

ANALELE

Universității Creștine "Dimitrie Cantemir"

Seria **ISTORIE**-Serie nouă

Anul 6 • Nr.3-4 • 2015

**UNIVERSITATEA CREȘTINĂ
„DIMITRIE CANTEMIR”**

Acreditată prin Legea nr. 238/23.04.2002

**ANALELE
Universității Creștine
„Dimitrie Cantemir”**

Seria ISTORIE – Serie nouă

BUCUREȘTI, 2015

**Revista Facultății de Istorie din Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”
cu apariție online, CD-ROM și print**

Anul 6 • Nr. 3 – 4 • Iulie – Decembrie 2015

COLEGIUL DE COORDONARE:

Prof.univ.dr.MOMCILO LUBURICI, Președintele Fondator al Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”

• Prof. univ.dr. CRISTIANA CRISTUREANU, Rectorul Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”

• Prof. univ.dr. CORINA ADRIANA DUMITRESCU, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” • Prof .univ. dr. CONSTANTIN HLIHOR, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” • Prof.univ.dr. IOAN CHIPER, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”București •Prof.univ.dr.ȘTEFAN OLTEANU, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC:

•Prof.univ.dr.CONSTANTIN BUȘE, Universitatea din București•Prof.univ.dr. SABIN ADRIAN LUCA, Universitatea „Lucian Blaga”, Director General al Muzeului Național Brukenthal, Sibiu •Prof. univ. dr.VASILE CHIRICA, Universitatea „Mihail Kogălniceanu” Iași•Prof.univ.dr. MIHAI MAXIM, Director al Institutului Cultural „Dimitrie Cantemir”, M.A.E., Istanbul • Prof. univ.dr. MARIAN COJOC, Universitatea „Ovidius” Constanța, •Prof.univ.dr. SORIN LIVIU DAMEAN, Universitatea din Craiova•Prof. univ. dr. CĂTĂLIN TURLIUC, cercetător științific gr.I, Institutul de Istorie „A.D.Xenopol” Iași•Cercetător științific gr.I dr. DANIELA BUȘĂ, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”București•Cercetător științific gr.I dr. ILEANA CĂZAN, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București•Prof.univ.dr. MARIN CÂRCIUMARU,Universitatea„Valahia”, Târgoviște, •Cercetător științific gr.I dr. VENIAMIN CIOBANU, Institutul de Istorie „A.D.Xenopol” Iași •Conf. univ. dr. GAVRIIL PREDĂ, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” •Acad. ANDREI EȘANU, membru titular al Academiei de Științe a Republicii Moldova, Chișinău•Cercetător științific dr. VALENTINA EȘANU, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a.Moldovei, Chișinău, Republica Moldova•Cercetător științific VALENTIN CONSTANTINOV, Institutul de Istorie, Stat și Drept al A.Ș.M., Chișinău, Republica Moldova•ALBINA GIRFANOVA, PhD, Saint-Petersburg StateUniversity, Saint- Petersburg, Russia•NIKOLAY SUKHACEV, PhD, Institute of Linguistics, Russian Academy of Sciences, Saint- Petersburg, Russia•VLADIMIR ARTAMONOV, PhD, Institute of the Russian History, Russian Academy of Sciences, Moscow, Russia•Prof. ZEYNEP SÖZEN, PhD, Istanbul Technical University, Istanbul, Turkey•Prof.CEZMI KARASU, PhD, Eskişehir Osmangazi University, Department of History, Eskişehir, Turkey

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Conf. univ. dr. GAVRIIL PREDĂ (redactor șef) •Prof. univ. dr. GABRIEL LEAHU•Conf. univ.dr. MARIN BADEA •Conf univ. dr. LILIANA TROFIN•Lect. univ. dr. ANNE MARIE JUGANARU•Lect. univ. dr. RADU URLOIU (membri)

Adresa redacției:

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” ,Facultatea de Istorie, Splaiul Unirii, nr. 176, Sector 4, 040042 București 53
România, Telefon 021-330.92.30; 021-330.79.11/141

www.ucdc.ro/http://istorie.ucdc.ro/revista-academica.phpE-mail:revista.istorie.ucdc@gmail.com

ISSN 2068–3766(online); ISSN 2068–3758(CD-ROM); ISSN 1584 –3343(print)

Analele Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”, Seria Istorie–Serie nouă este o revistă științifică a Facultății de Istorie a Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”, care continuă seria publicată (nr. 1-6), exclusiv în format tipărit și în tiraj limitat, în perioada 1997-2005. Este o reapariție semestrială, cu numere duble (ianuarie-iunie, iulie-decembrie) în trei formate distinct cu sumar identic: online, CD-ROM și print; Revista reunește, în rubricile sale, studii și articole pe teme legate de istoria națională și universală; arheologie; științele auxiliare ale istoriei; viața și opera lui Dimitrie Cantemir; publicarea de documente indite referitoare la toate epocile istorice; practica și didactica predării istoriei; interviuri; recenzii și prezentări; evenimente științifice etc., în scopul de a oferi cadrelor didactice, cercetătorilor, doctoranzilor, masteranzilor, studenților, iubitorilor de istorie și a domeniilor conexe, rezultate actuale ale cercetării istorigrafice (analize, sinteze, dezbateri, recenzii), într-un cadru deschis dezbaterii științifice.

Responsabilitatea privind conținutul articolelor și studiilor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu prevederile legislației referitoare la buna conduită în cercetarea științifică. Autorii lor le revine, în totalitate, responsabilitatea pentru acuratețea rezumatelor în limbă străină.

© 2013. Toate drepturile sunt rezervate autorilor.

Orice corespondență referitoare la această publicație rugăm a se trimite la următoarea adresă: Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, Facultatea de Istorie, Revista AUCDCI, Splaiul Unirii, Nr. 176, Sector 4, 040042 București 53, România.

E-mail: revista.istorie.ucdc@gmail.com

The Annals of “Dimitrie Cantemir” Christian University, History Series, New Series is the scientific journal of the Faculty of History of “Dimitrie Cantemir” Christian University which continues, in a new format, the ancient series (6 issues, 1997-2005) that were exclusively printed in a limited edition. The journal appears two times a year, double issues (January-June, July- December) in three identical versions (printed, online and on CD-ROM). The main aim of the journal is to offer a generous and actual frame for scientific debate of data, synthesis, analysis, comments etc. for professors of all ranks in universities and colleges, researchers, PhD students, students (undergraduate and postgraduate), and to all those interested by the complex problematic of historical sciences. The journal contains several sections and publishes articles, studies, notes and discussions in Romanian and main international languages. The themes are related to: Romanian and universal history; Prehistory and archaeology; auxiliary historical disciplines; scientific activity and works of the savant Dimitrie Cantemir, the prince of Moldavia; original documents concerning all historical epochs; methodology of teaching history; book reviews; events of scientific life in Romania and abroad etc.

The entire responsibility for the specialized information of the articles' content and for the translation is to be assumed by the authors.

© 2013. All rights reserved to the authors.

Please send any correspondence related to this journal to the following address: “Dimitrie Cantemir”, Christian University, Faculty of History, AUCDCI Journal, Splaiul Unirii Nr. 176, Sector 4, 040042 Bucharest 53, Romania

E-mail: revista.istorie.ucdc@gmail.com

Editing, proofreading, layout and cover: conf.univ.dr. GAVRIIL PREDA Online version , html version CD-ROM și webmaster: Mihai Radu

Printing, copying, CD-ROM: Publisher Pro Universitaria, București

CUPRINS

ARTICOLE, STUDII

Dr. Carmen BĂJENARU, <i>Secolul al XVI-lea- un moment de cotitură în evoluția imaginii spaniole despre Imperiul Otoman</i>	6
Dan Ovidiu PINTILIE, <i>Istoricul Societății „Petrolifera Română” în anii 1933-1945</i>	23
Victor MARTIN, <i>Aspecte privind aprovizionarea trupelor germane din România în primăvara anului 1944</i>	33
Laurențiu-Cristian DUMITRU, <i>Particularizarea atitudinii României față de Pactul de la Varșovia 1964-1968. Percepția în blocul comunist și în Occident</i>	58
Andi Mihail BĂNCILĂ, <i>Consiliul De Ajutor Economic Reciproc. Cadrul normativ de funcționare și structură rganizatorică</i>	67
Ion ALEXANDRESCU, <i>1984. F.M.I. impune României condiționalități care exced prevederile statutare sau măsurile aplicate anterior altor state membre</i>	77
Instrucțiuni pentru autori	86

SECOLUL AL XVI-LEA- UN MOMENT DE COTITURĂ ÎN EVOLUȚIA IMAGINII SPANIOLE DESPRE IMPERIUL OTOMAN

Dr. Carmen Băjenaru
Colegiul Național „Ion Luca Caragiale” Ploiești

Abstract

The confrontation between the Ottoman Empire and Spain in the late fifteenth century and during the sixteenth century unfolded along the Italian coast, at the borders of the empire, but also in southern Spain. The large scale of the confrontation and the vigor of the Turkish expansion have generated a sense of insecurity in Spanish society. From this perspective the Muslims be they Ottoman armies or Barbary pirates, were seen as a permanent threat by Spanish people from every walk of life. This fear took many: the Ottomans were going to be a political, military, cultural and religious concern for the Spaniards. The Spanish society overstated the Islamist threat to such an extent that the victory of Lepanto, important as it was, did not extinguish the fear of the Muslim danger in Spain.

Keywords: *ottoman world, muslim danger, Levant, Spanish empire*

În istoria celor două mari imperii, evenimentele și procesele din secolele al XV-lea și XVI-lea au jucat un rol foarte important. Aceasta a fost perioada în care s-au pus bazele marii lor ascensiuni, pregătindu-se, totodată și iremediabilul lor declin. Sfârșitul secolului al XVI-lea va găsi cele două imperii slăbite, măcinate de contradicțiile lor interne, al căror prestigiu internațional va scădea, preocupate mai des de problemele ridicate de posesiunile lor extraeuropene, preocupări care le va grăbi decăderea.

Secolul al XV-lea a însemnat pentru Spania secolul în care și-a realizat cea mai mare parte unificarea teritorială. Acest proces a început cu uniunea drastică între Castilia și Aragon (1469-1479), urmând apoi eliberarea Granadei (1492), lipirea provinciilor franceze Russillon și Cerdagne (1493), sfârșind la începutul secolului al XVI-lea (1512) cu alipirea Navarrei.

Dar, unificarea teritorială și mai ales centralizarea politică erau incomplete. Unirea dintre Castilia și Aragon avea un caracter dinastic, între cele două regate menținându-se hotare și vămi, fiecare păstrându-și instituțiile, legile, armata și moneda sa precum și posesiunile proprii. Astfel, la începutul secolului al XVI-lea, Spania se prezenta ca o „monarhie pluralistă”, bazată pe sistemul de „unitate dinastică combinat cu o largă autonomie regională”. Absolutismul a făcut progrese importante în timpul Carol Quintul (1516-1556) și Filip al II-lea (1556-1598), ca urmare a transformării monarhiei dualiste într-o monarhie unică, Spania având de acum înaintea ei

nu „regi” ci un singur rege¹. Trebuie să consemnăm că totuși Spania a reprezentat marele personaj al istoriei lui Carol Quintul, chiar dacă ea a contribuit din plin la măreția sa². Dar, ca parte componentă a monarhiei marelui Împărat, ea a fost angrenată în politica sa universală, imperială, de mari proporții. Unele din aceste confruntări erau direct legate de interesele Spaniei în bazinul oriental al Mării Mediterane, ca luptele duse cu statele musulmane din Africa de Nord. Altele nu aveau o legătură directă cu interesele Spaniei, ca războaiele purtate de Carol Quintul cu principii protestanți germani sau cu otomanii la hotarele sudice ale posesiunilor sale habsburgice³.

Așa cum sublinia și Fernand Braudel, politica aragoneză care atrage Spania după sine, ține, de asemenea, să se ridice împotriva avântului Islamului, îi precede pe turci în Africa de Nord; în Sicilia și la Neapole ea se afla pe unul dintre meterezele exterioare ale creștinătății⁴. Astfel încât, la abdicare, Carol Quintul lasă fiului său Filip al II-lea atât posesiunile mai vechi spaniole din Italia, ca Sicilia, Sardinia și regatul Neapole, cât și ducatul Milanului, anexat în 1540, precum și moștenirea burgundă, cuprinzând Țările de Jos, Luxemburg și Franche-Comté, regiuni care nu fuseseră niciodată în stăpânirea Spaniei, stăpânirilor continentale, adăugându-li- se coloniile din Lumea Nouă, întemeiate în timpul lui Ferdinand de Aragon și lărgite în timpul său⁵.

Operei lui Carol Quintul i-a succedat, în timpul celei de a doua jumătăți a secolului al XVI-lea, cea a lui Filip al II-lea, de asemeni stăpânul unui imperiu, dar mult deosebit. Eliberat de moștenirea marelui împărat în timpul anilor 1558-1559, acest imperiu este chiar mai întins, mai încheșat, mai solid, mai puțin angajat în Europa, mai puternic centrat pe Spania și astfel întors către Ocean. Caracterul esențial al imperiului lui Filip al II-lea îl reprezintă hispanismul său- mai bine spre castilismul.

Această realitate nu a scăpat contemporanilor, prieteni sau adversari ai „Regele Prudent” care s-au văzut, aidoma unui păianjen, în mijlocul pânzei sale, aproape nemișcat⁶. Aceasta a făcut ca spaniolii să-l iubească foarte mult pe Filip al II-lea, cuvintele ducelui de Feria fiind grăitoare. „Mă îndoiesc-scria el în 1595- oricât de numeroase și întinse ar fi statele Regelui, că el domnește în altă parte tot atât de deplin ca în sufletele spaniolilor.”⁷

Ca și predecesorul său, „Regele Prudent” a dus o politică externă universală și pluridimensională, ceea ce a avut ca urmare slăbirea economică și militară a Spaniei, grăbindu-i declinul.

În Marea Mediterană, Spania, în alianță cu Veneția, papalitatea și cavalerii din Malta, a luptat împotriva Imperiului Otoman, aducându-și o contribuție decisivă la victoria de la Lepanto(1571).

Dar eforturile pe care Spania le făcea pentru înăbușirea revoluțieiȚărilor de Jos cât și interesul său pentru bazinul occidental al Mării Mediterane și pentru Oceanul

---

¹Manolescu, Radu, *Peninsula Iberică în secolul al XVI-lea și în prima jumătate a secolului al XVII-lea*, în *Istoria Evului Mediu*, Tipografia Universității București, București, 1978, vol.3, p 186-187.

²Braudel, Fernand, *Mediterrana și lumea mediteraneană în epoca lui Filip al II-lea*, Editura Meridiane, București, 1985, vol.3, p.323.

³Manolescu, Radu, *op. cit.*

⁴Braudel, Fernand, *op. cit.*

⁵Manolescu, Radu, *op. cit.*

⁶Braudel, Fernand, *op. cit.*

⁷*Ibidem*, vol. 5, p.81

Atlantic dar mai ales pentru Lumea Nouă, au făcut-o să renunțe la luptele cu Imperiul Otoman în bazinul Oriental al Mediteranei⁸. Astfel încât, la sfârșitul domniei lui Filip al II-lea, intrase într-o perioadă de grabnic și iremediabil declin. Economia era în regres, finanțele statului erau secătuite, iar supremația militară și preponderența politică îi erau tot mai disputate de Anglia, Olanda și Franța.

Debutul secolului al XV-lea nu a fost de bun augur pentru Imperiul Otoman, deoarece mongolii lui Timur Lenk, după ce au invadat Anatolia, i-au zdrobit pe otomani în bătălia de la Ankara (1402), sultanul Bayezid fiind luat prizonier. Au urmat 10 ani de lupte interne pentru succesiunea între fiii lui Bayezid, acestea luând sfârșit prin instalarea lui Mahomed I la conducerea statului (1413). De acum, a început o perioadă de consolidare și expansiune a statului otoman. În politica externă, interesele Imperiului Otoman se îndreaptă mai ales spre sud-estul Europei, de unde și existența unui sentiment de siguranță și de indiferență față de pericolul otoman în rândul țărilor occidentale.

Anul 1451 este un an de referință în istoria Imperiului Otoman, acesta fiind momentul în care va deveni sultan Mahomed al II-lea, cel care este considerat adevăratul fondator al Imperiului.

În timpul domniei sale, instituția sultanului va căpăta o mai mare putere, armata va deveni mai numeroasă și mai bine organizată, iar veniturile statului vor permite finanțarea unor mari companii de cucerire. Imperiul Otoman reușește să cucerească complet Imperiul Bizantin (Căderea Constantinopolului având loc la 29 mai 1453), principalele anatoliene, vechile state balcanice (Serbia, Bulgaria, Albania) ceea ce va duce la întărirea statului otoman din punct de vedere economic, politic și militar, pregătind marea sa ascensiune din secolul al XVI-lea.

Veacul al XVI-lea reprezintă un moment excepțional în lunga evoluție a Imperiului Otoman, pe de o parte, pentru că, în prima jumătate a acestui veac sub domnia lui Süleyman Kannuni (1520-1566), imperiul atinge culmea puterii sale și împlinirea clasică a instituțiilor, pe de altă parte, pentru că, chiar din acest moment (anii 60-70 ai secolului), începe decăderea imperiului, manifestat în sclerozarea economiei, deficite bugetare, instabilitate monetară, corupția și primele eșecuri militare (Malta-1565, Astrahan -1569, Lépante-1571).

În 1526-1596, satul otoman a fost o putere mondială, în sensul că nici o problemă importantă pe plan internațional nu se putea rezolva fără participarea sa. Dar tentativa otomană de a instaura o dominație universală a suferit un eșec pentru că s-a izbit, într-o primă fază, de aspirația asemănătoare a lui Carol Quintul și pentru că, în a doua fază, Imperiul Otoman s-a găsit în față cu o Europă, care adoptând noi metode, capitaliste, de producție și comerț, devenea tot mai bogată și mai puternică, în timp ce statul otoman bătea pasul pe loc, închis în formulele sale tradiționale de viață⁹.

Acum, își găsesc împlinirea lor clasică instituțiile monarhiei otomane- armata, finanțele, administrația, justiția, organizarea religioasă. Cultura și arta cunosc acum

---

⁸Manolescu, Radu, *op. cit.*

⁹Maxim, Mihai, Guboglu, Mihai, *Imperiul Otoman în secolul al XVI-lea și în prima jumătate a secolului al XVII-lea*, în *Istoria Evului Mediu*, Tipografia Universității București, București, 1978, vol. 3, p. 301

apogeul lor, realizându-se o sinteză din elementele turco-asiatice, arabo-persane și bizantino-balcanice.

În această perioadă a fost cucerit Orientul arab, adunându-se, astfel, aproape toate elementele esențiale de ordin economic, militar- strategic, politico-ideologic, religios și cultural care să dea conținut și formă deplină monarhiei otomane¹⁰. Continuând politica bunicului său „Süleyman” mort, în 1521, a cucerit Belgradul, supranumit „poarta spre Europa” sau „cheia Europei”, în 1522 a cucerit Rhodosul, „cheia Mediteranei”. Din secolul al XII-lea, Mediterana era un loc creștin. În Africa de Nord prin negustorii și soldații săi în Levant, prin puncte de sprijin insulare, creștinătatea a știut să-și mențină autoritatea față de Islam. Dar în secolul al XVI-lea, aceasta s-a năruit ca urmare a decăderii Rhodosului și eliberării Algerului de către turci (1529), porțile mării deschizându-se, acum, pentru flota turcă¹¹.

Profitând de noua situație creată în Europa prin „războaiele italiene” dintre Carol Quintul și Francisc I, asigurat de neutralitatea Poloniei, Soliman și-a continuat înaintarea pe drumul imperial romano-bizantin Constantinopol- Adrianopol-Sofia-Belgrad, spre Buga, înfrângând în 1526, la Mohacs, trupele ungare și ajungând în 1529 să asedieze Viena, urmând, de fapt, cucerirea centrului Europei.

Dar „programul maximal” otoman nu a fost realizat niciodată în Europa.

În lupta pentru hegemonie mondială, sultanul a prelungit și pe mare conflictul cu Carol Quintul (care avea interese în Mediterană și Africa de Nord). Nici rezultatele nu au fost în favoarea otomanilor. Totuși, lucrul surprinzător la o putere precumpănitor terestră, de la 1538 (bătălia de la Preveza) la 1571 (bătălia de la Lepanto) s-a putut vorbi de o supremație otomană în Mediterană, supremație limitată apoi numai la bazinul răsăritean al acesteia¹².

S-au anexat imperiului Algeria și Tunisia (1533), Tripolitania (1551), Etiopia (1555), s-a stabilit protectoratul otoman asupra Marocului (1578).

Pentru stăpânirea căilor comerciale de tranzit și pentru întărirea poziției de lider în lumea musulmană, Imperiul Otoman a deschis sute de războaie împotriva Iranului safarid, războaie în perioada 1578-1639 vor deveni lungi și extrem de costisitoare pentru otomani și care vor duce la concentrarea întregii atenții a Imperiului spre Asia, abandonând astfel luptele în Mediterană.

După cum sublinia și Fernand Braudel, Spania și Imperiul Otoman „întorc spatele” Mării Mediterane aproape în același timp. „Iată un fapt – subliniază marele istoric care ne-ar reaminti, dacă ar fi nevoie, că cele două vaste imperii mediteraneene trăiesc în același ritm și, că Marea Interioară, cel puțin în ultimii 20 de ani ai secolului, nu mai constituie ținta esențială a ambițiilor și lăcomiei lor”¹³, interesul otomanilor îndreptându-se spre războaiele cu Iranul, iar cel al spaniolilor spre coloniile din Lumea Nouă.

Interesul este și faptul că declinul celor două mari puteri a început cam în aceeași perioadă, iar dacă la începutul secolului al XVI-lea erau statele mari, la începutul secolului al XVII-lea ele sunt mai slăbite, întărindu-se țările de mărime mijlocie¹⁴.

---

¹⁰*Ibidem*, p. 303

¹¹Braudel, Fernand, *op. cit.*, vol 5, p.11.

¹²Maxim, Mihai, Guboglu, Mihai, *op. cit.*, p. 303-304.

¹³Braudel, Fernand, *op. cit.*, vol 3, p.332.

¹⁴*Ibidem*, p. 369.

După cum am mai arătat, spaniolii vor ajunge să-i cunoască direct pe otomani în secolul al XVI-lea, secol în care interesele lor se îndreaptă spre Mediterană.

În secolul al XV-lea, Spania creștină nu a avut relații cu lumea otomană, fiind prea preocupată de problemele sale interne legate de eliberarea teritoriului de mauri, unificarea și problema moriscă. Operele spaniole care circulau în epoca, aveau ca protagoniști pe mauri, pe când turcii apăreau doar în operele traduse din alte limbi¹⁵.

Așa că, este posibil ca spaniolii să fi cunoscut lucrarea burgundului Bertandron care privește cu foarte mare simpatie pe otomani. El spune că limba turco-osmană este o limbă frumoasă, concisă și destul de ușor de învățat. Otomanii sunt modești și generoși, alimentându-se frugal și împărțindu-și hrana cu străinii, „ceea ce creștinii nu fac niciodată”, resping confortul fizic și își mențin buna dispoziție prin cântece ce narează istoria și eroii lor. Ca înfățișare fizică oamenii sunt de talie mijlocie, călătorul, adăugând, că nu este adevărată averțiunea „puternic ca un turc” și că fiind binevoitori, disciplinați și practici, ei nu sunt religioși¹⁶; sau lucrarea lui George Lengherand din Mons care, vizitând Orientul în 1486, spunea despre „Alcoran” că este „cea mai mare oroare din lume”¹⁷ sau lucrarea lui Arsold von Harff care a fost printre pușinii care a vizitat Imperiul Otoman și a oferit informații privitoare la structura curții otomane, arhitectura urbană și militară, structura și efectivele armatei, justiției și administrației¹⁸.

Se pare că în prima jumătate a secolului al XVI-lea, otomanii nu au intrat în câmpul de interes al autorilor spanioli cu toate că au apărut, fugitiv, în unele opere¹⁹. De acum, treptat, ei vor intra în „viața” spaniolilor și implicit în sfera preocupărilor scriitorilor spanioli (cu toate că luarea Constantinopolului de către ei a afectat Spania mai mult decât majoritatea țărilor din vestul Europei, considerând cucerirea Granadei din mâinile maurilor ca o compensație suficientă pentru pierderea Constantinopolului)²⁰ de unde și indiferența lor față de pericolul otoman.

Semnificația, în acest sens, este atitudinea clerului spaniol în 1519, când Leos al X-lea și Carol Quintul tocmai încheiaseră un acord ofensiv împotriva oamenilor conform proiectului de cruciadă hotărât la al cincilea consiliu de la Laterano. Tratatul prevedea, ca, de obicei, în asemenea cazuri, perceperea unor contribuții. Clerul din Spania a refuzat în unanimitate plata lor, pe motivul că, în momentul acela creștinătatea nu era atacată. Roma a pus țara sub interdicție, apoi, la cererea lui Carol Quintul, a revocat această pedeapsă²¹.

În 1527 Carol Quintul a reunit Cortesurile la Valladolid cu scopul de a explica supușilor săi spanioli creșterea perioclului otoman și necesitatea unei cruciade. Dar, Cortesurile au rămas indiferente, refuzând subsidiile cerute de marele Împărat pentru cruciadă²².

---

¹⁵Mas, Albert, *Les Turcs dans la littérature Espagnole du Siècle D'Or*, Paris, 1967, vol.1, p.19-21.

¹⁶Pienaru, Nagy, *Imagini și stereotipuri occidentale despre otomani în veacul al XV-lea*, în *Revista de Istorie*, nr. 5, Editura Academiei R.S.R., București, 1985, p. 499-500.

¹⁷*Ibidem*

¹⁸*Ibidem*

¹⁹Mas, Albert, *op. cit.*, p. 47

²⁰*Libros de caballeras españolas*, Aguilar, S.A. de Edicioner, Madrid, 1954, p. 38.

²¹Delumeau, Jean, *Frica în occident (secolele al XIV-lea-XVIII-lea). O cetate asediată*, Editura Meridiane, București, 1986, vol. 2, p. 123.

²²Mas, Albert, *op. cit.*, p.33

Aceste fapte sunt surprinzătoare cu atât mai mult cu cât peste câțiva ani, otomanii vor ajunge să constituie o preocupare politică, militară și religioasă pentru spanioli²³.

Înainte de Lepanto, otomanii reprezentau pentru Spania o problemă politică obsedantă și asta însemna, logic, că spaniolii nu au simțit față de ei sentimente propice pentru a-i transforma în eroi ai literaturii. Ei erau considerați la fel ca maurii, adică o mare primejdie pentru Spania creștină. Otomanii au reînviat pentru spanioli una seculară împotriva Islamului²⁴. De aceea erau numiți „infielespaganos”²⁵.^(x)

După Manendez Pidal, romanul care s-a impus în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, va avea ca teme predilecte aventurile moriscilor²⁶. Această tendință se va accentua, osmanlâii părăsind literatura istorică pentru a trece în literatura imaginară (de ficțiune), astfel încât înlocuirea unui musulman din Spania cu unul din Africa sau Imperiul Otoman se va face mult mai ușor²⁷.

Ei scriau repovestind aventurile pe care le știau, animați de spiritul de cruciadă care își face, din ce în ce mai mult, loc în Spania, situând acțiunile într-o epocă îndepărtată, otomanii lor neavând nimic comun cu cei care în secolul al XVI-lea obsedează toate imaginile. Ei sunt o abstracție, singur numele lor corespunde realității și fiind dotați cu toate caracteristicile atribuite dușmanilor, adversarilor eroilor lor²⁸. Putem spune că romanele care vorbeau despre ei au fost compuse cu un țel religios și politic²⁹. Dar să vedem ce spun izvoarele.

După ce în 1519 l-a însoțit pe marchizul de Tarif la Locurile Sfinte, Juan de Encina a scris o lucrare în care îi numește pe otomani „câini de păgâni Infieles, paganos – infideli păgâni”, asimilându-i, astfel, cu moriscii Spaniei. El se arată indignat de faptul că Regii Creștini admit prezența otomanilor la Ierusalim, adresând un apel către acesta, apel intitulat „Exclamacion”. Iată un fragment:

„ *O! Ignorancia de Rey Christianos
Perdonenme, ciertoque ne desentono,
mas yo por christiano jamas la perdono
la injuria quesufren de perrospaganos,
Soldán o Gran Turcoquetenga en sus manos
Las grandes misterios de Jerosalim*”^{30(x)}

Împrejurările în care spaniolii intrau în contact direct cu otomanii sunt războaiele și anii de captivitate, majoritatea relatărilor care au circulat referindu-se la

---

²³ *Ibidem*, p. 47.

²⁴ *Ibidem*, p. 28

²⁵ *Libros de caballerias españolas*, p.1206

x. Infieles, paganos – infideli păgâni

²⁶ Mas, Albert, *op. cit.*, p.248

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, p. 56.

²⁹ *Ibidem*, p. 68.

³⁰ *Ibidem*, p. 32.

(x) „O! Ignoranța Regilor creștini

Permiteți-mi să mă plâng

Eu ca creștin niciodată nu voi permite

injuria de a accepta pe câinii de păgâni

Soldan sau Marele Turc, care au în mâinile lor

Marile mistere ale Ierusalimului.”

acțiunile militare și la robia creștinilor fiind evidențiată mai ales partea mai rea a caracterului otomanilor și vitejia creștinilor, știut fiind că nu era obișnuit să se atribuie inamicului calități vrednice de lauda și că teama a mărit în ochii occidentalilor calitățile inumane ale acestora.

Pasamonte îi vedea pe otomanii care făceau de gardă pe o corabie „negrocomo un paz y altocomo una viga”^{31(xx)}

Un lucru care l-a frapat pe Cervantes în înfățișarea otomanilor este, că aceștia purtau papuci în loc de sandale³², acest lucru considerându-l ca o caracteristică a lor.

Dar, atenția spaniolilor a fost atrasă în mod deosebit de croiala și fastul costumului turcesc, lucru care se oglindește în faptul că o serie de elemente ale vestimentației otomane au fost treptat preluate de moda spaniola din secolul al XVI-lea și apoi generalizate în Europa. Dar de acest lucrur mă voi ocupa într-o altă secțiune a acestul capitol.

Așa cum am văzut, de când i-au cunoscut pe otomani, spaniolii i-au considerat dușmani ai credinței. Ei arată disprețfață de religia mahomedană, ilustrative fiind aprecierile lui Cervantes care spune despre întâmplarea cu Baldovinos și cu marchizul de Manuta că e o „istorie pe care o știu și copiii, n-o trec cu vederea nici cei tineri și o cred chiar cei bătrâni și cu toate astea, nu e mai adevărată decât minunile lui Mahomed.”³³

Așa încât toți cei care aparțin acestei religii nu pot fi altceva decât nelegiuiți, „tâlharul acesta nu-i mai popit decât turcul”³⁴.

Dar disprețul nu e singurul sentiment pe care spaniolii îl încearcă aproape de mahomedanism. Ei iau în derâdere învățăturile pe care se întemeiază acesta afirmând că „nebunii și copiii sunt Profesi”³⁵ și își exprima siguranța că aceștia vor ajunge în infern³⁶. Parcă vrând să justifice aceste considerente față de Islam, în epocă circulau tot felul de istorioare despre creștinarea unor mahomedani (exemplu povestea Zoraidei din „Iscusitul hidolgo Don Quijote de la Manchia” a lui Cervantes), despre refuzul unor robi creștini de a trece la religia lui Mahomed (exemplu în memoriile lui Pasamonte)³⁷, despre revenirea la creștinism a unor robi (exemplu în „Tirante El Benco”) ³⁸sau despre hulirea religiei mahomedane de otomani însiși. Astfel Soliman spune:

*„Solo el Diosquereverencio
ole mi robia y mi lujuria;
ningunalayobedezco
ni guardorazónalguna
la fel de moroblasferno,*

---

³¹Pasamonte, Jeronimo de, *Vida y trabajos de Jeronimo de Pasamonte*, în *Biblioteca de autores españoles*, Madrid, 1956, tomo XC., p. 14-16.

(xx) „negru ca smoala și înalt ca grinda”

³²Cervantes, Miguel de, *Iscusitul Hidalgo Don Quijote de la Mancha*, Editura Minerva, București, 1987, vol. 3, p. 176.

³³*Ibidem*, vol. 1, p.56.

³⁴Cervantes, Miguel de, *Nuvela exemplare*, Editura Cartea Românească, 1981, p. 164.

³⁵Mas, Albert, *op. cit.*, p.34

³⁶*Ibidem*, p.27.

³⁷Pasamonte, J, *op. cit.*, p. 15-16.

³⁸*Libros de caballeries españoles*, p.1315

*y delturcoburla,
escupe la dal judio...*^{39(x)}

Dar, de fapt lucrurile nu stăteau așa în ceea ce privește trecerea de la mahomedanism la creștinism, ci invers. Documentele ne arată ca din Corsica, Sardinia, Sicilia, Veneția, Spania, din toate zărilor lumii mediteraneene mulți renegați au trecut la Islam⁴⁰. Prizonieri sau dezertori, creștinii și-au renegat credința „cu miile pentru a trece la Islam”⁴¹, o adevărată epidemie de dezertări înregistrându-se și garnizoanele spaniole din Africa de Nord. Poate că, fără să-și dea seama, turcul își deschide porțile, iar creștinul le închide pe ale sale. „Intoleranța creștină nu-i cheamă pe oameni, îi respinge”⁴².

Puțini au fost spaniolii care l-au cunoscut așa de bine pe otomani, încât să ne poată lăsa mărturie despre obiceiurile acestora. Câteva lucruri, totuși, le aflăm de la Cervantes, care ne spune că „obiceiul turcilor este să-și dea între dânșii porecle cusurilor pe care le au, sau pe ale meritelor ce-și află unul altuia; și asta se întâmplă pentru că n-ai să găsești decât patru sume de faimili, ale scoborătorilor din dinastiile otomane, pe când toți ceilalți, așa cum spun, își iau numele și porecla fie de la cusurile trupești, fie de la virtuțile sufletești”⁴³. Un lucru care atrage atenția în mod deosebit, este că unele din creștințele renegate devin nevetele legitime ale foștilor stăpâni „lucru de care se socotesc fericiții” și le prețuiesc, mai mult decât pe femeile din neamul lor”⁴⁴.

Aversiunea spaniolilor față de musulmani este mare, acestea fiind întruchiparea a tot ce e mai rău și mai urât în natura umană.

Astfel, Garcilaso îi caracterizează ca fiind oameni cruzi, aspri, falosi înfânfați, aroganți zicându-le chiar fiară și barbari⁴⁵, iar Vasco Diaz atunci când vorbește de spre el folosește adjective peiorative, numindu-i „turci barbari”, iar când vorbește de sultani spune „Selim cel feroce” „Soliman cel crud”⁴⁶.

Despre cruzimea și violența otomanilor vorbesc și amintirile din captivitate ale foștilor robi. Iată ce povestește Cervantes: „în călătoria asta, galara care se numea „La Presa”, al cărui căpitan era unul dintre fii faimosului corsar Barbarossa^(x), fu capturată de vasul amiral al portului Neapole, galera numită „Lupoica”, comandată de acel fugar al războiului, acel părinte al soldaților, fericitul și neînfricatul căpitan don Alvaro

---

³⁹Mas, Albert, *op. cit.*, vol. 2, p. 18.

^(x) „Doar Dumnezeu pe care-l cinstesc
mi-a alinat robia;

nici o lege nu ascult

nici nu păzesc adevărul;

credița maurului o hulesc

de cea a turcului rād,

pe cea a evreului o scuiip...”

⁴⁰Pasamonte, J, *op. cit.*, p. 120.

⁴¹*Ibidem*, p. 119.

⁴²*Ibidem*, p. 120.

⁴³Cervantes, Miguel de, *Iscusitul Hidalgo Don Quijote...*, vol. 2, p. 183.

⁴⁴*Ibidem*, vol.2, p. 188.

⁴⁵Mas, Albert, *op. cit.*, p.39.

⁴⁶*Ibidem*, p.26.

^(x)este vorba de nepotul vestitului corsar, nu de fiul său.

de Bazan, marchiz de Santa Cruz. Și, nu vreau să trec sub tăcere ceea ce se petrecea atunci, când fu luată captivă „La Presa”. Atât de crud era fiul lui Barbarossa și atât de neomenos se purta cu robii, încât de îndată ce văzură cei ce vâsleau pe ea că „Lupoica” se rezezise spre dânșii cu iuțeala de fulger, azvârliră cu toții, deodată, vâslele, puseră mâna pe căpitanul lor care era pe puntea de comandă a corabiei și le striga să vâslească din toate puterile, apoi, trecându-și-l de la banca la banca, dinspre pupa la Prora, îl sfâșiară cu dinții, ca până să nu fi apucat el a trece de piciorul catargului celui mare îi și ajunsese sufletul în iad. Până într-atât era de mare ura pe care i-o păstrau ei în sufețele”⁴⁷. Este lesne de remarcat în acest pasaj obiceiul autorilor vremii de a aduce lauda comandanților de oșticeștini, pe cei otomani înzestrându-i cu defectele cele mai mari. Astfel, HernánLópez de Yanguas în „Farsa turquesca” (pe la 1500) face un portret al Marelui Turc care este „muyespadacenida, la carta era en la mano, hablando a solas”⁴⁸.^(xx) Iar Cervantes ne spune despre „viclenia și stăruința ce are însușirii comune celor ce fac parte din dinastia lui” (a sultanului)⁴⁹.

Lope de Vega în „La partida hoprosa” amintește de violența și îngâmfarea lui Soliman;

*„Yotemo a Carlos de Espana?
Y yotemo a nu rey zvelo
un roble tome a una cana?”*^{50(xxx)}

Lope face un portret moral sultanului, subliniindu-i, surprinzător și calități. Astfel, în timpul asediului, Soliman a pierdut steagul simțindu-se umilit și admirând curajul lui Tello care l-a capturat. Dar Tello, fiind rănit a căzut prizonier și Soliman l-a tratat ca pe egalul său, acordându-i o mare atenție.

Când trasatorul Castro s-a refugiat la otomani, venind să se fâlească cu trădarea sa și să ceară recompensa, Soliman l-a tratat cu dispreț, spunând: „accept trădarea, dar urâsc pe trădători”, deposedându-l pe Castro de toate bunurile și înzestrându-l pe Tello cu acestea. Imaginația lui Lope merge atât de departe încât el descrie felul în care Soliman a acceptat ca orașul care, tocmai fusese asediat să fie refăcut, cerând supușilor lui ca bisericile să fie respectate și eliberând din captivitate pe cavalerii creștini.

După cum sublinia A. Mas, acest portret făcut lui Soliman este o remarcabilă excepție în piesele de teatru ale lui Lopeca și în literatura timpului⁵¹.

Dar, neomenia și ticăloșia otomanilor se oglindesc cel mai bine în memoriile foștilor robi. Ni s-au păstrat mărturiile ale comportării otomanilor în timpul jafului de după bătălia. Diego Galán, participant la bătălia de la Călugăreni, povestește că osmanlâii „au intrat pretutindeni, distrugând și dând foc recoltei, fără a respecta pe nimeni, dimpotrivă, cel care se arată mai umil, era pedepsit mai aspru decât cel care nu

⁴⁷Cervantes, Miguel de, *Iscusitul Hidalgo Don Quijote...*, p. 177.

⁴⁸Mas, Albert, *op. cit.*, p.60.

^(xx)era foarte mândru (trufaș) îmbrăcat ca un morisc, cu brațul nevătămat dezgolit, având o camasă și fiind închis cu o sabie, cu scrisoarea în mână, vorbid singur.

⁴⁹Cervantes, Miguel de, *Iscusitul Hidalgo Don Quijote...*, p. 177.

⁵⁰Mas, Albert, *op. cit.*, vol.2, p. 17.

^(xxx) „Eu să mă tem de Carlos de Spania?

Și eu să mă tem de un regisor

Un stejar să se teamă de un pai?”

⁵¹*Ibidem*, vol.2, p.11.

se dezvinovăța ”⁵², iar despre domnul Țării Românești spune că și-a strâns toate bogățiile și odoarele bisericești și icoanele de teamă ca turcii să nu se răzbune și pe ele (grija care necesită fără îndoială multe laude); dar n-au avut timpul de a coborî clopotele bisericilor pe care turcii le-au încărcate pe galerele lor pentru a face din ele piese de artilerie”⁵³.

În urma bătăliei și jafului, otomanii luau cu ei nu numai lucruri de preț sau alimente ci și prizonieri. Ei luau în robie chiar și oameni cu răni grave neinteresându-se de starea sănătății lor. Pasamonte povestește că, deși a fost grav rănit, el a fost luat rob, fără a fi lecut, la noroc, de un căpitan de galere, dându-i-se în primire îngrijirea grădinii. „Túvome eu su casa cavado un jardin con alun regalo y no poco peligro, porque las turcos de casa medaban fastido y sangre y de carne hay popo quefiar ”^{54(x)}

Unii robi erau folosiți în gospodăriile celor care-i cumpărau, alții pentru a vâsli la galere (unii din aceștia vând obligația de a sluji pe stăpânii lor, exemplul Diego Galán)⁵⁵, iar cei care erau meniți răscumpărării erau închiși „într-o temniță pe care turcii o numesc ocna și unde-și vâra ei robii creștini, pe cei ai regelui deopotrivă cu cei ai altor supuși de-ai lor și cu cei numiți „de almacén” (robi de prăvălie) sau, cum s-ar zice, robi ai sfatului orășenesc, pentru că îi folosește orașul pentru lucrările pe care le întreprinde și pentru alte slujbe, robi care cu mare greu își recapătă libertatea, pentru că fiind ai tuturor și neavând un stăpân anumit, nu-i cu cine să se poată vorbi despre răscumpărarea lor, chiar de-ar avea bani să se răscumpere. În ocnele acestea, așa cum spun, au obiceiul să-și ducă unii particulari din partea locului robii, mai ales când sunt din cei ce s-ar putea răscumpăra pentru că-i pot ține acolo liniștiți, în toată siguranța, până ce le vine răscumpărarea. Tot așa, robii regelui, sortiți răscumpărării, nu ies la lucru cu turma decât în asemenea cazuri, ca să-i facă să scrie și să ceară trimiterea sumei cu și mai mare grabă, sunt puși la corvezi și trimiși la tăiat de lemne cutoțiceilalți, ceea ce nu e o muncă ușoară. (...) Îmi puseră un lanț mai curând drept semn că trebuie să plătesc răscumpărarea decât ca să mă păzească prin asta (...) și cu toate că foamea și lipsa veșmintelor ne mai chinuiau câteodată, ba cam întotdeauna, nimic nu ne mai putea chinui atâta cât faptul că vedeam și că auzeam la fiecare pas nemaivăzutele și nemaiauzitele cruzimi pe care la săvârșea stăpânul meu cu creștinii. În fiecare zi spânzura pe vreunul, trăgea în țepă pe altul, tăia urechile unui al treilea și toate acestea pentru cine știe ce fleacuri de pricini, ba chiar și fără pricină, fiindcă turcii știau că o făceau doar ca s-o facă, fiind în firea lor dorința de a stârpi de pe fața pământului tot neamul omenesc ”⁵⁶.

Și Pasamonte mărturisește că turcii tăiau urechile și nasurile creștinilor⁵⁷, sau le dădeau lovituri în cap⁵⁸. Când avea loc vreo "răscoală" a robilor, stăpânii deveneau și

---

⁵²Galan, Diego, *Relația expediției lui Sinan Pașa în Țara Românească. Călători străini despre Țările Române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1971, vol.3, p. 532.

⁵³*Ibidem*, p. 531

⁵⁴Pasamonte, J, *op. cit.*, p. 9.

(x) „M-a luat în casă ca să-i sap grădina, nu era foarte greu și nici periculos, iar turcii din casă mi-au inspirat dezgust și de sânge și de carne, un dezgust garantat. ”

⁵⁵Galan, Diego, *op.cit.*, p.523

⁵⁶Cervantes, Miguel de, *Iscusitul Hidalgo Don Quijote...*, vol.2, p. 185.

⁵⁷Pasamonte, J. de, *op. cit.* p. 14-16

⁵⁸*Ibidem*, p.26.

mai cruzi, Pasamonte spunând că "și pe unul care avea nouă răni de moarte l-au făcut bucăți și l-au pus la colțuri pentru a speria păsările cerului"⁵⁹.

Iar când se întâmpla ca robii de pe o corabie să fie atinși de vreo boală, ei nu erau îngrijiți, din contră, după cum spune Diego Galan "Eram atât de slăbit încât nu mai credeam că scap cu viață; și în toiul suferințelor mele, singura mea mângâiere era stăpânul meu care mă privea lung și îmi spunea: "Diego, nu-ți face griji, eu îmi pierd banii ceea ce este important și tu viața care nu are nici o însemnătate pentru tine, căci murind astfel pui capăt robiei". Frumoasă mângâiere mi se înfățișa; (...) Au murit mulți prinși printre bătrânii căpătați pe preț de nimic în timpul campaniei, atât din cauza izolării lor, cât și pentru că se lăsau să moară pur și simplu, întocmai ca robii negri, numai pentru ca stăpânul lor să-și piardă astfel banii. Acesta îi vedea pe toți stingându-se și nu mai ținea la ei. Nerăbdarea sa era atât de mare, încât venea câteodată să-i întrebe dacă nu-i doare capul; și dacă vreunul din ei răspunde că da, el își trage iataganul și îi taie capul apoi aruncă leșul în apă. Văzând aceasta, când s-a întors să întrebe pe alții dacă îi dureau ceva, ei răspundeau că nu aveau nimic și mureau într-un sfert de ceas"⁶⁰.

Astfel nu ne miră faptul că spaniolii îi numeau pe stăpânii lor turci "câinele nostru de stăpân"⁶¹ și considerau că la el nu există onoare, generozitate, milă, ci numai lăcomie, voluptate, cruzime⁶².

Cu toate acestea, Andres de Lagona, cel care i-a închinat lui Filip al II-lea o "călătorie în Turcia", pare că a renunțat la înverșunarea antiotomană. El va compara Imperiul Otoman cu Spania, fiind vizibil faptul că autorul o laudă pe cea dintâi pentru a o critica pe a doua⁶³. El spune că în afara religiei lui Mahomed, pe care autorul o condamnă, din punct de vedere al calităților umane, otomanii întrec toate celelalte popoare ale lumii, acesta fiind secretul forței lor⁶⁴.

Iar Fray Antonio de Aranda mărturisește că otomanii sunt capitalieri, descriind caravansoriurile și subliniind setea de bani a acestora⁶⁵.

Dar spaniolii nu au fost atrași numai de înfățișarea, obiceiurile și trăsăturile caracterului acestor "enemigos de la fe"⁶⁶ ci și de organizarea și instituțiile statului otoman.

Ei erau interesați de ierarhizarea societății otomane, de anturajul sultanului, de organizarea și înzestrarea armatei, etc. Cervantes ne oferă informații prețioase în acest sens, vorbind despre un renegat care "fără să apuce drumurile rușinoase și josnice pe care le iau cei mai mulți dintre favoriții padisahului, ajunsese rege în alger, și mai pe urmă amiral al mărilor, care este treapta a treia din cele mai de seamă dregătorii ale împărăției" și că sultanul trece drept fiu moștenitor al tuturor răposaților și ia parte la

---

⁵⁹*Ibidem*, p.526

⁶⁰Galan, Diego, *op.cit.*, p.537

⁶¹*Ibidem*, p.526

⁶²Mas, Albert, *op. cit.*, p.27

⁶³J. Delumeau, *op.cit.*, p.129

⁶⁴Mas, Albert, *op. cit.*, p.27

⁶⁵*Ibidem*, p.33

⁶⁶Pasamonte, J, *op. cit.*, p. 9

x. dușmani ai credinței

împărțea dimpreună cu ceilalți copii rămași de pe urma mortului⁶⁷. Pasamonte spune că vizirul este la fel ca președintele Consiliului Regal din Spania⁶⁸.

Despre armata otomană aflăm că pe lângă mauri și arabi, avea mercenari⁶⁹, că maurii baharieni erau buni vâslași și, deci, erau folosiți pe galene⁷⁰ și că armata dispunea de halebarde, arcuri și puști⁷¹. Garcilaso de la Vega în "La destrucción de Constantinopola" (1587) vorbește de "spendizii spahii", "valoroșii ieniceri", "pasalele, care prin curajul lor supun lumea și impun religia lui Mahomed"⁷².

În ceea ce privește efectivele armatei otomane, aflăm că 4000 de ieniceri, 400 sclavi⁷³, 400 care cu purpură și 400 cămile formau suita Marelui Turc care în înaintarea sa spre Austria a pustiit Ungaria⁷⁴.

Dintr-un manuscris anonim atribuit unui cavaler din Rados, datat 1514 găsim că otomanii sunt cu adevărat războinici, ei adoptând printre sfinții lor pe Sfântul Gheorghe al creștinilor arătându-i o mare venerație. Autorul descrie organizarea Imperiului Otoman, studiază recrutarea armatei turcești, antrenamentul soldaților, considerând că ienicerii sunt forța principală a Marelui Turc⁷⁵ iar o altă lucrare a vremii vorbește de curajul turcilor.

"Los Turcos como esforcados pelean sin cobardia aprovechense de todocuando en el mundo podi anhasta que hechos pe dazos"⁷⁶

Multe lucrări ne vorbesc despre frica otomanilor atunci când se află față în față cu armatele creștine.

Diego Galan spune "mirați de a vedea un pod acolo unde nu mai fusese niciodată au făcut ca urșii, care, sosind la o stupină împrejmuțată a cărui poartă o găsesc deschisă, se tem de primejdie și se depărtează, chiar dacă le este foame"⁷⁷, și că în timpul bătăliei, o ploaie de gloanțe a stârnit printre vâslașii creștini și printre otomani o panică atât de mare încât fugeau să se ascundă sub punte, obligându-i pe vâslași să-și continue munca⁷⁸. Cervantes vine să întărească această afirmație, spunându-ne: "În al doilea an, 1572, mă găsi la Navarino, vâslind pe vasul-amiral cu trei fanare, Acolo văzui cu ochii mei și-mi întipării în minte, prilejul pierdut de-ai noștri de a putea prinde în port toată flota turcilor, căci toți leveniții (marinarii turci) și ienicerii ce făceau parte din ea erau siguri că vor fi atacați înlăuntrul portului și-și pregăteau îmbrăcămintea și papucii - că asta poartă ei drept sandale în picioare - ca să-și ia tălpășița pe uscat fără să mai aștepte lupta, până-ntr-atâta le vârase frica în oase flota noastră"⁷⁹.

Bineînțeles, lucrurile nu stăteau așa, dar este știut că pentru a scoate în evidență

⁶⁷Cervantes, M. de, *Iscusitul hidalgo Don Quijote ...*, vol. II, p.183

⁶⁸Pasamonte, J, *op. cit.*, p. 28

⁶⁹M. de Cervantes, *Iscusitul hidalgo Don Quijote ...*, vol II, p.178

⁷⁰Pasamonte, J, *op. cit.*, p.13

⁷¹*Ibidem*, p.14-16

⁷²Mas, Albert, *op. cit.*, vol. I, p.182

⁷³*Ibidem*, p.27

⁷⁴*Ibidem*, p.71

⁷⁵*Ibidem*, p.27

⁷⁶*Ibidem*, p.76

x. Turcii ca vitejii/ se bat fără a fi bătuți/Folosindu-se de tot/ Când lumea pot să o facă bucăți

⁷⁷Galan, Diego, *op.cit.*, p.529

⁷⁸*Ibidem*, p.525

⁷⁹Cervantes, M. de, *Iscusitul hadlgo Don Quijote ...*, vol. II, p.178

calitățile armatei creștine, toate defectele se aruncau pe armata otomană iar când otomanii câștigau vreo bătălie, aceasta nu era rodul vitejiei sau capacității de conducere a pasalelor, ci datorită mâniei lui Dumnezeu, care s-a răzbunat pe creștini pentru cine știe ce păcat.

Punctele fierbinți ale înfruntării dintre Imperiul Otoman și Spania la sfârșitul secolului al XV-lea și de-a lungul secolului al XVI-lea s-au situat pe coastele italiene, la frontiere și chiar în interiorul imperiului, precum și în Spania de sud. În aceste trei sectoare, frica de mahomedani - otomani sau pirați din Berberia - a fost trăită la diferite nivele ale societății⁸⁰.

Deci, secolul al XVI-lea este momentul în care pe spanioli îi cuprinde frica de musulmani⁸¹. Spania a supraestimat dintotdeauna, cu mult înainte de 1568 și de asemenea, mai târziu încă, amenințarea Islamului⁸², astfel încât victoria de la Lepanto, orcât de importantă a fost, nu a stins în Spania frica de primejdia musulmană⁸³.

În Germania, la ordinul lui Carol Quintul, populațiile catolice și protestante auzeau zilnic la amiază "Clopotul pentru turci", care le reaminte permanența pericolului⁸⁴.

Cruzimile necredincioșilor sunt mereu descrise în predici și figurează în secvențele liturghiilor „contra Turcos” și se compun din rugăciuni în care Dumnezeu este rugat să slaveze creștinătatea de invazia păgână. Înaintarea otomanilor este citată de predicatori alături de alte calamități, epidemii, foamete, foc, inundații⁸⁵. Astfel că în epocă circulau gravuri care ilustrau cruzimile otomanilor, gravurile lui Schoen înfățișau piețele turcești unde erau vândute prizoniere goale și copii trași în țeapă sau despicați în două de soldații sultanului⁸⁶.

Interesul pentru turcii otomani este dominat de marile evenimente războinice. „Căderea Ciprului” (1522) și-a găsit ecoul în multe publicații. Dar atunci era un pericol încă îndepărtat, care după lupta de la Mohacs (1526) devine o furtună dezlănțuită care se apropie de Occident.

Primul asediu al Vienei (1529) de otomani a făcut să crescă din nou interesul pentru aceste lupte, punctul culminant fiind în timpul bătăliei de la Lepanto (1571) și în timpul lui Mihai Viteazul și Sigismund Bathory (1594-1598)⁸⁷.

Cucerirea insulei Cipru apare la Cervantes ca o „pierdere vrednică de plâns și catastrofală”⁸⁸. În schimb, victoria creștinilor la Lepanto (7 oct. 1571) este „victoria aceea prea fericită, (...) și-n ziua aceea, care-a fost pentru creștinătate atât de norocoasă, pentru că ea a arătat întregii lumi, și tuturor popoarelor, greșeala în care căzuseră atunci când socotiseră că turcul era de nebiruit pe mare, în ziua aceea în care fură zdrobite

---

⁸⁰Delumeau, J, *op.cit.*, p.124

⁸¹*Ibidem*, p.123

⁸²Braudel, F.,*op.cit.*, vol. IV, p.150

⁸³Delumeau, J, *op.cit.*, p.25

⁸⁴*Ibidem*, p.131

⁸⁵*Ibidem*

⁸⁶*Ibidem*, p.125

⁸⁷Gölner, Carol, *Turcica. Din europaischenTurkendrucke des XVI. Jabruderts*. Editura Academiei R.P.R., București, p.13

⁸⁸Cervantes, M. de, *Iscusitul hidalgo Don Quijote ...*, vol. II, p.174

orgoliul și trufia otomană”⁸⁹, iar Pasamonte numește victoria de la Lepanto „fericita victorie”⁹⁰. Grăitor este și faptul că Papa Piu al V-lea, aflând vestea victoriei de la Lepanto, a creat o sărbătoare numită Maica Domnului a Biruințelor, celebrată mai târziu anual, prin hotărârea lui Grigore al XIII-lea sub numele de sărbătoarea Rozaliilor, în prima duminică a lui octombrie, în toate bisericile înzestrate cu un altar al rozaliilor⁹¹. I s-a acordat o așa de mare importanță victoriei de la Lepanto, deoarece până în 1571 spaniolii se simțeau umiliți și neputincioși față de otomani (sentimente pe care nu le fac publice) care câștigaseră aproape toate bătăliile⁹² (se pot deduce din lucrările lui Gomara și Laguna). Cu toate că obținuseră o victorie și la Malta, aceasta nu se ridică la înălțimea celei de la Lepanto, care a oferit spaniolilor pentru prima oară după îndelungatele lor contacte cu turcii o victorie autentică, ei având inițiativa operațiilor. Acest triumf le-a permis să ridice, în sfârșit, capul când vorbesc despre turci, fără un vag sentiment de umiliță⁹³.

Primele campanii ale lui Suleyman care au continuat spectaculoasele cuceriri ale lui Selim I în Levant, au creat un mit al invincibilității turcești⁹⁴.

Împotriva acestui mit a scris A. Laguna, care spunea că, de fapt, teama spaniolilor față de turci era mai mare decât puterea acestora. El a consemnat că puterea otomanilor nu are nimic supranatural și își exprimă convingerea că prin adoptarea unor bune metode de luptă, creștinii vor învinge pe otomani⁹⁵. Dorința de a-i învinge pe osmalii e foarte mare și apare exprimată în multe opere literare (exemplu Cervantes: „întru slava ta și-a Spaniei propasire-n vremii și cinste tu, Bisericii dârz reazem, și lui Mahomed nimicire”⁹⁶

Jerronimo de Urrea se ridică împotriva mitului invincibilității turcești și împotriva ideii admise din comoditate, că înfrângerile sunt pedeapsa de la Dumnezeu. El considera că victoriile depind de comandantul de oști.

Totuși, acest mit persista, împotriva apelurilor la rațiune și la aprecierea justă a realității. Victoria de la Lepanto va răsturna datele psihologice ale problemei turce⁹⁷.

Aceasta poate fi explicată și de faptul că la sfârșitul secolului al XVI-lea „Tamerlan”, cel ce i-a învins pe otomani în 1402 e un erou popular în Spania (cu toate că cronica oficială a lui Carol Quintul din 1533 a ignorat greaua înfrângere suferită de otomani în 1402)⁹⁸.

Dar dincolo de sentimentele de aversiune pe care spaniolii le aveau mahomedanii, dincolo de reținerea pe care o aveau față de Imperiul Otoman, spaniolii au fost atrași de splendorile și fastul orientalilor.

Pe lângă nenorocirile pe care le aduc, războaiele au, paradoxal, și părțile lor bune și anime permit contactul între civilizații, realizându-se un transfer de elemente

---

⁸⁹*Ibidem*

⁹⁰Pasamonte, J, *op. cit.*, p.8

⁹¹Delumeau, J.*op.cit.*, p.81

⁹²Mas, Albert, *op. cit.*, p.25

⁹³*Ibidem*, p.191

⁹⁴*Ibidem*, p.24

⁹⁵*Ibidem*, p.25

⁹⁶Cervantes, M. de, *Iscusitul hidalgo Don Quijote*, vol. I, p.18

⁹⁷Mas, Albert, *op. cit.*, p. 27-28

⁹⁸*Ibidem*, p.23

carecteristice de la una la cealaltă.

Indiferent dacă popoarele sunt învinse sau învingătoare, civilizațiile respectivelor popoare au de câștigat, aceste acumulări cantitative și calitative ducând la progresul omenirii.

La fel s-a întâmplat și cu Spania, care în înfruntările cu Imperiul Otoman, chiar dacă nu au fost învingătoare pe câmpul de luptă, a avut de câștigat în planul cultural, atât prin dezvoltarea unui anumit tip de literatură sau preluarea unor elemente de vestimentație otomane.

Văzându-i de aproape pe otomani, cavalerii spanioli s-au simțit atrași de exotismul îmbrăcămînții rivalilor lor musulmani.

La început, moda turcă pătrunde în „viața” spaniolilor din înalta societate prin deghizările care se făceau la diferitele baluri și serbări.

În 1541, „Calvete de Estrella” a pomenit pentru prima dată de moda turcă în Spania. Acest text istorisea cu lux de amănunte turnirul organizat cu ocazia celebrării nunții ducelui de Sesa. Cu această ocazie au apărut oameni îmbrăcați în costum turcesc din catifea violetă și cu pălărie albaneză din catifea galbenă, coafați după moda turcească. Câțiva ani mai târziu, Alfonso de Santa Cruz ne descrie serbările organizate la Roma cu ocazia încheierii păcii între împărat și regele Franța. S-a organizat o mare defilare cu mulți cavaleri îmbrăcați după vechea modă și cu un mare număr de valeți îmbrăcați turcește, după moda slovenă și maură.

Costumele turcești au fost din nou etalate cu ocazia sărbătorilor prilejuite de vizita prințului moștenitor, Filip, în Flandra și Italia în 1548-1549⁹⁹. O cronică din 1548 povestește cu lux de amănunte serbarea de la Bruxelles organizată în cinstea vizitei lui Filip, viitorul rege al Spaniei, în toiul căreia și-au făcut apariția trei personaje mascate în turc (cu un bogat și strălucitor costum), albanez și ungur¹⁰⁰.

De acum, gravurile vor începe să se preocupe de temele turcești din secolul al XVI-lea, datând „Detaliul al unei vederi a Constantinopolului” gravura din cartea „Civitas Orbis Terrarum”, „Turconem imperator” (dintr-o carte din 1577)¹⁰¹, „Căpitanul general al ienicerilor” (carte din 1580) sau „Ali Pașa, mare amiral al flotei turce” (1568)¹⁰².

Caracteristicile acestor gravuri sunt robele lungi din țesătură cu argint împodobite cu borduri, pasmanterii, cu mâneci lungi și cu „alomores”¹⁰³, elemente care vor fi întâlnite și la gravurile reprezentând portretul „Caterinei de Portugalia” de Antonio Moro (1552), într-o miniatură din „Cartea despre eșecurile lui Alfonso al X-lea le Saga”, precum și cea care îi reprezintă pe cei trei fii ai lui Filip al III-lea și Margareta de Austria, unde micul prinț Ferdinand are „alamarea” și manșete de tip turcesc¹⁰⁴.

---

⁹⁹Burnis, Carmen, *Echanges pendant la Renaissance, entre les modes Espagnoles et les modes de l'Europe Centrale et Orientale (Hongroise, Albansise et Turque)*, in *Actes du XXIII e Congres International d'Histoire de l'Art*, Budapest 1969, Akademiai Kiado, Budapest 1972, vol. I, p.709-710

¹⁰⁰*Ibidem*, p.706

¹⁰¹*Ibidem*, p.710-711

¹⁰²*Ibidem*

¹⁰³*Ibidem*

x. „Alamares” – Dicționarul castilianului Cevalarubicos (1611) spune că „alamares” sunt nasturi bărbătești și femeiești făcuți din șireturi de mătase cu aur

¹⁰⁴*Ibidem*, p.712

Acestea reprezintă exemple ale forței de adaptare a modei orientale la costumul spaniol, din Spania el fiind difuzat în Italia (de unde a pornit spre Franța, Anglia și Flandra) și în Ungaria¹⁰⁵.

Deci, în secolul al XV-lea, spaniolii au avut informații despre otomani din traducerea unor lucrări ale europenilor, secolul al XVI-lea reprezentând momentul în care spaniolii i-au cunoscut direct pe otomani și tot de acum acestea vor deveni pentru ei o obsesie politică și religioasă, mai puțin literară.

Primul lucru pe care l-au făcut în care au intrat în contact cu otomanii a fost confruntarea lor cu maurii, și unii și ceilalți reprezentând pentru spanioli, „anemigom de la fe”. Acest lucru se înâmpla doar pe plan literar, treptat romanele abandonând temele legate de otomani și având preferințe pentru cele morisce.

Pe plan politic a existat dintotdeauna această diferențiere între turci și mauri. Studiind operele literare ale vremii, putem desprinde un portret al otomanilor, care circula în Spania secolului al XVI-lea.

Astfel, otomanii au deosebit în vestimentații robele lungi, mânecile largi, șireturi făcute din fir de aur „alarmares”-urile, care treptat vor trece și în moda spaniolă și apoi în cea europeană, dar caracteristica portului otoman este existența papucilor în locul sandalelor. Ca înfățișare, sunt oameni solizi, cu un ten mai închis la culoare (după cum ne spune Pasamonte). Religia lor este religia lui Mahomed care, cu siguranță, îi va face să ajungă în Infern pentru că „minunile lui Mahomed” nu au niciun sâmbure de adevăr în ele.

Având o religie bazată pe minciună, ei nu pot fi altceva decât tâlhari, fiind caracterizați de toate însușirile acestora: cruzime, asprime, viclenie, aroganță, îngâmfare, puțin religios (față să-și schimbe religia), chiar dacă sunt simpli oșteni sau sultani.

Aceste însușiri se văd foarte bine în momentul jafului de după bătălii și în felul în care se poartă cu robii (îi bat, sunt neomenoși, îiucid numaipentru plăcerea de a ucide, le taie nasurile, urechile etc.), sunt fricoși iar atunci când sunt în primejdie, își apără propria piele, ascunzându-se și aruncând în luptă robii creștini.

Ei nu au nume, ci obișnuiesc să-și dea porecle între ei, porecle care oglindesc cusurile sau meritele pe care le au. La ei nu înțlnesc decât patru nume de familie ale scobirătorilor din dinastia otomană.

Astfel ni-i descriu cei care au fost robi la otomani și care îngoașă multe dintre trăsăturile de caracter ale acestora în rău pentru a scoate în evidență mai mult „chinurile” prin care au trecut. De asemeni, acest portret care îi caracterizează pe otomani ca fiind fricoși, cruzi, lași, barbari, era sortit să scoată în evidență - prin contrast - trăsăturile creștinilor, obicei frecvent în epocă și anume înzestrarea dușmanilor cu cele mai rele trăsături.

Dar unii scriitori ni-i prezintă pe otomani într-o cu totul altă lumină. Aceasta se întâmpla fie pentru că au fost încântați de lumea otomană în urma unui voiaj în Levant (Fray Antonio de Aranda), fie că vor să scoată în evidență defectele Spaniei opunând-o Imperiului Otoman (Laguna). Astfel, otomanii sunt oameni ospitalieri (se vorbește de atmosfera din caravanseraiuri) și dornici să câștige bani, din punct de vedere al calităților umane întrec toate popoarele lumii, acesta fiind secretul puterii lor.

---

¹⁰⁵ *Ibidem*

Deci, despre imaginea otomanilor în literatură putem spune că există două opinii; una care le realizează un portret defavorabil și una care le preamărește calitățile.

Se poate afirma că la nivelul maselor nu există o opinie favorabilă otomanilor datorită faptului că cei care au scris defavorabil despre ei, la originea lor, sunt oameni simpli și în captivitatea lor la Levant au fost simpli robi, nereprezentând oficialități spaniole.

La nivelul curții spaniole, putem să ne dăm seama de importanța pe care o acordau otomanilor din locul pe care aceștia îl aveau în ceremoniile serbărilor sau turnirurilor.

Din faptul că ei apăreau alături de albanezi și ungari, putem deduce că erau considerați în afara „lumii” spaniole, dar nu și în afara sferelor sale de interes. La acest nivel s-a manifestat un interes față de luxul și splendorile orientale. Pentru ei, otomanii, sunt în primul rând bogați (în aceste costume abundând șireturile de aur și argint). Pe ei îi interesează mai puțin trăsăturile de caracter ale otomanilor și mai mult luxul lor. De aceea, o serie de elemente orientale vor trece în moda spaniolă.

Despre Imperiul Otoman ca stat, imaginea este mai puțin controversată decât cea despre otomani. Conducătorul statului este sultanul care are aceleași însușiri ca orice alt membru din comunitatea sa, cei din jurul său sau apucând de cele mai multe ori pe drumuri rușinoase și josnice. Vizirul este o personalitate importantă în stat, el fiind un fel de președinte al Consiliului Regal (echivalentul spaniol). Urmează amiralul mărilor care este al treilea ca importanță în stat.

Însușirea principală a statului otoman e caracterul său războinic. El are o armată puternică, compusă din mercenari, arabi, mauri, bine înarmați, cu efectiv mare, baza armatei otomane constituind-o ienicerii.

În rândurile ienicerilor este o disciplină spartană, ducând o viață care ignoră excesele. Armata este caracterizată de vitejie, ceea ce duce la un sentiment de teamă din partea creștinilor, teamă care contribuie la formarea mitului invincibilității turcești, mit dărâmat la 7 octombrie 1571 la Lepanto.

Deci, secolul al XVI-lea este un moment important, de cotitură, în evoluția imaginii spaniole despre Imperiul Otoman pentru că acum spaniolii i-au cunoscut direct pe otomani, putându-și astfel forma cu adevărat o imagine despre ei, care a purtat amprenta fricii și umilinței pe care ei o simțeau în fața marelui imperiu.

ISTORICUL SOCIETĂȚII „PETROLIFERA ROMÂNĂ” IN ANII 1933-1945

Dr. Dan Ovidiu Pintilie
Arhivele Naționale, Serviciul Județean Argeș

Abstract

"Petrolifera Română" company has been specializing in the extraction and sale of oil. The company was headed by Doctor of Engineering Ion Basgan, inventor of revolutionary methods of drilling (method based on Basgan drilling rod combined with sonic drilling system). It was a small company that has achieved very good economic results due to the quality of staff. The company suffered great losses during the Second World War, a situation that caused the cessation of its activities in 1945.

Keywords: *social capital, Effect Basgan, drilling, aj de explorare, water drilling, geological prospection*

Societatea „Petrolifera Română” a luat ființă în 29 martie 1933, Statutele și Actul constitutiv fiind publicate în Monitorul Oficial nr. 110 din 16 aprilie 1933¹. Societatea era înmatriculată, în baza cererii înregistrate la numărul 3.194 din 19 mai 1933, la Oficiul Registrului Comerțului, la fila 804/1934, sub numele Societatea Anonimă Minieră „Societatea Petrolifera Română” din București, strada G. Clemenceau, nr. 2, având ca obiect *exploatarea, comercializarea și transportul țițeiului, hidrocarburilor gazoase din lichide, precum și a derivatelor lor în țară și în străinătate.*

Capitalul societății la constituire a fost de 20.000.000 lei, iar în ședința din 2 august 1937, Consiliul de administrație al societății a decis sporirea lui la 40.000.000 lei, fiind compus din 40.000 de acțiuni a câte 1.000 lei acțiunea². Hotărârea s-a publicat în „Monitorul Oficial” nr. 249 din 29 octombrie 1937, iar Adunarea generală a ratificat sporirea acestuia, în 19 noiembrie 1937, decizia fiind publicată în „Montorul Oficial” nr. 247 din 21.11.1937³.

Singurii acționari importanți, ai societății, vor fi în toată perioada de activitate societățile „Redevența”, „Mica”, iar după 1941, societatea „Forajul” care va deține 10.000 de acțiuni ale societății. În anul 1938, cele 40.000 de acțiuni ale societății erau deținute de următorii acționari⁴:

Nr. crt.	Numele și prenumele acționarului	Nr. de acțiuni	Valoare în lei
1.	Societatea „Redevența”	16.245	16.245.000
2.	Societatea „Mica”	16.245	16.245.000

¹ Direcția Județeană Argeș a Arhivelor Naționale (în continuare D.J.A.N. Argeș), fond Societatea „Petrolifera Română”, dosar 1/1934-1936, f. 8-27.

² *Ibidem*, dosar 6/1935-1940, f. 2.

³ *Ibidem*, dosar 20/1937, f. 1; dosar 17/137-1938, f. 38.

⁴ *Ibidem*, dosar 17/1937-1938, f. 38.

3.	Dr. Horia Grozescu	4.000	4.000.000
4.	Martin Șain	1.000	1.000.000
5.	N.N. Murgășianu	400	400.000
6.	Corneliu Dobrescu	220	220.000
7.	Eftimie Antonescu	200	200.000
8.	Mihail Oromolu	200	200.000
9.	Eugeniu Buchman	200	200.000
10.	V.V. Tilea	200	200.000
11.	Emanoil Tătărescu	200	200.000
12.	Mihail Gr. Sturdza	200	200.000
13.	Valer Roman	200	200.000
14.	G. Polizu-Micșunești	200	200.000
15.	G-ral Al. Munteanu	200	200.000
16.	Ștefan Băbeanu	30	30.000
17.	Ion Cantemir	30	30.000
18.	Nicolae Boeru	30	30.000

Societatea făcea parte din societățile petroliere fără rafinării ea fiind înscrisă în registrul exportatorilor sub nr. 1.018 din 14 februarie 1939.

Conform Statutelor, la articolul 2, și a Actului constitutiv, membri consiliului de administrație au făcut parte din acesta, de la constituire și până la 31 martie 1935. Vicepreședinți ai societății erau Eftimie Antonescu și N.N. Murgășianu, cenzori dr. I.M. Stănescu, Nicolae Boeru și ing. C. Băluțescu, iar membri în consiliu erau: Virgil Potârcă, Mihail Grigore Sturza, ing. I. Gigurtu și alții. Consiliul de administrație era compus din 14 membri, dar pentru ca o ședință să fie constituită în mod valabil, în conformitate cu art. 19 din statute trebuiau să fie prezenți 8. În conformitate cu art. 183 din Legea minelor, toți membri erau români, societatea fiind o societate pur românească.

După această dată au fost cooptați în consiliu: Martin Șain, N. Polizu-Micșunești, Mihail Oromolu, Emanoel Tătărescu, Corneliu Dobrescu, generalul Alexandru Munteanu, D.D. Fulga, Eugeniu Buchman, V.V. Tilea și Valer Roman⁵. Administratori delegați erau I. Gigurtu (demisionat în decembrie 1937 fiind numit ministru al Industriei și Comerțului – I.D.R. nr. 4322/28.12.1937) și Martin Șain (reprezentant al Societății „Redevența”). La 31 decembrie 1943, consiliul de administrație era format din I. Costinescu – președinte, iar administratori delegați: C. Popescu și C. Băluțescu. Al. Dinopol era membru iar Fl. Marinescu-Firică – cenzor⁶.

Director general al societății a fost dr. Horia Grozescu. Acesta, de formație geolog, avea o practică îndelungată ca geolog la Institutul Geologic al României și ca geolog consultant la mai multe societăți petroliere care activau în țară. Era profesor la Școala Politehnică din București și a condus Societatea petrolieră „I.R.D.P.” timp de trei ani și jumătate. Director tehnic al societății era dr. ing. I. Basgan (de formație inginer de mine), care va prelua conducerea tehnică a societății, la 15 decembrie 1934, venind de la Societatea „Steaua Română” și care va deveni o personalitate marcantă în

⁵ *Ibidem*, 6/1935-1940, f. 3.

⁶ *Ibidem*, doar 11/1943, f. 3-5.

ramura petrolieră, atât în țară cât și în străinătate prin invențiile făcute care au ajutat la evoluția forajului în întreaga lume⁷. În anul 1933 va fi trimis de Ministerul Industriei și Comerțului la Congresul mondial al petrolului de la Paris⁸.

Din anul 1935 pe șantierele societății, el va aplica noile metode de foraj *efectul Basgan*, obținând rezultate excepționale deoarece, pe baza forajului cu prăjini metalice grele, proporționale se putea pătrunde până la 9.000 de metri. El reușește să adauge sistemului de foraj Rotary avantajele penetrației verticale a sistemului de foraj sonic. Din 13 mai 1941 va prelua conducerea administrativă a societății „Petrolifera Română” până în 31 decembrie 1943. Cu ocazia elaborării Legii petrolului din 1942 a fost solicitat ca specialist de Uniunea Națională a Întreprinderilor Petroliere pentru a apăra interesele economiei naționale față de tendințele grupurilor germane de acaparare a petrolului românesc. De asemenea, datorită modului în care a combătut politica trusturilor mondiale petroliere din România cât și a procesului care a existat între el și Societatea „Steaua Română”, pentru invențiile realizate, nu i-au permis acestui mare specialist să lucreze în cadrul marilor societăți petroliere. Ca urmare, a fost persecutat în perioada de până la 23 august 1944, conform adeverinței nr. 053537/21.06.1957 eliberată de Ministerul afacerilor Interne. A fost consilier tehnic al Frontului Renașterii Naționale în 1940, consilier tehnic pe lângă Comisariatul Petrolului conform deciziei 142.583 din 1940 a Ministerului Economiei Naționale și consilier al grupului industrial „Mica” din 1943 pentru explorarea structurilor și ținuturilor petroliere la care participa acest grup. În 1940, creează societatea „Igenco”, destinată a exporta ozocherita și ceara de petrol obținută din valorificarea deșeurilor petroliere și distilarea la vacuum. În calitate de administrator-delegat unic al societății a furnizat pentru nevoile armatei acest produs în perioada 1941-1943. Întreprinde pe cont propriu explorări pentru grafit în diverse perimetre din Gorj și Hunedoara.

Autor a cinci brevete de invenții și a peste 50 de lucrări tehnico-științifice apărute în publicațiile din țară și din străinătate, va deveni celebru cu Brevetul Regal nr. 22729/1934, intitulat *Metode folosite pentru îmbunătățirea randamentului și perfecționarea forajului prin rotație percutantă și prin amortizarea presiunii hidromecanice*. În același an, brevetul a fost înscris și la Biroul American de Brevete, în 1937, inventatorul român primind „scrisoarea de brevetare” 2.103.137, prin care statul american se obliga să garanteze și să protejeze *pe autorul și proprietarul brevetului de orice utilizare abuzivă*⁹.

Conform procesului-verbal al Consiliului de administrație din 28 decembrie 1937, publicat în Monitorul Oficial nr. 6 din 8 ianuarie 1938, dr. ing. I. Basgan va concesiona societății „Petrolifera Română” dreptul de exploatare în România a brevetului român nr. 22.789 din 18 mai 1834 și a brevetului american nr. 2.103.137 din 21 februarie 1937, pe timp de trei ani, numai pentru propriile exploatări petroliere ale societății, fără a avea drept de cesiune sub nicio formă sau a le întrebuița la exploatări pe care le avea în asociație cu alte societăți. Prețul concesiunii era de 100.000 lei și se plătea la începutul fiecărui an de exploatare. Prima rată a fost plătită la 1 februarie 1938.

⁷ *Ibidem*, dosar 5/1935-1942, f. 16-17.

⁸ *Ibidem*, dosar 17/1937-1938, f. 30.

⁹ Gh. Ivănuș, I. Ștefănescu, Șt.Tr. Mocuța, Șt.N. Stirimin, M.P. Coloja, *Istoria Petrolului în România*, Editura AGIR, Ploiești, 2004, p. 223.

La 7 februarie 1939, societatea „Petrolifera Română” certifica că exploata brevetul lui Ion Basgan nr. 22.789 din 18 mai 1934 pe terenurile sale petroliere din regiunile Moreni-Piscuri și Ghirdoveni cu șase sonde¹⁰.

Societatea și-a început activitatea, obținând două perimetre de explorare și anume perimetrul nr. 38, Moreni-Piscuri și perimetrul nr. 28, Valea Grecului, care prin concursul binevoitor al societății „Mica” au fost acordate de Stat, conform Decretelor Regale nr. 797 și 2.370 publicate în Monitoarele Oficiale nr. 89 din 19 aprilie 1933 și nr. 23 din 28 septembrie 1933.

Din cele două perimetre, societatea s-a hotărât să exploreze și apoi să exploateze suprafața de 10 hectare, cât reprezenta perimetrul de la Moreni-Piscuri, înființând un șantier cu instalații de pompare (compresoare „Ingersoll”), uzină electrică pentru asigurarea curentului, stație de rezervoare (inclusiv unul de apă), conducte, atelier mecanic, magazine de materiale, locuințe. Deoarece pe acest perimetru nu se produceau gaze societatea trebuia să le cumpere de la schela Olari-Mărgineni a Societății „Redevența”. Pentru aceste gaze sărace, societatea nu plătea impozit pe cifra de afaceri și le folosea la gazliftarea sondelor cu care ocazie le îmbogățea. Legea minelor îi obliga la dezbenzinarea gazelor care se făcea la stația din Moreni a ing. C. Popovici. De aici rezulta gazolina la care odată vândută se plătea impozit. Dar acestea reintrau din nou prin sondele societății, fiind prea sărace și ca urmare nu puteau să fie vândute, astfel că societatea solicita Ministerului Economiei Naționale să nu mai fie impusă la plata unor impozite pe cifra de afaceri¹¹.

Prima sondă a fost săpată pe baza unei convenții cu societatea „Foraj-Lemoine”, dar nu s-au putut obține rezultate favorabile din cauza unui accident de foraj care a survenit la adâncimea de 1.766 m. A doua sondă a fost săpată de societate cu instalații proprii, iar la adâncimea de 1.929,50 m ea a fost răzbită, găsindu-se țiței. La început producția obținută de aici era de cinci vagoane de țiței pe zi, dar cu ajutorul unui compresor, comandat și livrat din străinătate, producția a putut să fie sporită la 10 vagoane pe zi. Rezultate favorabile s-au obținut doar începând cu 17 septembrie 1935¹². În timp, societatea va ajunge să foreze nouă sonde pe acest perimetru.

Pentru foraj, la început, se foloseau două instalații moderne, de cea mai bună calitate, marca Wirth & C-ie, cu toate anexele. Societatea avea capacitatea financiară datorită capitalului său pe deplin vărsat la constituire, și întărită de „strânsa colaborare” cu Societatea petrolieră „Redevența” și cu Societatea „Mica”, principalii și singurii acționari. Societății „Redevența” i se acordau 6% din totalul vânzărilor de țiței, fie că vânzările erau făcute direct „Redevenței”, fie că erau făcute către alte societăți.

Au fost comandate stocuri importante de burlane noi în Germania precum și aparatele necesare pentru exploatarea a două sonde simultan, din Austria. Ca urmare, societatea putea să sape una sau mai multe sonde de explorare așa cum prevedea caietul de sarcini la primirea perimetrului din partea Statului. Până la declanșarea războiului și închiderea portului Constanța, materialele necesare șantierelor erau importate din Germania, Austria (Societatea „Trauzl”), Ungaria și Statele Unite (Ingersoll Rand

---

¹⁰ D.J.A.N. Argeș, fond Societatea „Petrolifera Română”, dosar 7/1937-1938, f. 1-3.

¹¹ *Ibidem*, dosar 2/1942, f. 181.

¹² *Ibidem*, dosar 6/1935-1940, f. 3.

Company), pentru care se întocmeau declarații vamale că materialele cumpărate nu urmau să fie vândute sau să le fie schimbată destinația¹³.

Pe lângă cele două personalități din conducerea societății, personalul tehnic era format din Nicolae Rușină, maistru sondor-șef, un maistru sondor-șef adjunct, opt maiștri sondori, șase mecanici, doi maiștri strungari. Numărul salariaților societății va crește de la 62 în 1938, la un total la 100 de salariați în 1941 și 101 în 1942. În anul 1941, societatea avea 27 de salariați numai la șantierul de la Răzvadul de Jos, din care 21 lucrători calificați, patru personal administrativ, un inginer și un personal tehnic și unde societatea deținea de la Stat o suprafață de 652,24 ha și s-au forat 1.794 de metri¹⁴.

În anul 1937 s-a încheiat o convenție de foraj cu societatea „Creditul Minier” pentru exploatarea în participare de 50%, a perimetrului de la Ghirdoveni unde s-a forat o sondă cu o instalație proprie austriacă, marca „Trauzl”. În februarie 1938, societatea va deține pentru forări șase aparate de foraj de la Societatea „National Supply” cu toate anexele lor, precum și instalația proprie marca „Trauzl”, de care am amintit, și care putea să foreze până la adâncimea de 3.000 de metri.

În anul 1938, societatea producea zilnic din șantierele Piscuri și Ghirdoveni cca 110 tone, din care 22 de tone reprezenta participația societății Creditul Minier. Producția obținută de pe șantierul Moreni-Piscuri a fost în ușoară scădere față de 1937, obținându-se doar 4.299 de vagoane țiței.

Cantitățile de produse petroliere obținute (țiței, benzină, petrol-rafinat, white-spirit distilat) au fost exportate prin portul Constanța în perioada anilor 1937-1939, prin intermediul diferitelor societăți, dar în primul rând prin societățile „Redevența” din Berlin, Londra, Paris în țări ca: Franța, Spania, Germania, Danemarca, Letonia, Siria, Cehoslovacia, Ungaria, India etc. În conformitate cu contractul semnat la 5 mai 1936 de către guvernul României și societatea „Pétrofina Française”, societatea a exportat în perioada februarie 1937 și martie 1938, 540 de vagoane de produse petroliere (țiței și benzină de turism) care proveneau din răscumpărarea țițeiului acordat ca redevențe Statului român¹⁵.

Exporturile se făceau cu garanții bancare acordate de Banque de l'Union Parisienne din Paris care își asuma riscurile conform contractului intervenit între guvernul român și Petrofina¹⁶.

Cu avizul Consiliului Superior Minier și referatul Direcției Minelor nr. 93.084/1938, societatea a obținut dreptul de explorare printr-o sondă la mânăstirea Cașin, județul Buzău, în suprafață de 400 de ha, care va deveni cel de-al treilea șantier al societății și unde se dorea săparea a șase sonde.

Dar până în 1940 se vor săpa doar șase puțuri de explorare, țițeiul găsit într-unul din puțuri fiind de cea mai bună calitate. Unul dintre puțuri avea o adâncime de 100 de metri, altul de 29 de metri, celelalte având între 10 și 15 metri¹⁷. Pentru că nu s-a forat efectiv sonda autorizată prin caietul de sarcini (din mai multe motive obiective), autorizația va expira în 1939, dar va fi prelungită până în 1 septembrie 1942 când Institutul Geologic cu avizul 961 a respins dreptul de a menține zona acordată societății

¹³ *Ibidem*, dosar 4/1937-1939, f. 10.

¹⁴ *Ibidem*, dosar 4/1942, f. 10.

¹⁵ *Ibidem*, dosar 16/1937-1939, f. 6-7.

¹⁶ *Ibidem*, dosarul 21/1937-1938.

¹⁷ *Ibidem*, dosar 6/1935-1940, f. 37.

cu toate că acesta efectuase lucrări de amenajare a terenurilor, transportase materiale și forase cele șase puțuri. Totodată, societatea a fost obligată să acopere cele șase puțuri de explorare săpate¹⁸. Regiunea Mănăstirea Cașin prezenta un deosebit interes pentru marile societăți petroliere „cu mari interese în localitate” și ca urmare acesta putea fi substratul scoaterii societății „Petrolul Românesc” din regiune, ea nefiind ajutată să obțină avizele necesare.

Într-o situație similară se afla și regiunea Băleni-Români-Rățoaia, județul Dâmbovița, unde societatea primise un permis de explorare, pentru trei sonde în trei ani, pentru o suprafață de 1.000 de hectare și unde nu se lucrase nimic în afară de măsurători și puneri în posesie. Nici pentru acest perimetru care conținea gaze naturale, Institutul Geologic în anul 1942 nu a acordat aviz favorabil societății „Petrolifera Română”, dar nici nu a fost scoasă din drepturile acordate prin Înaltul Decret Regal nr. 142/1937 din 19 ianuarie¹⁹.

În perioada 1933-1939, societatea va crește forajul de la 1.766 de metri în 1933, la 3916 metri în 1937, iar producția obținută, în vagoane va crește de 1.800 în 1933 la 4.337 în 1937 (cea mai mare producție) pentru ca în 1939 să se mai obțină doar 2.406 vagoane, semn clar de declin și de scădere a producției de țiței din cauza epuizării zăcămintelor. Mai ales la Piscuri zăcămintele de petrol au intrat într-o fază înaintată de epuizare iar presiunea zăcămintului scăzând a trebuit să introducă sistemul prin pompaj.

În perioada 1933-1941 s-au acordat dividende doar în 1936 în valoare de 900.000 lei pentru acționarii societății, cu toate că anul 1937 a fost anul cel mai bun al societății și s-a încheiat cu un beneficiu net de 3.389.217 lei.

În cursul anul 1939, societatea a dat sub formă de redevențe, impozite miniere, impozite și taxe o sumă de 16.784.501 lei care echivalau cu 41% din încasările brute ale societății, adică un coeficient pe care nu-l atingeau nicio societate petrolieră din România. Totalul amortizărilor, la terenuri, sonde și investiții s-a ridicat 7.504.291 lei. Sumele înscrise la Împrumutul Reîntregirii Neamului lansat în 1941 s-a ridicat în total, până în august 1942, la suma de 1.200.000 lei.

Din anul 1940 s-a început forajul la cel de-al patrulea șantier la Băicoi. Costurile săpării unor sonde de explorare au variat între 8.710.000 lei la Păulești și 13.300.000 la Florești, în timp ce costurile săpării a patru sonde de explorare în perioada 1935-1937, s-au ridicat la 22.259.170 lei. Cu cele patru sonde s-au forat 7.750,50 metri, costul pe un metru ridicându-se la 2.872 lei.

În costurile pentru săparea unor sonde intrau salariile funcționarilor și lucrătorilor, asigurări, drumuri, transporturi, curent electric, carotaj, combustibil, apă, aburi, sindicat, materiale consumabile, burlane, cazane, prăjini, instalații de suprafață, trolu, despăgubiri etc.

La 11 aprilie 1942, principalii acționari ai Societății „Petrolifera Română” erau: Societatea „Redevența” cu 19.940 de acțiuni, Societatea „Mica” cu 19.925 acțiuni, G. Popescu, dr. I. Costinescu, ing. C. Băluțescu și ing. A. Dinopol cu câte 30 de acțiuni fiecare și Marinescu Firică cu 15. Producția obținută era dată de cele 686 vagoane

---

¹⁸ *Ibidem*, dosar 28/1942, f. 1-20.

¹⁹ *Ibidem*, dosar 6/1935-1940, f. 18; dosar 28/1942.

extrase de la Piscuri, 29 de vagoane de la Răzvad și 623 vagoane de la Ghirdoveni²⁰. Valoarea investițiilor mobile și imobile se ridica la 35.000.000 lei.

Timp de nouă ani, până în 1944, folosindu-se de mijloace financiare și tehnice reduse, dar dublate de o activitate intensă atât în conducerea lucrărilor pe șantier cât și a conducerii societății, inginerul I. Basgan, a reușit dintr-o societate mică și cu un capital mic să creeze o societate petrolieră prosperă cu o producție zilnică de 10-14 vagoane și un important inventar de aparatură de foraj și producție.

Societatea a deschis în această perioadă trei șantiere de producție:

1. Schela Piscuri-Moreni, cu cinci sonde, un metraj total de 9.481 metri și o producție de 186.444 tone.
2. Schela Ghirdoveni, județul Prahova, cu trei sonde, un metraj total de 5.799 metri și o producție de 76.991 tone.
3. Schela Răzvad, județul Dâmbovița, cu o sondă, un metraj total 1.794 metri și o producție 2.782 tone.

De asemenea, deținea Perimetrul XXVIII, Valea Grecului – Gura Ocnitei, în suprafață de 40 de ha acordat prin Înalt Decret Regal nr. 797 din 29 martie 1933, publicat în Monitorul Oficial nr. 89 din 19 aprilie 1933 și Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 208 din 3 februarie 1938; **34** de embaticuri (nr. 1-34) în Răzvadul de Jos, în suprafață de 5,2040 ha acordate cu Înalt Decret Regal 2.738 din 3 iulie 1935, publicat în Monitorul Oficial nr. 20 din 25 ianuarie 1936; **10** embaticuri (201-210), în suprafață de 2,4562 ha, în Răzvadul de Jos acordate cu Înalt Decret Regal nr. 2739 din 3 decembrie 1935 publicat în Monitorul Oficial nr. 20 din 25 ianuarie 1936 și **6** embaticuri (148-153) situate în Răzvadul de Jos în suprafață de 4492 m.p. acordate cu Înaltul Decret Regal 2.740 din 3 decembrie 1935 publicat în Monitorul Oficial nr. 20 din 25 ianuarie 1936²¹.

La cel de-al doilea Congres mondial al petrolului de la Paris din 1937, inginerul I. Basgan a prezentat o serie de aplicații ale brevetelor de invenție referitoare la noile metode moderne de foraj. În articolul publicat în „Analele Minelor” nr. 7 din 1938 și intitulat „Noi progrese în tehnica forajului prin procedeul dr. Basgan” au fost prezentate o serie de date tehnice ale recordurilor realizate, cu scopul de a promova experiența acumulată în acest domeniu. Aplicarea invenției Basgan la săparea sondei numărul 471, în 1938, aparținând societății „Creditul Minier” prin intermediul societății „Petrolifera Română”, a contribuit la obținerea unui record în ceea ce privește viteza de înaintare a sondei prin acest procedeu²².

În anul 1940, din interese naționale și militare, fiind cunoscută lipsa de apă din Dobrogea, societatea a primit comanda, din partea Ministerului Apărării Naționale, executării unui număr de 10 sonde de apă în această regiune dificilă în valoare de 40.000.000 lei²³. Ministerul Apărării Naționale începuse lucrările de forare, în căutarea apei potabile încă din 1940, astfel că numai în interesul apărării naționale societatea care a era preocupată de forajul sondelor de țitei a acceptat comanda care a durat până în 1942, considerând că își face datoria față de țară. Din ordinul Marelui Stat Major,

²⁰ *Ibidem*, dosar 1/1942, f. 5.

²¹ *Ibidem*, dosar 2/1942, f. 153.

²² V. Petrescu-Livadia, *Noi progrese în tehnica forajului prin procedeul dr. Basgan*, în „Analele minelor din România”, nr. 7, 1938.

²³ D.J.A.N. Argeș, fond Societatea „Redevența”, dosar 37/1944-1945, f. 7v.

secția I-a, cu numărul 75.924 din 24 ianuarie 1942 s-a aprobat mobilizarea la Regimentul Pionieri Gardă a personalului societății Petrolifera Română, în număr de 22, inclusiv directorul ing. I. Basgan pentru a lucra la forarea sondelor de apă din Dobrogea și cărora li s-au fixat anumite sume drept salarii, indemnizație de deplasare, chirie etc²⁴.

Societatea a dotat cu materiale și unelte, Detașamentul militar de foraj din Dobrogea, dar majoritatea acestora au fost pierdute în timpul forajului, pierderile efective ridicându-se la suma de 4.290.217 lei fiind înregistrate în bilanțurile societății. Costul lucrărilor a fost însă avantajos pentru societate care a realizat un beneficiu de aproximativ 20.000.000 lei, adică jumătate din valoarea totală²⁵.

Pentru lucrătorii societății stabiliți în Dobrogea s-au acordat conform normelor, lemne de foc, plata făcându-se prin împrumutarea salariaților cu un salariu între 8-10.000 lei pentru cei căsătoriți, 5.000 lei pentru cei necăsătoriți și 2.000 de lei pentru ucenici. Împrumuturile au fost reținute în cinci rate egale între august și decembrie 1942, totalul împrumuturilor ridicându-se la 121.000 lei. Se mai acordau lucrătorilor alocația pentru copii de 400 de lei pe lună pentru fiecare copil în vârstă de până la 14 ani împliniți, dar numai cu dovada, constând în actele de naștere a copiilor, și numai dacă lucrau 26 de zile într-o lună, în caz contrar alocația reducându-se în raport cu timpul lucrat. Pentru familiile lucrătorilor s-a acordat opt tone de porumb, mai ales celor care lucrau direct la forarea puțurilor și nu aveau libertatea de a aproviziona cu cele necesare familiile lor, precum și grâu. S-au acordat pentru 16 copii câte 500 de kg, membri de familie având între 4 și 10 copii.

Erau plătite de societate chiriile pentru locuințele lucrătorilor și se acordau alimente (zahăr, ulei, zarzavaturi), precum și săpun, câte un kilogram și jumătate de persoană. Salariile celor ce lucrau s-au majorat începând cu 1 mai 1942, ele ajungând între 5.500 lei, un ajutor de șofer și 18.000 lei, un maestru sondor-șef²⁶.

Societatea a predat următoarele sonde Ministerului Apărării Naționale, Direcția Geniului²⁷:

Localitatea	Număr de sonde	Adâncimea/ metri
Independența	1	122
Negrești	1	130
Cobadin	1	146
Amsacea	1	146
Topraisar	1	300
Ion Corvin	1	202
Adamclisi	1	140
Cocargea	1	38
Caralez	1	50
Carmen Sylva (Eforie)	1	180

²⁴ Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Pitești (în continuare C.S.P.A.M.I. Pitești), fond Direcția Superioară și Comandamentul Geniului, dosar 145/1942, f. 8.

²⁵ D.J.A.N. Argeș, fond Societatea „Redevența”, dosar 37/1944-1945, f. 7v.

²⁶ *Ibidem*, fond Societatea „Petrolifera Română”, dosar 27/1942, f. 5-10.

²⁷ *Ibidem*, dosar 2/1942, f. 140; dosar 27/1942, f. 13.

Sondele vor servi armata română pentru apă potabilă, iar după 1954 vor fi puse în funcțiune de Ministerul Agriculturii servind și pentru lucrările de înverzire a litoralului românesc.

În anul 1943 în cadrul Congresului A.G.I.R., I. Basgan a prezentat comunicarea *Problema apei în Dobrogea*, iar la Academia de Științe din România, comunicarea *Alimentarea cu apă a Dobrogei*.

În perioada interbelică societatea a acordat, în limita posibilităților ei financiare, ajutoare în bani unor acțiuni sociale, societăți culturale și de sănătate, pentru invalizi, orfani, văduve, pentru susținerea învățământului²⁸.

În mai 1944, societatea avea mari probleme datorită dificultăților care stăteau în transportul producției obținute; imposibilității obținerii contravalorii cantităților de țiței predate și vândute, mai ales societății „SARDEP” care în perioada 1942-1944 se ocupa cu cumpărarea și vânzarea, în Germania și Italia, a cantităților de țiței obținute de la diferite societăți petroliere; refuzul societății „Unirea” de a-și achita datoria sa de 15.000.000 lei pentru lucrările efectuate în comun, operator fiind societatea „Petrolifera Română”, în regiunea Dragomirești.

Societatea „Redevența” care avea la rândul ei mari probleme cauzate de război și bombardamente, în calitate sa de acționar majoritar, deținând conducerea și administrarea deplină a societății „Petrolifera Română”, trebuia să suporte și cheltuielile financiare și pierderile înregistrate în bilanțurile contabile. Ca urmare, a trecut la restrângerea producției pe șantierele societății iar programul de lucru a fost pus în acord cu propriul său program²⁹. De asemenea, consiliul său de administrație a hotărât începerea demersurilor pentru fuziunea celor două societăți prin absorbție.

Pe lângă problemele financiare, de producție și transport, din septembrie 1944, societatea s-a confruntat și cu probleme de personal care dorea acordarea unor sporuri de scumpete în proporție de 60% care depășea cu mult salariile și sporurile fixate de Comisariatul general al prețurilor. În urma discuțiilor, Consiliul de conducere a hotărât ca de la 1 septembrie 1944 să se acorde un spor de scumpete de 55% în funcție de cuantumul salariilor. De asemenea, s-a hotărât ca în prețul fixat pentru indemnizația de lemne (1000 kg), de lei 1.500, să intre și prețul transportului de la depozit la domiciliu³⁰.

Nemulțumirilor lucrătorilor și funcționarilor societății de la șantierele Moreni-Ghirdoveni-Răzvad-Dragomirești au continuat, culminând cu un memoriu în 16 puncte, înaintat conducerii, în 15 noiembrie 1944 „care să asigure nouă și familiilor noastre un minim de existență” – afirmau semnatarii acestuia. În urma analizării memoriului, s-a hotărât acordarea unor ajutoare de iarnă pentru salariați, majorarea salariilor între 200% și 250%, respectarea zilei de lucru de opt ore, respectarea săptămânii engleze pentru lucrătorii care nu lucrau în schimburi, aprovizionarea lucrătorilor cu articole de îmbrăcăminte, încălțăminte și alimente de primă necesitate, mărirea autorului pentru copii, asistență medicală etc. Muncitorii, organizați în comitet de întreprindere, vor adresa un memoriu în cinci puncte, de soluționare a drepturilor lor și în 17 martie 1945,

---

²⁸ *Ibidem*, dosar 8/1937.

²⁹ *Ibidem*, fond Societatea „Redevența”, dosar 32/1944, f. 30.

³⁰ *Ibidem*, dosar 33/1944, f. 10.

socotindu-le „juste și întemeiate” și ca urmare rezolvabile cât mai curând de conducerea unității.

Deoarece societatea „Forajul” deținea 10.000 de acțiuni la „Petrolifera Română” care reprezentau 25% din capitalul acesteia s-a hotărât achiziționarea acțiunilor, absolut indispensabile, pentru o eventuală fuziune prin absorbție. Societatea „Forajul” solicita însă suma de 2.500 lei pentru fiecare acțiune deținută. În urma tratativelor duse cu conducerile societăților „Forajul” și „Mica” se hotărăște ca societatea „Forajul” să primească 50.000 de acțiuni „Redevența” de la societatea „Mica”, în schimbul celor 10.000 acțiuni „Petrolifera Română”. La rândul ei, societatea „Mica” a cedat 10.000 de acțiuni „Petrolifera Română” societății „Redevența” astfel că aceasta din urmă va deține 75% din capital, care îi asigură controlul și administrarea în totalitate a societății „Petrolifera Română”³¹.

Ca urmare, Adunarea generală extraordinară a societății „Petrolifera Română” decide la 31 decembrie 1944 fuzionarea celor două societăți prin „încorporare și absorbție”. La rândul ei, Adunarea extraordinară a acționarilor societății „Redevența” din 23 mai 1945, aprobă în unanimitate fuziunea celor două societăți prin absorbția societății „Petrolifera Română”³².

La 31 martie 1945, Consiliul de administrație era format din dr. I. Costinescu, Al. Dinopol, Gh. Popescu, Toma Petre Ghițulescu, iar conducerea era asigurată de un Comitet de direcție compus din Toma Petre Ghițulescu și I. Costinescu, iar cenzor era Florian Marinescu Firică. Numărul total al personalului care lucra pe șantierele de la Piscuri, Ghirdoveni și Răzvad era de 84 de salariați. Capitalul social era de 40.000.000 lei iar valoarea investițiilor se ridica la 119.169.211 lei. Toate bunurile societății erau asigurate de societate la Societatea Română de Asigurări Generale „Generală”³³.

În urma hotărârilor adoptate, societatea „Petrolifera Română” și-a încetat activitatea sa juridică din 18 iunie 1945 când și-a predat toată averea sa mobilă și imobilă societății „Redevența”, iar hotărârile Adunărilor generale ale celor două societăți au fost publicate în „Monitorul Oficial” nr. 135 din 18 iunie 1945³⁴.

---

³¹ *Ibidem*, f. 26-28.

³² *Ibidem*, dosar 76/1945, f. 15.

³³ *Ibidem*, fond Societatea „Petrolifera Română”, dosar 35/1942, f. 1-10.

³⁴ *Ibidem*, dosar 5/1945, f. 11; „Monitorul Oficial”, nr. 135 din 18.06.1945, Partea a II-a, p. 3907.

ASPECTE PRIVIND APROVIZIONAREA TRUPELOR GERMANE DIN ROMÂNIA ÎN PRIMĂVARA ANULUI 1944*

Dr. Victor Martin
Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iasi

Abstract

In the spring of 1941 the German troops got a friendly reception from the local population upon their arrival in Romania. Three years later, in 1944, Romanian people reacted differently to the wave of abuses caused by the German soldiers ordered to retreat from the Soviet Union, regarding them as enemies and refusing to offer them support. During the course of march-august 1944 the two allies attempted to shift responsibility for the romanian front to each other. Tensions arising from lack of continuous supply had a considerable impact on both the behaviour of the German troops in Moldavia and the behaviour of the Romanian troops at the onset of the Soviet offensive in August 1944.

Keywords: *military logistic, German army, German-Romanian Protocols of February 1944, Moldavian front, Protocol Wagner – Mardari*

După eșecul Operațiunii „Citadela”, evoluția situației pe frontul de Est a devenit amenințătoare pentru *Reich*. *Wehrmacht*-ul s-a aflat într-o continuă retragere, operațiunile militare apropiindu-se rapid de frontierele României. În urma operațiunii armatei sovietice Uman – Botoșani (5 martie – 17 aprilie 1944), frontul a intrat pe teritoriul românesc¹.

Experiența italiană îl făcuse pe Hitler prevăzător, apreciind că situația frontului avea repercusiuni politice. În consecință, el a ordonat elaborarea unor planuri preventive de ocupare a Ungariei (Margareta I) și a României (Margareta II).

Întrevederea din 26-27 februarie 1944, de la Klessheim dintre *Hitler* și Ion Antonescu a determinat anularea planului privind ocuparea României, *Hitler* căpătând certitudinea că Mareșalul îi va fi un aliat de un devotament total².

Întâlnirea de la Klessheim a reprezentat un element de cotitură pentru cei doi aliați. Partea română se putea baza pe un sprijin masiv german în încercarea sa de apărare a teritoriului, fapt care a fost interpretat de forurile conducătoare, ale politicii și armatei române ca o obligație a Germaniei de a proteja România pentru neplăcerile provocate de exploatarea petrolului în folosul său.

Rezultatele întâlnirii bilaterale au avut consecințe majore pentru evoluția flancului sudic al frontului german. Conștient că în urma loialității aliatului său, *Hitler*

---

*Studiul publicat este o prima varianta a unui capitol din teza de doctorat cu tema *Relatiile economice romano-germane in perioada 1940-1944*

¹ ***, *Istoria românilor*, vol. IX, *România și Marile Puteri (1940-1947)*, Editura Enciclopedică, București, 2008, p. 200.

² *Ibidem*, p. 201.

va trebui să facă concesii politice și militare importante, s-a procedat la stabilirea liniei defensive pe teritoriul României. Astfel, Grupul de Armate „Ucraina de Sud”, în colaborare cu Armatele 3 și 4 române, trebuiau să se opună încercărilor sovietice de a scoate România din război.

Analiza efortului de aprovizionare al trupelor germane din România are ca element de suport datele comparative din anul 1941, când pentru o perioadă mai scurtă de timp România a găzduit o armată de aceeași anvergură, ale cărei prezențe „s-au simțit încă mult timp din punct de vedere economic”³.

Ca urmare a intrării pe teritoriul României a trupelor germane din compunerea Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, (constituit prin reorganizarea Grupului de Armate „A”), asupra guvernului de la București se abătea o problemă importantă: aprovizionarea și finanțarea nevoilor curente ale armatei germane.

Discuțiile interminabile, purtate în cadrul comisiilor mixte româno-germane privind încheierea noului acord-cadru privind schimburile comerciale ce urmau să se deruleze în cursul anului 1944, au reprezentat un semnal de alarmă pentru Germania. Negocierile încheiate la 9 februarie 1944 de *Carl Clodius* și Mihai Antonescu, prin semnarea Protocolului economic s-au suprapus cu negocierile preliminare privind replierea serviciilor Grupului de Armate „A” pe teritoriul României. În cadrul discuțiilor purtate între *Carl Clodius* și Mihai Antonescu, un punct important l-a reprezentat finanțarea trupelor germane.

După ofensiva sovietică din decembrie 1943, era tot mai clar, pentru Marele Stat Major al *Wehrmacht*-ului că numărul trupelor proprii dislocate în România urma să depășească previziunile inițiale, luându-se în calcul și deplasarea rezervelor operative, alături de serviciile conduse de general-locotenentul *Auleb*. În acest sens, șeful Încărtuirii Marelui Stat Major al *Wehrmacht*-ului, colonelul *F. Polock* a fost trimis, la sfârșitul lunii ianuarie, în România. Misiunea sa era de a examina problemele legate de încărtuirea trupelor germane și de a-l consilia pe ministrul plenipotențiar *Carl Clodius* în tratativele sale în această direcție⁴.

Protocolul economic încheiat în 9 februarie 1944 a inclus și responsabilitatea guvernului român de a pune la dispoziția trupelor germane din România suma necesară cheltuielilor de întreținere, plății soldelor și a anumitor servicii executate în folosul lor. Trebuie precizat că protocolul nu crea bazele întreținerii trupelor germane din România, ci puncta capitolul cuantumului cheltuielilor pentru buna desfășurare a activității acesteia. În momentul încheierii se avea în vedere ca sumele respective să fie folosite prin intermediul Misiunii Militare Germane din România, conform convențiilor aflate în vigoare.

Trupele germane estimate că vor staționa pe teritoriul României în următoarele luni, prin retragerea frontului erau estimate la 120.000 de oameni, la care se adăugau cele din compunerea Misiunii Militare Germane⁵. Situația militară, care până în martie

---

³ A. Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano – române (1938-1944)*, Editura Humanitas, București, 1994., p. 215.

⁴ A. Hillgruber, *op. cit.*, p. 217.

⁵ K. Schönhern, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, traducere de Elena Matei, Editura Militară, București, 2004, p. 41.

1944 se schimbase fundamental, a impus o nouă planificare și organizare a intendenței germane din zona de operații.

Având în vedere relațiile politice și militare, dificultățile economiei germane (sintetizate în capitolul anterior) conducerea armatei germane a considerat colaborarea cu aliatul român ca o împărțire a responsabilităților de la sine înțeleasă, în care părții germane îi reveneau aprovizionarea cu tehnică de luptă și muniție, iar Intendenței românesarcina să aprovizioneze tot frontul cu alimente și furaje.

Aceste planuri se bazau pe rezultatele negocierilor purtate în decembrie 1943 de generalul *Hansen* (șeful Misiunii Militare Germane din România) cu reprezentanții Marelui Stat Major român⁶.

Sesizând problemele dificile întâmpinate de Secția VI Intendență în aprovizionarea trupelor germane, generalul *Hansen* a solicitat oficialilor politici români implicarea tuturor serviciilor specializate ale statului român în procurarea materialelor necesare frontului.

În cursul întâlnirii avute cu mareșalul Antonescu în data de 15 martie 1944, acesta a prezentat problema replierii aripii de sud a frontului de Est, cu stabilirea pozițiilor defensive pe cursul Bugului.

Situația creată avea o serie de consecințe de o deosebită importanță pentru România, grupate în următoarele probleme:

1) Colaborarea militară și economică româno-germană era condiționată de traseul frontierei cu Ungaria care, în condițiile exacerării situației tensionate din teritoriul ocupat obliga România să țină trupe pe frontiera comună. Situația politică din Transilvania de Nord împiedica realizarea unor legături terestre normale între Moldova, Bucovina, Basarabia și restul teritoriului, fapt care aducea greutate și trupelor germane care aveau de parcurs distanțe mult mai mari din Banat spre Moldova.

2) Regruparea trupelor germane pe teritoriul național provocau, inevitabil, statului român greutate de ordin administrativ, ale căror rezolvări, guvernul român le vedea în încheierea unor înțelegeri clare la nivelul celor două state.

3) Împreună cu armata germană urma să se retragă un număr mare de refugiați și voluntari din „trupele de Est”. Guvernul român considera că prezența acestora creștea riscul unor acțiuni de partizani, fapt pentru care autoritățile române considerau că aceste trupe nu pot staționa în România, ci pe baza unor înțelegeri speciale și sud conducerea germană aceștia urmau să traverseze România⁷.

Pentru elaborarea unei Convenții privind întreținerea armatelor germane s-a hotărât crearea, la nivelul guvernului, a unei Comisii Interministeriale de lucru. Aceasta și-a început lucrările în data de 20 martie 1944, problema produselor livrate trupelor germane fiind dezbătută în ședința din 24 martie⁸.

Pentru a evita ocuparea României de către trupele sovietice, s-a dispus consolidarea pozițiilor defensive pe cursurile Nistrului și Prutului și închiderea breșei din dispozitiv apărută în sectorul Iași – Târgu Neamț – Valea Siretului⁹. Ca urmare a insistențelor germane, guvernul român a decis instituirea în Moldova și Basarabia a

---

⁶*Ibidem*, p. 42.

⁷ C.S.P.A.M.I., Colecția A.R.R.A., fond Cabinetul Militar al Conducătorului Statului, dosar nr. crt. 24/1944, f. 100-101.

⁸*Ibidem*, fond M.St.M., Secția a 4-a Dotare, dosar nr. crt. 565/1944, f. 144.

⁹ K. Schönhern, *op. cit.*, p. 35.

„zonei de operații” și transferarea autorității către armată. Comandamentul Militar al Grupului de Armate „Ucraina de Sud” a salutat măsura adoptată considerând că astfel problemele de aprovizionare a trupelor urmau să se rezolve mult mai rapid. Noul comandant al forțelor germane din Moldova, general-colonelul *Ferdinand Schöner* (numit personal de Hitler pentru a consolida apărarea pe frontul românesc) considera că zona de operații trebuia să intre sub comanda germană. Acest fapt ar fi adus prejudicii suveranității naționale și ar fi condus la ocuparea Moldovei de armatele germane.

Pentru rezolvarea problemelor legate de aprovizionarea frontului, generalul *Eduard Wagner*, șeful Serviciului Încălzire, aprovizionare și administrație din Marele Stat Major al Armatei de Uscat a sosit la București și a demarat negocierile cu Mihai Antonescu și cu Marele Stat Major român¹⁰.

În urma acestor tratative a fost semnat, în data de 9 aprilie 1944, Protocolul „Wagner - Mardari”, care extindea „zona de operații” la teritoriul Moldovei și Basarabiei.

Teritoriul cuprins între Focșani – estul Ploieștiului – zona limitată a Capitalei a fost transformată în „zonă interioară”, intrând sub incidența Comandamentului General al Etapelor. Pe lângă comandamentul român a fost numit, în calitate de „comandant al României de Nord” general-locotenentul *Auleb*, pentru a rezolva cu operativitate problema de aprovizionare a Grupului de Armate „Ucraina de Sud”¹¹.

Alături de generalul *Wagner* s-a reîntors în România colonelul *Poleck*, pentru a detensiona relațiile încordate produse între Generalul *Schöner* și generalul *Hansen*. Ca urmare a recomandărilor formulate de *Poleck*, Marele Stat Major al *Wehrmacht*-ului a emis „Instrucțiunile provizorii pentru coordonarea activității de cazare-aprovizionare în România”, document care a redat posibilitatea de acțiune a șefului Misiunii Militare Germane în relațiile cu Marele Stat Major român¹².

În cadrul convorbirilor începute în luna mai, privind renegocierea acordurilor economice, ministrul plenipotențiar german, *Carl Clodius*, a obținut mărirea sumei destinate aprovizionării trupelor germane, începând cu luna iunie 1944, de la 1,6 miliarde lei la 3 miliarde lunar¹³.

Până la 23 august 1944, între autoritățile române și cele germane nu au mai fost ratificate înțelegeri referitoare la întreținerea trupelor germane din România. În aceste condiții, aprovizionarea trupelor germane s-a realizat prin negociere directă între armata germană și Marele Stat Major român, care a acceptat periodic să pună la dispoziția acestora cantități suplimentare de alimente și furaje.

Evoluția evenimentelor de pe Frontul de Est a făcut ca, după stabilizarea frontului sovieto-german pe linia Iași – Chișinău – Nistru, efectivele trupelor germane să crească semnificativ. Aspectul era atent analizat de autoritățile române, datorită numeroaselor incidente provocate de trupele germane în retragere.

---

¹⁰ A. Hillgruber, *op. cit.*, p. 225.

¹¹ *Ibidem*.

¹² K. Schönhern, *op. cit.*, p. 51.

¹³ *Ibidem*, p. 46.

Atât documentele militare edite¹⁴, cât și cele inedite¹⁵ prezintă o situație îngrijorătoare cu care se confrunta armata germană, sosită în România pentru a o apăra de ruși.

Coloanele erau formate, în general, din căruțe și autocamioane, soldații aveau o ținută neîngrijită și o atitudine militară care lăsa de dorit. Grupuri răzlețe de militari călare pe cai slabi, fără harnașament, rătăcite de unități mergeau fără direcție, fără a da impresia că știau unde sunt unitățile de care țineau¹⁶.

Chiar dacă serviciile armatei germane se instalaseră în România cu aproximativ o lună înaintea trupelor, acestea sufereau de foame, iar în lipsa depozitelor de aprovizionare proprii procedau la rechiziții forțate și la vânzarea de materiale și efecte militare.

Aspectul localităților după trecerea coloanelor germane era deplorabil, lăsând impresia că au fost traversate de „hoarde de năvălitori”. Psihoza creată de abuzurile trupelor germane au dus la evacuarea intempestivă a localităților aflate pe ruta trupelor, locuitorii fugind în păduri¹⁷.

Comparativ cu sfârșitul anului 1940 și începutul anului 1941, când diviziile germane erau întâmpinate cu onoruri de oficialități române, iar populația se grăbea să ofere trupelor flori și mâncare, situația era diametral opusă. Cei trei ani petrecuți în Răsărit au dus la schimbări majore în mentalul colectiv al armatei germane. Aflate sub spectrul înfrângerilor suferite în mod continuu după Stalingrad și sub impresia că brutalitatea le permitea să controleze relațiile cu populația din teritoriul ocupat, armata germană ajunsă în România a procedat în același mod.

Problema importantă aflată în atenția Statului Major al Armatei de Uscat era de a impune disciplina la trupe și de a reda comandanților militari autoritatea de care aveau nevoie. Deciziile strategice, prost gândite de Marele Stat Major al *Wehrmacht*-ului, care a cerut menținerea pozițiilor la est de Nistru, au dus la o situație delicată. Chiar dacă la București, în februarie, se discuta despre retragerea imediată a serviciilor Grupului de Armate „A” în România, depozitele de subzistențe și materiale au fost retrase haotic și fără o gestionare prealabilă a situației, astfel că, transporturile Intendenței germane s-au suprapus cu transporturile organizate de autoritățile române.

În consecință, au fost lăsate în Transnistria materiale vitale pentru trupele din România, iar efectele acestor decizii s-au văzut imediat după cantonarea trupelor pe pozițiile ofensive.

Un rol important în proasta aprovizionare a frontului l-a avut infrastructura din zona de operații. În Moldova și, în special, în Basarabia, infrastructura terestră și feroviară era mai puțin dezvoltată decât în restul României. Acest lucru a dus la îngreunarea rețelei de transport, astfel că în primăvara anului 1944 prioritățile armatei germane nu erau similare cu prioritățile Marelui Stat Major român. Armata română încerca să ducă la îndeplinire „operațiunea 1111” de retragere a întreprinderilor,

---

¹⁴ Gavriil Preda, *Unele aspecte ale relațiilor româno-germane din anii 1943-1944* în coord. Petre Otu și Aurel Pentelescu „Generalul de brigadă (ret.) prof. dr. Vasile Mocanu la 80 de ani”, Editura Militară, București, 2008, p. 211-212).

¹⁵ C.S.P.A.M.I., fond M.R.-Cabinetul Ministrului, dosar nr. crt. 122/1944, f. 170-171.

¹⁶ *Ibidem*, f. 170.

¹⁷ *Ibidem*, f. 171.

bunurilor armatei, instituțiilor și populației din zonă, iar trupele germane căutau să-și asigure aprovizionarea ritmică.

Situația era diametral opusă cu cea petrecută în anul 1941, când trupele germane au fost cantonate cu precădere în vestul României și au beneficiat de un parc feroviar mult sporit, de avantajele aprovizionării ritmice din Ungaria și de suportul logistic oferit de România.

Comparativ cu anul 1941 efectivele trupelor germane dislocate în România, au crescut simțitor. Evoluția efectivelor pe care *Wehrmacht*-ul le-a dislocat în România în anii 1941-1943 a fost următoarea: circa 500.000 de militari în lunile ianuarie – martie 1941 (folosiți pentru operațiunea „Marița”) la care se adăuga Misiunea Militară Germană cu aproximativ 14.500 militari, 23.459 militari la 1 octombrie 1942, 28.650 militari la 15 august 1943¹⁸.

Documentele identificate în arhivele militare române pun într-o nouă lumină situația efectivelor germane dislocate în România în anul 1944. Istoriografia consacrată atribuie în mod general cifra de 900.000 de militari germani care au acționat pe frontul din Moldova. Atât în corespondența purtată de mareșalul Ion Antonescu cu Marele Stat Major român, cât și în situațiile informative realizate de Secția a 7-a Teritoriu s-a remarcat suspiciunea autorităților române față de efectivele comunicate de Misiunea Militară Germană, cifrate în mod invariabil la 900.000 de oameni. Cum, în funcție de aceste efective, statul român se angaja să pună la dispoziția Germaniei sumele în lei necesare aprovizionării și plății soldelor, situația efectivelor armatei germane a fost analizată în detaliu de Marele Stat Major român.

La data de 10 noiembrie 1943, în România activau 30.745 de militari germani grupați în cadrul Misiunii Militare Germane (6.576 militari), Comandamentului de Legătură al Marinei Militare Germane (3.637), Misiunii Aero Germane (20.532 militari).

Cifra se păstrează aproape identic în situația centralizată la 10 decembrie 1943, când activau în România 30.320 de militari, dar în urma operațiunilor de evacuare a Transnistriei și predare a acesteia trupelor germane, pe teritoriul guvernământului erau cantonați 32.200 militari germani¹⁹.

Ca urmare a operațiunilor militare, în ianuarie 1944 Comandamentul Amiral „Marea Neagră” a fost dislocat din Odessa la Constanța. De asemenea, a fost suplimentat la 23.200 numărul militarilor din cadrul trupelor Misiunii Aero germane și au fost evacuați de pe front în spitalele germane din România un număr de 1.100 bolnavi și răniți. Astfel, efectivele germane cantonare în România la 10 ianuarie 1944 au crescut la 37.510 oameni, la care se adăugau 25.200 militari din Transistria²⁰.

În situația centralizată la 10 februarie 1944 (la doar o zi de la semnarea Protocolului economic bilateral), efectivele armatei germane au crescut la 39.177 de militari în România (prin suplimentarea trupelor destinate apărării zonei petrolifere), iar în Transistria au crescut la 41.008 militari²¹. Situația a rămas neschimbată și în luna

---

¹⁸ G. Preda, *Unele aspecte...*, p. 209.

¹⁹ C.S.P.A.M.I., fond M.St.M., Secția 7 a, dosar nr. crt. 280/1943, f. 94.

²⁰ Idem.

²¹ Idem.

martie, când au fost centralizați 39.391 militari în România și 40.984 soldați germani în Transnistria²².

Repoziționarea trupelor germane s-a produs începând cu luna aprilie 1944, fapt ce a dus, inevitabil, la probleme legate de aprovizionare. În situația centralizată din 15 iunie 1944, efectivele trupelor germane din România au atins cifra de 662.224²³.

Amplasarea trupelor germane pe regiuni a fost următoarea: în Basarabia 306.161 militari, în Moldova 140.148 militari, în zona etapelor 159.214 soldați (cu mențiunea că în județul Brăila erau dislocați 26.485 militari – cel mai mare efectiv din zona etapelor – iar în județul Tulcea cel mai mic efectiv, 987 militari), iar în zona interioară activau 56.701 militari germani²⁴. Cei din teritoriul considerat în afara frontului, la vest de linia Ploiești – București aparțineau atât Misiunii Militare Germane cât și serviciilor Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, cu precădere celor sanitare, formațiunilor de reparații tehnică militară și depozitelor de aprovizionare.

La 30 iulie 1944, efectivele germane din România se cifrau la 574.331 militari, într-o evidentă scădere cu 87.893 de oameni. În zona operativă activau 381.023 militari, cu 65.286 mai puțini decât în situația precedentă, în zona etapelor 128.682 militari, iar efectivele din zona interioară au fost suplimentate cu 7.925 de militari²⁵.

Cu puțin înainte de ofensiva sovietică din august 1944, efectivele germane din România au scăzut la 562.514 militari, din care în zona operativă activau 363.000 militari. Marele Stat Major român considera că în urma scăderii efectivelor cu aproximativ 17%, comparativ cu nivelul maxim atins în 15 iunie 1944 și cuantumul în

---

²²*Ibidem*, f. 101.

²³*Ibidem*, dosar nr. crt. 375/1944, f. 1.

²⁴*Ibidem*, f. 2.

²⁵*Ibidem*, dosar nr. crt. 377/1944, f. 1-4.

SITUAȚIA EFECTIVELOR GERMANE ÎN ROMÂNIA LA 30 IULIE 1944

I. ZONA OPERATIVĂ

1. SUBGRUPUL „DUMITRESCU”

- la Armata 3-a română: 10.836 militari
  - la Armata 6-a germană: 160.287 militari
  - rezervă 89.820 militari
- Total: 260.943 oameni

2. SUBGRUPUL „WÖHLER”

- Armata 8-a germană: 17.000 militari
  - La Armata 4-a română: 19.840 militari
  - Corpul 17 German: 13.000 militari
  - Unități independente: 12.000 militari
  - Rezervă: 58.240 militari
- Total: 120.080 oameni

Zona operativă: 381.023 oameni în 22 divizii infanterie, 3 divizii blindate, 9 brigăzi tunuri asalt, servicii și unități independente.

II. ZONA ETAPELOR: 128.682 militari

III. ZONA INTERIOARĂ: 64.626 oameni, din care:

- aeronautică: 43.699 oameni
- transmisiuni: 683 oameni
- pionieri: 4.113 oameni

TOTAL GENERAL: 574.331 militari

lei acordat trupelor germane, de 3 miliarde lunar, trebuia redus cu aproximativ 510 milioane lunar.

Asupra efectivelor de cai din dotarea armatei germane, datele comunicate erau insuficiente. Pentru stabilirea clară a necesităților de aprovizionare cu furaje, detașamentele de legătură române au avansat un număr de 115.000 cai la trupele din zona de operații și 50.000 de cai în regiunea interioară²⁶.

Operațiunea de aprovizionare a frontului românesc a fost determinată de factori politici, militari, logistici, financiari.

Toți acești factori au contribuit la creionarea unei situații complexe, care s-a repercutat asupra relațiilor militare româno-germane.

La sfârșitul lunii martie, trupele româno-germane retrase pe frontul din Moldova și Basarabia erau estimate la aproximativ 900.000 oameni.

Aprovizionarea cu armament, muniție, materiale și alimente a reprezentat o operațiune complexă, a cărei derulare a mobilizat factorii politici, militari și economici ai celor doi aliați.

Comisia Interministerială de lucru, creată pentru a determina valoarea sprijinului pe care România urma să îl acorde frontului, și-a început activitatea la 24 martie 1944. În cadrul ședinței a fost dezbătută chestiunea evidenței și plății prestațiilor germane din România, precum și modalitatea de decontare a serviciilor și produselor livrate trupelor germane²⁷. Practic, a fost analizată modalitatea de decontare a prestațiilor germane către unitățile românești și decontarea produselor oferite trupelor germane. Discuțiile avute la nivelul Marelui Stat Major român cu Misiunea Economică Germană au avut ca scop clarificarea modalităților de livrare a armamentului german, unităților românești. Deoarece din teritoriu situațiile centralizatoare erau prost întocmite și înaintate cu întârziere, Comisia a constatat că exista posibilitatea ca aceste livrări să fie ori plătite cu întârziere, ori anticipat. Pentru a evita acest lucru, Comisia a propus Consiliului de Miniștri, care și-a dat acordul, cu Ministerul Înzestrării Armatei și Producției de Război să devină singurul organ abilitat cu evidența importului de armament german. Mecanismul care a început să funcționeze din aprilie 1944 presupunea centralizarea importurilor de armament de către M.I.A.P.R. pe baza facturilor emise de firmele furnizoare și a situațiilor întocmite de Marele Stat Major. Misiunea Militară Germană se ocupa cu prezentarea documentelor de plată, iar Marele Stat Major centraliza cantitățile recepționate de unități. Procedura de plată era demarată de M.I.A.P.R. în urma confruntării exactității datelor înscrise în cele două tipuri de documente²⁸. Pentru armamentul livrat în zona interioară procedura era simplificată, deoarece acesta era recepționat de reprezentanții M.I.A.P.R., care, ulterior, îl preda Marelui Stat Major.

Aprovizionarea cu alimente, combustibili, materiale de întreținere ce nu se încadrau în contingentele stabilite, se realiza prin intermediul Marelui Stat Major (Direcția Intendență în zona operativă și Secția 7 Teritoriu în zona interioară). Modalitatea de decontare a aprovizionării se realiza prin centralizarea la M.I.A.P.R. a bonurilor semnate de Intendența germană pentru cantitățile livrate²⁹.

---

²⁶*Ibidem*, dosar nr. 380/1944, f. 100-101.

²⁷*Ibidem*, fond M.St.M., Secția 4 Dotare, dosar nr. crt. 565/1944, f. 144.

²⁸*Ibidem*, f. 141.

²⁹*Ibidem*, f. 142.

După cum se constatase încă de la sfârșitul lunii martie, situația procurării alimentelor pe baza „bonurilor cu plată” nu fusese suficientă pentru ameliorarea reală a aprovizionării grupului de armate³⁰.

Conform calculelor Secției VI din cadrul Intendenței germane, necesitățile de aprovizionare zilnice erau: 1.500 tone de alimente și 2.700 tone de furaje. Pentru transportarea acestor cantități în zona de operații erau necesare zilnic 30 de garnituri de tren. Dar, în condițiile geografice și ale sistemului de transport feroviar din zonă, era puțin probabil ca aceste garnituri să poată circula zilnic, ci aprovizionarea putea să se rezolve doar la jumătate³¹.

Prezența generalului *Edwin Wagner* în România avea să aducă o schimbare în sistemul de aprovizionare a frontului.

Prin semnarea „Protocolului Wagner-Mardari” în data de 9 aprilie 1944 se stopa orice imixtiune a comandamentelor germane în procesul de organizare și rechiziționare din zona operativă și cea a etapelor.

Conform dorinței mareșalului Ion Antonescu, corelată cu realitatea de pe front, Basarabia și Centrul Moldovei au devenit zonă operativă. Autoritatea era exercitată de autoritățile militare române, prin intermediul comandamentelor armatelor a 3-a și a 4-a.

„Zona etapelor”, compusă din sud-estul României, Dobrogea, câmpia Munteniei, până la est de linia Ploiești – București a intrat sub autoritatea Comandamentului General al Etapelor.

Prin semnarea Protocolului s-a convenit ca aprovizionarea trupelor cu alimente, subzistențe și furaje să intre sub incidența autorităților române. În cazuri speciale, comandantii germani puteau solicita ofițerilor de legătură români să acționeze în interesul frontului, aceștia procedând la rechiziționări. Totodată, detașamentele de legătură române de pe lângă armatele germane centralizau și asigurau legătura cu organele militare abilitate pentru asigurarea eficientă a aprovizionării.

Conform articolului 5 din Protocol, armata germană asigura, prin organele desemnate, ordinea în zona operativă, iar pentru zona etapelor detașau la Comandamentul General al Etapelor subunități de poliție militară care, în colaborare cu cele române erau responsabile pentru menținerea ordinii și disciplinei³².

Aprovizionarea cu armament a unităților românești a reprezentat un capitol important din protocol. Urmărind indicațiile Comisiei Interministeriale, responsabilitatea preluării și repartizării acestuia de către Marele Stat Major. Protocolul aducea în discuție înlocuirea armamentului sovietic, pentru care nu se putea asigura muniția, din dotarea diviziilor 5, 6 și 13 infanterie cu armament german, suplimentar față de contingentele contractate. Pentru cele trei mari unități românești erau necesare 45.000 de carabine, 150 de puști mitralieră și 450 de mitraliere.

Aprovizionarea cu muniție a trupelor de pe front urma să se realizeze prin serviciile germane, excepție făcând unitățile din subordinea Armatei a 4-a române care, datorită diversității tipurilor de armament și calibru, urmau să fie aprovizionate de serviciile românești specializate. Aprovizionarea cu armament a trupelor din zona etapelor urma să se realizeze prin serviciile germane.

---

³⁰K. Schönhern, *op. cit.*, p. 41.

³¹Idem.

³²C.S.P.A.M.I., fond Comandamentul General al Etapelor, dosar nr. crt. 677/1944, f. 19.

Amplasarea formațiunilor sanitare ale Grupului de Armate „Ucraina de Sud” a fost cuprinsă în cadrul capitolului IV din Protocolul „Wagner-Mardari”. Trupele germane primeau 2.000 de paturi în unitățile spitalicești din București și 1.000 de paturi în Arad. Evacuarea răniților germani urma să se realizeze în special pe Dunăre, marina germană îngrijindu-se de transportul acestora.

În comparație cu anul 1940, numărul localurilor spitalicești puse la dispoziția armatei germane a crescut, în anii de comparație serviciul medical german funcționând în spitalul Elias (50 de paturi) și în Timișul de Jos. Precizăm că aceste două mari unități spitalicești au funcționat și în cursul anului 1944 în beneficiul Misiunii Militare Germane.

În perioada iunie – august 1945, statisticile Marelui Stat Major arată că numărul militarilor germani internați a fost sub capacitatea de cazare, variind în jurul cifrei de 1.000 de oameni.

Îngrijorați de numărul mare al infrațiunilor provocate de coloanele de refugiați, aflate în retragere alături de armata germană, în cadrul articolului 13 a fost introdusă ingerința de a obliga Comandamentul german „să asigure transportarea urgentă spre Germania a tuturor refugiaților, atât germani cât și de alte naționalități, care au fost evacuați de Armata germană din Ucraina și Transnistria”³³.

Cel mai delicat subiect al convorbirilor româno-germane, inclus în Protocol a fost cel al organizării transporturilor feroviare în zona de operații. În regiunea frontului, rețeaua de căi ferate era insuficientă pentru operațiunile de aprovizionare a trupelor și de evacuare a bunurilor, fapt sesizat de ambele părți.

Conform protocolului, autoritățile române solicitau urgentarea onorării comenzilor de material rulant și șină de cale ferată, iar la inițiativa părții germane s-a dispus suplimentarea cu 200 de locomotive, aduse din Germania, deservite de mecanici germani³⁴.

Posibilitățile de aprovizionare a trupelor de pe front, ținând cont de situația căilor ferate din zonă, se putea realiza prin folosirea celor două mari direcții existente: din sud-estul Transilvaniei prin trecătorile Carpaților Orientali spre Moldova și prin Câmpia Bărăganului pe ruta Focșani – Galați. Situația transporturilor realizate în perioada aprilie – august 1944 este un subiect de studiu interesant, a cărei cercetare poate fi realizată prin studierea arhivei Ministerului Transporturilor. În lipsa datelor din această arhivă, de ajutor în înțelegerea volumului aprovizionării frontului ne sunt datele furnizate de arhiva Ministerului Apărării Naționale.

Din situațiile centralizatoare realizate de Secția 7 Teritoriu și înaintate Marelui Stat Major constatăm că accelerarea volumului de transporturi spre front s-a produs din luna mai, fapt ce denotă că în aprilie 1944 trupele româno-germane au consumat rezervele aflate la dispoziție.

Situația transporturilor feroviare executate pentru Armatele a 6-a și a 8-a germane se prezintă astfel: 48 de garnituri în aprilie, 217 garnituri de tren în mai, 164 garnituri ajunse la destinație și 394 aflate pe traseu în iunie 1944³⁵.

---

³³*Ibidem*, f. 92.

³⁴*Ibidem*.

³⁵Idem, fond M.St.M., Secția 7 a, dosar nr. crt. 383/1944, f. 4-6.

În iulie 1944 volumul transporturilor a scăzut, brusc, la 119 garnituri ajunse la destinație și 104 aflate pe traseu³⁶.

Transporturile spre trupele germane se constituiau din trupe, tancuri și tunuri de asalt, muniție, vehicule, materiale de transmisiuni, unelte și diverse accesorii. Interesant este că în perioada monitorizată a fost executat doar un singur transport de furaje dinspre front, fapt care arată că delimitarea atribuțiilor prevăzute în „Protocolul Wagner-Mardari” s-a menținut până la 23 august 1944, Germania fiind în imposibilitatea de a aproviziona cu alimente și furaje trupele de pe frontul românesc.

Pe categorii, situația garniturilor de tren debarcate pe frontul românesc se prezenta astfel:

1) trupe: 11 garnituri în aprilie 1944, 64 de garnituri în mai 1944, 42 de garnituri în iunie (și 136 de garnituri – care au ajuns la destinație la sfârșitul lunii iunie și în prima decadă a lunii iulie 1944) și 35 de garnituri în iulie 1944;

2) artilerie (de câmp): o garnitură în aprilie 1944, 17 garnituri în mai (din care 3 cu tunuri a.c.a.) și în iunie 1944 8 garnituri ajunse la destinație și 46 pe traseu;

3) tancuri și tunuri de asalt: 5 garnituri în aprilie 1944, 18 garnituri în mai (din care una cu accesorii pentru tancurile aflate pe front), 29 de garnituri ajunse la destinație și 86 pe traseu în iunie 1944 și 7 garnituri în iulie 1944;

4) muniție: 25 garnituri în aprilie, 111 în mai, 84 ajunse la destinație și 218 pe traseu în iunie și 64 în iulie 1944;

5) vehicule, materiale diverse: 6 în aprilie 1944, 7 în mai, 9 în iunie și 12 în iulie 1944.

Trebuie menționate și celelalte mijloace de aprovizionare a frontului, respectiv transporturile rutiere, fluviale și aeriene, a căror amploare a fost mult mai mică.

Aprovizionarea frontului a fost îngreunată de pierderile provocate de bombardamentele anglo-americane rețelei feroviare și parcului rulant. Numai în anul 1944 au fost scoase din funcțiune triajele București, Brașov, Ploiești, iar pe raza capitalei distrugerile afectau 65% din ateliere, 25 % din gări și 35% din instalațiile de încărcat. Parcul de locomotive a fost grav afectat în august 1944, din totalul de 3.548 de locomotive, 1.171 erau defecte³⁷.

Capacitatea maximă de tracțiune a parcului de locomotive, în anul 1944 a fost de 2.109.000 C.P., mai mică decât în anul 1940 (2.151.000 C.P.) și decât în 1941 (2.514.000 C.P.)³⁸.

Numărul trenurilor care au circulat în anul 1944 a fost de 450.001, iar tonajul transportat a scăzut la 15,5 milioane tone brute/ km, față de media anuală de 21,7 milioane în 1938-1944³⁹. Ponderea transporturilor civile de mărfuri a scăzut la 1.655.905 mii tone, doar 37,3% din totalul de 4.440.215 mii tone km⁴⁰. În paralel, a

³⁶ *Ibidem*, dosar nr. crt. 457/1944, f. 1-2.

³⁷ Ion Alexandrescu, *Economia României în primii ani postbelici (1945-1947)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 27-28.

³⁸ Victor Axenciuc, *Evoluția economică a României : cercetări statico – istorice (1859-1947)*, vol.I, „*Industria*”, București, Editura Academiei Române, 1996, p. 327.

³⁹ Ion Alexandrescu, *op. cit.*, p. 28.

⁴⁰ *Ibidem*..

crescut numărul de pasageri transportați, 27.000.000 în cursul anului 1944, cu aproximativ 10 milioane mai mulți decât în 1940⁴¹.

Scăderea dramatică a capacității de transport s-a resimțit și asupra mărfurilor destinate Germaniei (fie că erau livrate în afara teritoriului național, fie că erau destinate trupelor din interior). Astfel, pe calea ferată, în cursul anului 1944, au fost transportate 523.000 tone de legume, oleaginoase, semințe și cartofi, valoarea situându-se la aproximativ o treime față de 1940 (1.443.000 tone) și sub 30% față de 1941 (1.660.000 tone)⁴².

Volumul transporturilor rutiere s-a diminuat substanțial, datorită micșorării parcului auto și distrugerilor provocate de bombardamente. Astfel, pe teritoriul național funcționau în 1944 3.595 autocamioane și camionete, față de 6.414 în 1941, 9.829 autoturisme față de 22.324 în anul de comparație⁴³.

Sursele germane indică slaba aprovizionare a trupelor de pe front, în special cu alimente și furaje, considerând că, în unele perioade, acestea au beneficiat de rații minime⁴⁴. Problema era considerată delicată, deoarece guvernul de la București a considerat că satisfacerea cererilor germane ar împinge țara spre inflație, iar România nu era dispusă să ofere produsele sale fără o compensație.

Încă din februarie 1944, autoritățile române au estimat că, în decursul anului 1944, sumele în lei destinate trupelor germane, să acopere cheltuielile cuvenite, plata unei părți din solde și serviciile prestate de particulari și instituțiile statului.

În perioada martie – august 1944, factorii politici germani au încercat să negocieze prevederile Protocolului din 9 februarie 1944, în speranța creșterii sumelor în lei destinate trupelor germane.

În ședința Consiliului de Miniștri din 29 aprilie 1944, Mihai Antonescu a prezentat solicitarea ministrului plenipotențiar *Carl Clodius*, survenită în luna martie 1944, ca România să deblocheze pentru trupele germane 55 miliarde lei (câte 11 miliarde lei lunar) pentru perioada martie – iulie 1944. Suma solicitată era justificată astfel: 30 miliarde lei pentru aprovizionare, 10 miliarde pentru solde, 10 miliarde lei pentru plata diverselor prestații și 5 miliarde pentru materiale și lucrări de fortificații⁴⁵. Partea română considera că din cele 30 miliarde lei destinate aprovizionării cu alimente, doar 14 miliarde lei puteau fi puse la dispoziție, ca urmare a virării în conturile B.N.R. a 20 milioane franci elvețieni, din cei 150 milioane ce reprezentau garanția pentru exportul de cereale românești.

Uzitând de o metodă care a înrăutățit relațiile româno-germane și în anii precedenți, și anume comunicarea de efective mult mai mari, *Carl Clodius* informa autoritățile române că în România se instalaseră 950.000 de militari germani (În perioada 1941-1943, generalul *Speidel*, șeful Misiunii Aeronauticii Germane a comunicat efective mai mari decât cele existente, fapt care a permis încasarea unor sume suplimentare. În urma protestelor mareșalului Ion Antonescu, generalul german a fost rechemat în Germania).

---

⁴¹V. Axenciuc, *op. cit.*, vol. I, p. 329.

⁴²*Ibidem*, p. 330.

⁴³ Ion Alexandrescu, *op. cit.*, p. 29.

⁴⁴ K. Schönhern, *op. cit.*, p. 42.

⁴⁵ Marcel-Dumitru Ciucă, Maria Ignat, *StenogrameleședințelorConsiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, editatde ArhiveleNaționalealeRomânie, București, vol. X, București, 2007, p. 530.

În cadrul guvernului român se știa că în martie 1944 efectivele germane de pe front erau cifrate la 300.000 de oameni, la care se adăugau cei din zona interioară⁴⁶.

Totuși, în cadrul ședinței Consiliului de Miniștri s-a aprobat deblocarea a jumătate de miliard de lei pentru aprovizionarea trupelor germane. Decizia nu era deloc surprinzătoare și se baza pe diminuarea exporturilor românești spre Germania, fapt care a atras după sine un disponibil de 640.000.000 mărci în favoarea Germaniei, neacoperit în *clearing* cu lei. Produsele livrate în martie de Germania erau în valoare de 6 miliarde de lei, iar armamentul de 5 miliarde lei⁴⁷. Astfel, la sfârșitul lunii martie 1944, Germania putea conta, pentru trupele din România, pe 5 miliarde lei, contravaloarea armamentului exportat.

Negocierile dintre ministrul german și autoritățile române au dus la creșterea sumelor în lei puse lunar la dispoziția trupelor germane, până la 3 miliarde de lei.

După cum aminteam în subcapitolul precedent, între comandanții militari germani și diplomații acreditați la București au apărut disensiuni care s-au tradus prin negocieri separate purtate cu oficialii români, care au dus, adesea, la solicitări diametral opuse.

Activitatea lui *Clodius* privind procurarea sumelor în lei pentru satisfacerea nevoilor trupelor germane din România, a fost perturbată de faptul că generalul *Schönner* purta convorbiri cu mareșalul Ion Antonescu. După ce *Carl Clodius* reușise să obțină creșterea cuantumului lunar la 3 miliarde de lei, cu ocazia unei vizite pe front, mareșalul întrebându-l pe generalul german dacă nu cumva suma era exagerată, acesta a răspuns că necesitățile trupelor germane erau estimate la 2 miliarde de lei lunar⁴⁸. Un anumit antagonism exista și între *Killinger* și *Clodius*, dar acesta se rezuma la chestiunile de protocol.

La începutul lunii mai 1944 au fost demarate, la București, noi tratative româno-germane privind revizuirea Protocolului din 9 februarie 1944 și aprovizionarea trupelor germane din România. Ministrul *Carl Clodius* și reprezentantul *Wehrmacht*-ului, generalul *Becker*, au fost secondați de reprezentantul Marelui Stat Major al Armatei de Uscat, colonelul *Kristian Krull*, în speranța că vor fi obținute sume suplimentare pentru aprovizionare și plata soldelor. Eșecul negocierilor de la București s-a produs în ciuda faptului că Germania a trimis cantități suplimentare de materiale de război unităților românești de pe front⁴⁹.

Pentru a evita o criză politică, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu, a acceptat mărirea cantităților de alimente destinate aprovizionării trupelor germane. Totodată, România s-a angajat să deblocheze 90.000 de tone de cereale, 30.000 de tone de cartofi și legume, precum și 20.000 de tone de carne, cantități suficiente pentru trei luni⁵⁰.

Ca urmare a deciziilor luate la București, Consiliul Interministerial a adoptat, la 26 mai 1944, un set de măsuri care limitau accesul serviciilor germane pe piața liberă.

---

⁴⁶*Ibidem*, p. 531.

⁴⁷*Ibidem*, p. 534.

⁴⁸R. Pusch, G. Stelzer, , *Diplomați germani la București, 1937- 1944*, Editura All Educațional, București, 200., p. 189.

⁴⁹A. Hillgruber, *op. cit.*, p. 231.

⁵⁰K. Schönher, *op. cit.*, p. 47.

Astfel au fost interzise circulația bonurilor de plată, a celor de rechiziții emise de trupele germane și nu se mai aprobau spre decontare sumele în mărci.

Decontările între Intendența română și cea germană se supuneau aprobării Ministerului Finanțelor, care stabilea prețul produselor respective, avându-se în vedere prețul de export⁵¹.

Pentru produsele suplimentare livrate trupelor germane, în afara contingentelor, statul român a solicitat plata în devize sau aur. Motivația părții române era că statul are probleme cu organizarea colectării impozitelor, activitatea fiind paralizată de război⁵².

În condițiile date, Germania avea la dispoziție două soluții: acceptarea solicitărilor românești sau demararea acțiunii „margareta II”- în cele din urmă a fost acceptată cerința părții române, în scurt timp România primind 20 de milioane franci elvețieni, în două tranșe egale, în conturile din Berna⁵³.

Se confirma încă o dată interesul României de a nu lăsa neacoperite schimburile comerciale cu Germania. Practica acoperirii contului de clearing cu aur a funcționat pe toată perioada colaborării economice româno-germane, ca urmare a incapacității Germaniei de a onora angajamentele asumate. În consecință, în anii războiului, Germania a livrat României: 3,4 tone de aur în 1940; 14,3 tone de aur în 1942; 29,9 tone de aur în 1943 și 10,3 tone de aur în 1944, în total 58,1 tone de aur (sub formă de lingouri sau monede)⁵⁴.

Tot în urma discuțiilor bilaterale româno-germane a fost abordată problema rațiilor acordate trupelor. Între soldatul român și cel german exista o discrepanță enormă în privința cantității, calității și costului hranei.

Alocația zilnică de hrană a soldatului român era de 600 de grame și costa armata 80 de lei, iar a celui german era de 1.000 grame și costa 560 de lei⁵⁵. Mercurialul produselor din zona frontului, în luna mai, când au fost purtate negocierile, era de: 80 de lei kg de carne de vită, 4-5 lei kg de cartofi.

Negocierile din mai 1944 au readus în discuție probleme de importanță majoră care rămăseseră în suspensie.

Partea germană continua să comunice efective cu mult mai mari decât cele reale, *Carl Clodius* precizând că la data desfășurării negocierilor în România erau 800.000 de soldați germani și, cu acest prilej, Ion Antonescu a solicitat ca să fie retrași de pe teritoriul României voluntarii din „trupele din est” și numeroasele servicii din zona etapelor care, în opinia sa, nu aduceau o contribuție la apărarea țării, ci, dimpotrivă, au alte misiuni: „(...) de exploatare a resurselor”⁵⁶.

Pentru plata soldelor trupelor germane, în Consiliul Interministerial din 26 mai 1944 s-a stabilit suma de un miliard lunar (din care 180 de milioane o reprezentau pensiile voluntarilor din S.S.). cu acest prilej s-au alocat ca avans pe luna iunie 500.000.000 pentru acest articol⁵⁷.

---

⁵¹ Gavriil Preda, *Unele aspecte...*, în „general Vasile Mocanu...”, p. 214.

⁵² *Stenograme...*, vol. XI, p. 173.

⁵³ *Ibidem*, p. 174.

⁵⁴ Gheorghe Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Demiurg, Iași, 2009, p. 434.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 177.

⁵⁶ *Stenograme...*, vol. XI, p. 177.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 185.

Lista de aprovizionare a trupelor germane a reprezentat un punct important dezbătut în ședința Consiliului. Rezultatul discuțiilor româno-germane purtate între generalul *Becker* și generalul Șteflea s-a concretizat prin înaintarea unui minim de alimente pentru o perioadă de patru luni (iunie – septembrie 1944). Valoarea alimentelor convenite s-a ridicat la 10,2 miliarde lei (13,7 milioane *Reich Marks*) și cuprindea legume, cereale, făină, animale pentru sacrificare. Lista nu cuprindea țigăretele și băuturile alcoolice (14.0000 de tone de vin și 7.200 tone de alcool), articole ce urmau să fie plătite separat.

În comparație cu perioada 1 octombrie 1943 – 24 februarie 1944, valoarea livrărilor de subzistențe pentru trupele germane din România a crescut cu aproximativ 800% (790 milioane de lei a reprezentat valoarea subzistențelor acordate trupelor germane).

Aprovizionarea cu animale de sacrificat pentru trupele germane a trecut în competența Sindicatului Exportatorilor de Animale, care a primit un credit de 450 de milioane de lei pentru achiziționarea a 8.000 de vite și 4.000 de porci⁵⁸.

În data de 21 iunie 1944 a fost emisă dispoziția Ministerului de Război, Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării nr. 208.064 privind aprovizionarea trupelor germane.

Prin împuternicirea guvernului au fost mandatate instituțiile statului să realizeze aprovizionarea subzistențelor și să le predea ofițerilor de legătură de pe lângă comandamentele germane.

Prin Cooperativa de Import – Export urma să se livreze 24.000 de tone de vin, în rate lunare egale, din care 95% vin alb, de 10-12 grade și 5% vin roșu. Administrația Comercială „M.A.T.” urma să livreze 377 litri de țuică, iar Casa Autonomă a Monopolurilor pune la dispoziția trupelor germane 26 de vagoane de sare măcinată la salinile de la Slănic – Prahova și Târgul Ocna.

Institutul Național al Cooperăției era mandatat să cumpere sau să rechiziționeze, prin filialele județene, cerealele, legumele și cartofii necesari trupelor germane⁵⁹.

Ca urmare a creșterii prețului la armamentul importat din Germania, cu coeficiente ce variau între 42% și 100%, statul român a procedat la scumpirea produselor destinate trupelor germane. Astfel, prețul vagonului de porumb a crescut de la 160.000 lei la 180.000 lei, al vagonului de mazăre a crescut cu 15% atingând suma de 300.000 lei. Măsura luată a redus cantitățile de alimente destinate trupelor germane, astfel că, la sfârșitul lunii august 1944 se prefigura o nouă criză pe frontul românesc.

Actul de la 23 august 1944 a dus, inevitabil, la înghețarea relațiilor comerciale româno-germane. Din situațiile centralizatoare elaborate atât de Marele Stat Major, cât și de Ministerul Economiei Naționale, în urma trupelor germane au rămas nedecontate subzistențe, materiale și servicii.

Direcția Contabilității din Ministerul de Război, cu nota nr. 033696 din 5 decembrie 1945 comunica Subsecretariatului de Stat al Armatei de Uscat că, în urma centralizării bonurilor de rechiziții primite, rezultă un pasiv de 459.477.367 lei constituit din subzistențele predate trupelor germane⁶⁰.

⁵⁸*Stenograme...*, vol. XI, p. 189.

⁵⁹ C.S.P.A.M.I., fond M.St.M., Secția a 4-a Dotare, dosar nr. crt. 930, f. 21-22.

⁶⁰Idem, Colecția A.R.R.A., M.R., Dir. Contabilității, dosar nr. crt. 14/1945, f. 41.

Direcția Geniului solicita Direcției Contabilității precizări cu privire la decontarea serviciilor de poștă – telegraf – telefon prestate către trupele germane, în valoare de 304.916.183 lei⁶¹.

În ședința Delegației economice a guvernului din 7 decembrie 1944 a fost ridicată problema plății lemnului furnizat trupelor germane din România pentru lucrările de cazare și amenajarea fortificațiilor. În evidențele Oficiului Lemnului, ca urmare a centralizării bunurilor germane figura ca neachitată suma de 65.000.000 lei⁶².

3.3 Aproape de colaps: abuzurile armatei germane de pe frontul Moldovei

Realizarea unei situații ample, cât mai aproape de cea reală a frontului românesc în anul 1944, nu este posibilă fără o scurtă incursiune asupra modului de comportare al soldaților germani față de populația civilă, autorități și trupele românești.

După cum aminteam în paginile anterioare, sosirea trupelor germane în România a creat prin măsurile abuzive, premisele degenerării legăturilor dintre cei doi aliați.

În fața anizei istorice se impundouă căi de abordare:

a). ridicarea de bunuri de pe teritoriul României s-a făcut ca urmare a directivelor primite de către trupele de pe front, din partea Înaltului Comandament German.

b). abuzurile au reprezentat o practică instituită la nivelul unităților aflate într-o dezorganizare evidentă și lipsite de autoritatea actului de comandă și de sprijinul logistic.

În ambele cazuri, analiza istorică a urmărit cadrul legislativ instituționalizat la nivelul Guvernului României, al armatei, ca organ de execuți, dar și combaterea acestor fenomene prin exemplificarea unui număr mare de incidente, prin măsurilor luate și concluziile care se desprind în contextul evoluției relațiilor româno-germane.

Situația militară de de la începutul anului 1944 a adus schimbări majore asupra frontului. Succesul repurtat de trupele sovietice în bătălia de la Uman a creat premisele ca Armata a 3-a română să se replieze spre Nistru. Cele 6 divizii din compunerea ei au parcurs traseul de aproape 700 Km, de la Melitopol la Odessa și Nistru în șase săptămâni.⁶³ Alături de trupele române s-au retras din spațiul sovietic numeroși civili. În ședința Consiliului de Miniștri din 12 ianuarie 1944, Mareșalul Ion Antonecu, abordând subiectul refugiaților civili din fața armatei sovietice de pe teritoriul național, a considerat că aceștia trebuie să staționeze o perioadă scurtă în România, deoarece pot produce dezordine și crea animozități ale populației românești. Totodată a fost trasată clar linia că România nu se angajează să schimbe monedele oferite de aceștia pentru aprovizionare (în speță *RKKS*-ul și *carbovanetul*). Instrucțiunile emise cu acest prilej au vizat schimbul în lei al monedelor străine, practicat pe scară largă în guvernămintele Basarabiei și Transnistriei, doar refugiaților de origine română, pe care statul îi sprijinea și în vederea câștigării existenței prin oferirea de locuri de muncă.⁶⁴

Situația refugiaților din spațiul sovietic a fost discutată în cadrul întrevederii dintre Hitler și Ion Antonescu, din 23-24 martie 1944. Conducătorul Statului Român

⁶¹ *Ibidem*, f. 130.

⁶² A.M.A.E., fond Arhiva Economică, vol. 5/1944, nepaginat.

⁶³ Mihnea Romalo, *România în al Doilea Război Mondial*, Editura Vestala, București, 2001, p.77.

⁶⁴ *Stenogramele...*, vol. X, p.10.

estima că numărul acestora se ridică la aproximativ 50.000, afirmând că, împreună cu cei 600.000 de militari germani ce urmau să se repleze pe frontul românesc, ridicau o problemă de nerezolvat, privind aprovizionarea. România afirmând prin vocea Conducătorului ei, fiind în imposibilitatea să asigure întreținerea a peste un milion de oameni a solicitat ca Germania să își asume responsabilitatea întreținerii acestora.

Ca răspuns la cele comunicate, Hitler a solicitat sprijinul României în transportarea refugiaților spre Germania, motivând că „avem mare nevoie de mână de lucru.”⁶⁵

Scurgerea coloanelor germane spre pozițiile defensive de pe teritoriul românesc au creat o imagine dezolantă autorităților militare române, îngrijorate de lipsa de control asupra trupelor și lipsurilor evidente în care se aflau militarii germani.

Retragerea spre Moldova și Basarabia s-a desfășurat fără prezența unui organ de conducere, fapt care a determinat trupele în mișcare să rămână mai mult timp (decât era necesar) în localități.

Aspectul militarilor germani a fost diametral opus față de cel din 1941: ținuta era neîngrijită, disciplina lăsa de dorit, lipsa harnașamentelor pentru cai arăta situația deplorabilă în care se găseau trupele germane.⁶⁶

La trecerea Nistrului în Basarabia, majoritatea soldaților germani erau nemâncăți de câteva zile, iar formațiunile din serviciile Grupului de Armate „A” nu rezolvaseră problema organizării de depozite și centre de aprovizionare. În aceste condiții comportamentul abuziv al militarilor germani și al numeroșilor voluntari din „trupele de Est”(cazaci, ucrainieni, uzbeki) s-a îndreptat asupra populației civile românești.

Prin vânzări de efecte militare sau prin rechiziții forțate, însoțite în unele cazuri de împușcarea celor care se opuneau, armata germană a lăsat impresia unei „hoarde de năvălitori” și nu a unor ostași aliați.⁶⁷

Autoritățile locale erau incapabile să reacționeze la abuzurile germane, formațiunile de jandarmi din zonă, neputând decât să consemneze bunurile ridicate forțat.

Situația din Basarabia devenea îngrijorătoare, cu mult peste abuzurile germane consemnate în 1941. În aceste condiții era necesar semnarea unui acord politic între Germania și România, care să garanteze stoparea acestor practici și să determine partea germană să-și asume plata daunelor produse.

Cadrul legislativ privind aprovizionarea trupelor germane din România și implicit stoparea rechizițiilor, care tindeau să devină o practică curentă în rândul trupelor germane și a coloanelor de rechiziții care le însoțeau, s-a constituit pe baza discuțiilor purtate între generalul *Hansen* și Mareșalul Antonescu (în decembrie 1943), precum și în cadrul convorbirilor avute de *Carl Clodius* (în februarie 1944), de *Hitler* (în februarie și martie 1944) cu Conducătorul Statului Român. Toate întâlnirile menționate au avut ca numitor comun: disponibilitatea României de a aproviziona trupele operative germane și de a elibera sume în lei, din contul de *clearing*, pentru întreținerea acestora.

---

⁶⁵ Mihnea Romalo, *op.cit.*, p.83.

⁶⁶ C.S.P:A.M.I., Colecția A.R.R.A., fond M.R.-Cabinetul. Ministrului, dosar nr.crt.122/1944, f.170.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 171.

În consecință, a fost încheiată la București, în data de 20 martie 1944, Convenția privind aprovizionarea trupelor germane din România, prin care s-a interzis Intendenței germane să se aprovizioneze direct de pe piață.

Realitatea frontului era total diferită. Între unitățile de pe front și structurile de conducere ale celui de-al Treilea Reich a existat o prăpastie adâncă. Replierea rapidă a frontului a produs dezorganizarea armatei germane, în multe cazuri, marile unități germane retrase în România necunoscând numărul real al efectivelor și amplasarea unităților din subordine.

Serviciile grupului de armate german, chiar dacă au avut la dispoziție aproximativ două luni pentru organizarea aprovizionării, supunându-se unor ordine contradictorii primite de la Înalțul Comandament al *Wermachtului*, nu au avut capacitatea de a transporta din Ucraina, cantități suficiente de alimente și materiale. Astfel în martie 1944 unitățile din componența grupului de Armate „A” (Ucraina de Sud) au trebuit să supraviețuiască cu resursele minime aduse din Uniunea Sovietică și să procedeze la completarea lipsurilor, la fel cum procedaseră în spațiul rusesc, prin rechiziții forțate și jafuri.

Prin semnarea „Protocolului Wagner-Mardari” din 9 aprilie 1944, cele două state au convenit să rezolve probleme spinoase ce decurgeau din prezența germană pe frontul românesc. Intendenței germane i s-a interzis accesul la bunurile românești, iar coloanele de refugiați urmau să fie evacuate rapid în Germania. Protocolul avea ca bază Legea nr. 69 din 7 februarie 1944, conform căreia „Marele Reich German despăgubește conform dreptului român, toate daunele extracontractuale cauzate de Armata Germană ori de membrii săi, pe teritoriul Statului Român, persoanelor de etnie română.”⁶⁸

În paralel, Marele Stat Major român a emis instrucțiunile nr. 710.866 din 8 aprilie 1944 privind modul de acțiune al ofițerilor de legătură care activau pe lângă trupele germane, privind procurarea subzistențelor și diverselor materiale necesare trupelor operative germane.⁶⁹

Atât în Instrucțiunile amintite, cât și în protocolul Wagner-Mardari s-a specificat înlocuirea bonurilor de rechiziții germane și ale celor completate de mână, cu bonuri de plată tip nou. Cum în România circulau la acea dată, o multitudine de documente de rechiziție emise de Intendența germană, Marele Stat Major a decis centralizarea lor și transformarea în bonuri de tip nou, pentru a fi înaintate spre semnare și Intendenței germane. Operațiunea a vizat în special bonurile germane emise după 8 aprilie 1944 și s-a desfășurat până la începutul lunii iunie 1944.⁷⁰

Pentru mărfurile luate cu forța de germani de la populație, Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării Armatei și Populației Civile a emis dispoziții ca prin autoritățile administrative să se întocmească procese verbale cu mărfurile ridicate, care însoțite de declarațiile a doi martori să se centralizeze la fiecare prefectură. La finalul acestei operațiuni, Subsecretariatul de Stat urma să le înainteze autorităților germane spre recunoaștere. Totuși trupele germane au continuat să încalce legislația, cazurile de rechiziții ilegale semnalându-se și în zona interioară. Marele Stat Major a fost nevoit, ca

---

⁶⁸C.S.P:A.M.I., fond M.R.- Serviciul Decontări și Lichidări cu Trupele Aliate, dosar nr.crt.123/1944, f.10.

⁶⁹*Ibidem*, dosar nr. crt.50/1944, f.11.

⁷⁰*Ibidem*.

prin ordinul circular nr.746.200 din 20 iunie 1944 să descentralizeze responsabilitatea Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării Armatei.

Sarcina colectării datelor a fost împărțită astfel: Comandamentul General al Etapelor pentru cazurile constatate în zona armatelor de operații; Marele Stat Major în colaborare cu Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării Armatei și Populației Civile pentru cazurile constatate în zona etapelor și de Direcția Subzistențelor Armatei pentru procesele verbale întocmite de autoritățile locale în zona interioară.⁷¹

Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării a propus despăgubirea pagubelor cu valoare de până în 100000 lei imediat, în numerar, iar pentru bunurile care depășeau această sumă să se emite bonuri de rechiziții.⁷² Refuzul Marelui Stat Major a dus la identificarea unei soluții de compromis și anume, emiterea ordinului circular numărul 1392/1944 care prevedea că pentru rechiziția cerealelor, furajelor și animalelor, plata să se facă 40% în numerar, iar pentru restul de 60% să se emită bonuri de rechiziții. Plata rechizițiilor de cereale până în o mie de kilograme, efectuată direct de la producător, urma să se execute imediat în lei.

Venind în sprijinul populației, care acuza grave probleme financiare cauzate de lipsa banilor, Marele Stat Major a decis ca toate rechizițiile să fie decontate într-un procent de 40% în bani, imediat după producerea rechiziției, pentru restul urmând să fie emise bonuri de rechiziții.⁷³

La data de 14 iulie 1944 Șeful Serviciului Aprovizionare Trupe Aliate raporta Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării cu referatul numărul 208925, că în urma verificării bonurilor centralizate de Comandamentul General al Etapelor s-au găsit bonuri duble (proces-verbale) întocmite atât de organele administrative cât și de posturile de jandarmi. Acest fapt ar fi generat o dublă emisiune de bonuri de rechiziție și ar fi permis păgubiților să încaseze de două ori contravaloarea mărfurilor ridicate cu forța de trupele germane.

În urma convorbirilor avute în data de 18 iulie 1944 între Marele Stat Major și Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării Armatei și Populației Civile, Secția a 4-a din M.St.M. a emis o complectare la ordinul nr. 746200 din 20 iunie 1944 prin care a solicitat ca procesele-verbale de constatare a ridicărilor forțate de bunuri să fie întocmite de comun acord (s.n.) de autoritățile administrative și postul de jandarmi (la sate) respectiv circumscripțiile de poliție (la orașe).

Eșecul negocierilor economice româno-germane din mai 1944 coroborat cu pericolul ca o parte din sumele alocate de statul român întreținerii trupelor germane din România, să fie pierdute odată cu încheierea anului contractual 1943/1944, i-a determinat pe reprezentanții Misiunii Militare Germane din România să accepte invitația la discuții formulată de Marele Stat Major român. În cadrul Protocolului din 9 februarie 1944 statul român a alocat în contul întreținerii Misiunii Militare germane din România o sumă în lei necesară stingerii datoriilor pe care armata germană le avea din anii precedenți. Cum efectele protocolului își pierdeau valabilitatea la sfârșitul lunii septembrie era în interesul părții germane să rezolve situația restanțelor financiare.

---

⁷¹*Ibidem*, f. 12.

⁷²*Ibidem*.

⁷³*Ibidem*, f. 30.

Conferința desfășurată în data de 15 august 1944 la Serviciul Central de Lichidări și Decontării cu Trupele Aliate, între reprezentanții Misiunii Militare Germane și ai Marelui Stat Major a avut următoarele puncte de discuții:

1). Recunoașterea rechizițiilor făcute de trupele germane de pe teritoriul Basarabiei în anul 1941, ale căror acte de compensare au fost achitate de Ministerul de Război prin intermediul Comandamentelor teritoriale. Misiunea Militară Germană nu a putut angaja discuții în privința acestui subiect, deoarece a primit instrucțiuni speciale din partea Înaltului Comandament al *Wermacht*-ului de a nu recunoaște natura acestor rechiziții.

Totuși Ministerul de Externe German a fost informat încă din 1943, de natura acestei chestiuni, urmând ca valoarea pagubelor să fie discutată ulterior la nivelul conducerii celor două state.

2). În acordul de credit din 9 februarie 1944 a fost prevăzută suma de 83 milioane lei pentru plata actelor restante privind instalarea trupelor germane în anul 1940/1941. Delegații Misiunii Militare Germane au constatat că întârzierea provenea din cauza comisiei mixte româno-germane constituite în acest scop. S-a hotărât ca să se reia lucrările vechii comisii, astfel ca în 10 zile să se prezinte valoarea exactă a actelor neplătite.

3). În cazul evaluării materialelor primite deunitățile române din depozitele germane, pentru care Misiunea Militară Germană nu a depus decontările s-a căzut de acord ca discuția să fie reluată la scurt timp după ce serviciile românești ar fi intrat în posesia tuturor actelor.

4). Delegații germani au declarat că în privința actelor de justificare a materialelor ridicate din Transnistria, în valoare de 21 milioane lei - sumă prevăzută în cadrul acordului din 9 februarie 1944 - vor grăbi centralizarea documentelor în 3-4 zile. Suma reprezenta contravaloarea bunurilor livrate în 1943, din depozitele Armatei române și nu valoarea bunurilor ridicate de la Guvernământ.

5). Cel mai important punct aflat în discuție a fost fără îndoială legat de centralizarea bonurilor de plată și de rechiziție. Cum Secția a 4-a din Marele Stat Major nu a pus la dispoziție delegaților situația centralizatoare, subiectul a rămas în suspensie.⁷⁴

Tergiversarea asumării răspunderii asupra abuzurilor săvârșite de trupele proprii, a reprezentat o practică des uzitată de comandanții militari germani. Profitând de slaba organizare a autorităților administrative locale și a reprezentaților armatei române, șefii trupelor germane din România solicitau date concrete, privind cu neîncredere practica reconstituirii presupusului abuz cu ajutorul martorilor.

În data de 9 mai 1944, Comandantul Forțelor Germane din România de Nord, generalul *Auleb*, a comunicat Comandamentului General al Etapelor că multitudinea de reclamații la adresa trupelor germane sunt neclare în semne distinctive ale faptelor, nu corespund spiritului și disciplinei germane, fapt care le făcea greu de crezut și în multe cazuri erau „(...) făcute din auzite de la a treia persoană.”⁷⁵

Înaltul Comandament German considera că trupele germane, de pe frontul românesc, erau ținta unui sistem de propagandă al inamicului, care avea ca scop

⁷⁴*Ibidem*, dosar nr. crt.47 /1944, f.343.

⁷⁵Idem, fond Comandamentul General al Etapelor, dosar nr. crt. 685/1944, f.1.

instaurarea unei stări conflictuale între Germania și România. Totodată, observa că evreii reprezentau un număr considerabil de „păgubiți”, iar zvonurile privind comportamentul trupelor germane ajungeau în zone unde prezența militarilor germani era slabă. Consecința era ca populația devenea rezervată.

O altă părere exprimată în rândul populației civile se referea la bombardamentele inamice, care se desfășurau în „stil mare, dacă în localități cantonează unități germane”.

⁷⁶ În final, s-a recomandat comandamentului român să întărească măsurile de propagandă și să ia măsuri severe în privința interzicerii ascultării posturilor străine.

Analiza abuzurilor trupelor germane din România nu poate fi completă, fără a prezenta și câteva cazuri alese aleatoriu, din multitudinea de documente păstrate în arhivele militare, prin care să evidențiem valoarea pagubelor produse, modul de acțiune și în unele cazuri autorii acestora. Deoarece complexitatea acestui subiect poate reprezenta subiectul unei viitoare teze de licențe sau chiar de doctorat, mă voi rezuma la câteva, care să evidențieze pagubele produse atât gospodăriilor țărănești cât și marilor proprietari. Pentru a reliefa valoarea pagubelor produse o să analizăm comparativ, folosind prețurile oficiale cu care anumite produse erau exportate Germaniei.

Prin adresa cu nr.1026 din 6 mai 1944 a Prefectului Județului Iași, colonelul Constantin Talpeș, s-a comunicat Ministerului Afacerilor Interne că trupele germane aflate în retragere, au produs pagube în lunile martie-aprilie 1944 estimate la 65,9 milioane lei. Retragera populației civile din zona frontului a îngreunat acțiunea de centralizarea datelor, aceasta fiind departe de a fi finalizată, deoarece mulți proprietari refugiați fiind, nu cunoșteau situația.⁷⁷

Constantin Căprița, proprietar și arendași de vie în localitatea Bucium(jud Iași) a reclamat că în data de 27 martie 1944, trupele germane au furat de la moșia sa vin în valoare de 3,87 milioane lei.⁷⁸ Conform prețurilor pentru materiale și subzistente prevăzute în contingentul de export acordat Germaniei prin protocolul româno-german din 9 februarie 1944, prețul vinului era de 7 lei/grad de tărie, ceea ce denotă că un litru de vin varia între 63-105 lei.⁷⁹

De pe moșia Făcuți(jud. Iași), Divizia 46 Germană a ridicat recolta de grâu de pe 90 hectare. Proprietarul refugiat în zona interioară nu a depus plângere, consemnarea fiind făcută de postul de jandarmi.⁸⁰

De pe moșia prințului Gheorghe Sturdza din Popești(Jud.Iași) Divizia 42 Blindată a ridicat bunuri mobile, cereale și animale în valoare de 3,15 milioane lei.⁸¹

Fabricii „Spicul Moldovei din Iași, strada Păcurari, trupele germane rămase neidentificate i-au provocat pagube, constând în sustrageri de făină, grâu și stricăciuni la mașinile-unelte existente de două milioane lei.⁸² Prețul grâului exportat Germaniei era de 26 lei/kg iar al făinei de 110 lei/kg.⁸³

---

⁷⁶*Ibidem.*

⁷⁷Idem, Colecția A.R.R.A., fond M.R-Direcția Superioară a Administrației Armatei, dosar nr. crt. .3/1944, f. 97.

⁷⁸ *Ibidem.*

⁷⁹Idem, fond M.R, Serviciul Lichidări și Decontări cu Trupele Aliate, dosar nr. crt.15/1944, f.29.

⁸⁰Idem, Colecția A.R.R.A., fond M.R., Dir. Superioară a Admin., dosar nr. crt.3/1944, f. 485.

⁸¹*Ibidem*, f.987.

⁸²*Ibidem*f.1026.

⁸³Idem,fond M.R-Serviciul Lichidării și Decontări cu Trupele Aliate,dosar nr. crt.15/1944, f.28.

Cazurile semnalate în județul Iași au determinat trimiterea unui delegat special al Subsecretariatului de Stat al Aprovizionării, în persoana Intendentului Lt.colonel Gheorghe Vasilescu, care sprijinit de prefectul județului, a demarat o anchetă.

Cercetarea întreprinsă cu ajutorul prefectului județului Iași, comandantului Legiunii de Jandarmi, Șefului Poliției orașului Iași și al Diviziei 18 Infanterie s-a desfășurat prin interpelarea fiecărui păgubit din cei care depuseseră plângere. Pe timpul desfășurării anchetei s-au constatat că existau și alți locuitori cărora li s-au ridicat bunurile, atât de trupele române, cât și de cele germane, fără a li se plăti sau a li se elibera bonuri de rechiziții.

Pe de altă parte, anchetarea militarilor din cadrul Diviziei 18 infanterie s-a desfășurat cu mare greutate, deoarece persoanele nominalizate de martori, în mare parte ofițeri, erau pe linia frontului. Deși nu s-au putut ajunge la descoperirea autorilor acestor abuzuri și ilegalități, s-a constatat că populația județului a avut mult de suferit, în special locuitorii de la sate, cărora li s-a ridicat singurul avut, constând în 300-400 kg porumb sau 500-600 kg fân, un porc, o vită (media bunurilor ridicate-n.n.).

Comandantul Diviziei, generalul Carp Corneliu a comunicat că, pe baza ordinelor primite de la Marele Stat Major a dispus ca vinul aflat în regiune să fie vărsat, după ce s-au asigurat rațiile pentru deservirea trupelor.

Cum numărul cetățenilor păgubiți se preconiza să fie mai mare, s-a dispus organizarea unei comisii de anchetă locală.

Referatul intendentului Lt. Col. Gheorghe Vasilescu înaintat eșalonului superior conținea și o listă cu 128 de cazuri concrete, din care 46 de cazuri aveau ca autori militari români, 45 de cazuri erau săvârșite de militari germani, iar 5 cazuri cuprindeau locuitori care au fost dăunați atât de trupele române, cât și de cele germane. Constatăm că într-un interval scurt, 2-6 mai 1944, cât a durat misiunea, numărul de cazuri identificate a crescut de la 32, câte erau raportate de Prefectul Județean Iași la 128.⁸⁴

În județele Tutova, trupele germane au provocat daune și rechiziții, în luna aprilie 1944 de 17,556 milioane lei. Pe localități situația era următoarea: comuna periceni - 2, 25 milioane lei, comuna Dragomirești - 1,9 milioane lei, comuna Plopana - 3,17 milioane lei, comuna Zorleni - 6,536 milioane lei și comuna Sârbi - 9,7 milioane lei, fără ca centralizarea să fie definitivă.⁸⁵

Fabrica de talaș din comuna Pojorâta (județul Câmpulung) a fost ținta ridicărilor abuzive ale trupelor germane. În perioada aprilie-mai 1944, trupele germane aflate în zonă au rechiziționat 84.450 kg talaș. Prețul estimat pe kilogram era cuprins între 44 lei și 85 lei, în funcție de vechimea și de elasticitatea produsului. Totodată în timpul retragerii din august 1944, trupelor germane au incendiat fabrica.⁸⁶

Vasile Pintilie, directorul cooperativei „Izbânda” din orașul Câmpulung-Moldovenesc, a reclamat că în perioada 28-31 martie 1944, mai mulți cazaci îmbrăcați în uniformă germană, aparținând *Folgende Yare Cutnomen 01348A* (denumire incorect transcrisă de reclamant - n.n.) sub amenințarea pistoalelor și spărgând ușile au ridicat 40

---

⁸⁴*Ibidem*, dosar nr.crt. 50/1944, f.34-40.

⁸⁵Idem, Colecția A.R.R.A., fond M.R-Direcția Superioară a Administrației Armatei, dosar nr. crt. 9/1944, f. 108, 110, 318.

⁸⁶Idem, fond M.R.-Serviciul Lichidăriși Decontări cu Trupele Aliate, dosar nr. crt. 17/1944, f.61.

sticle de lichior în valoare de 250.000 lei, mai multe cutii de bomboane, caramele, conserve, sticle de vin în valoare de 340.000 lei.⁸⁷

Gheorghe Epureanu, comerciant de băuturi spirtoase din orașul Suceava a reclamat că în 29 martie 1944, 18 militari germani din un divizion i-au ridicat cu forța și sub amenințarea armelor, băuturi spirtoase în valoare de 846.200 lei, plecând apoi pe ruta Fălticeni – Roman - Bacău – Piatra Neamț.⁸⁸

O situație similară a reclamat și Octavian Ioachimescu, din Suceava, care în datele de 28 și 29 martie 1944 a fost deposedat de trupele germane, prin spargerea lacătelor de la depozitul magazinului său de coloniale, de mărfuri în valoare de 6.830.000 lei.⁸⁹

Prefectura județului Tulcea a raportat cu nr. 757 din 6 iunie 1944 că din cercetările preliminare a identificat ridicări forțate de bunuri, săvârșite de soldați germani în valoare de 342.000 lei. Bunurile constau în porci, vaci și cai.

Serviciul de contrainformații din cadrul Secției a II-a Informații, informa că vinovații pentru ridicările de animale din comuna Carmen Sylva (județul Tulcea), erau militarii germani care se retrăgeau de la Nicolaev și Odessa, precum și marinarii din flota germană.

În „combinație” cu unii lipoveni, militarii germani furau și apoi comercializau efecte militare (pături, bocanci), astfel că pe străzile Sulinei a întâlnit multe femei cu haine cofecționate din păturile respective.⁹⁰

Valoarea pierderilor suferite de populația comunei s-a ridicat la 500.000 lei, astfel că prejudiciul cauzat avutului privat pe raza județului Tulcea a crescut, față de raportul prefectului, la 627.000 lei.⁹¹

Biroul informații din Comandamentul Dunărea raporta cu nr.50.009 din 4 aprilie 1944, Corpului 3 Armată că „trupele germane ce vin de la Est de Nistru se dedau la tot felul de jafuri, beții și acte incompatibile cu demnitatea de astăzi.”⁹² În orașul Cetatea Albă, militarii germani au spart pivnițele umblând apoi beți pe străzi, trângând focuri de armă și forțând ușile în căutare de femei.⁹³

Regimentul 26 infanteri semnala în raportul nr.596/8, mai 1944, Diviziei 2 infanterie că în satul Curciu au găsit cantonate un Batalion de Distrugere (vânători de care luptă n.n) compania 39 din Batalionul 24 Tehnic german și o campanie de brutărie. Trupele germane și în special voluntarii ruși care le însoțeau, s-au dat la acte de dezordine, furând populația sau ridicând fără plată alimente, cereale și furaje, spărgând pivnițele de băuturi provocând pagube comunității estimate la 7 milioane lei.

În seara zilei de 5 mai 1944, aceiași voluntari au împușcat mortal pe Gheorghe Cocef și rănit grav pe nepoata acestuia Maria Cocef deoarece s-au opus ridicărilor de bunuri din gospodărie. Fata rănită a fost dusă de o mașină germană la spitalul din Bolgrad.

---

⁸⁷*Ibidem*, f. 64-68.

⁸⁸*Ibidem*, f. 148.

⁸⁹*Ibidem*, f. 162.

⁹⁰*Ibidem*, f.276.

⁹¹*Ibidem*, f.262.

⁹²*Ibidem*, f.302.

⁹³*Ibidem*.

Datorita acestei stări, populația privea cu îngrijorare afluxul de trupe germane în acea zonă.⁹⁴

Legiunea de jandarmi Chilia Nouă, cu nr.173 din 4 aprilie 1944 raporta Corpului 2 Armată că responsabili de jafurile produse asupra avutului public sau particular, de pe raza județului, erau coloanele de refugiați din Transnistria dar și de trupele germane și române.

Trupele germane erau vinovate de ridicările fără forme a bunurilor unor cetățeni, Vasile Catană din Tătărești (mai multe butoaie de vin), Copec Stanciu din satul Gauadenthal (6 vagoane de porumb și 2 vagoane de cartofi), din magaziile INCOOP situate în aceeași localitate 2 vagoane de porumb, iar de la arendașul Vasile Ioan 4 vagoane de porumb și 2 de mazăre. În ziua de 13 aprilie 1944 coloana de vite nr 21841 a Diviziei 27 Germană, aflată în trecere prin comuna Dulmeni, a produs pagube estimate la opt căruțe de porumb, șapte de orz și a rechiziționat cinci cai de la diferiți proprietari.

Trupele române se făceau vinovate de rechiziția fără acte a 150 de cai și căruțe, incident produs în 25 martie 1944 în comuna Solioglu, repetat în data de 13 aprilie 1944 de furtul a doi cai.⁹⁵

Cele mai multe incidente au fost provocate de coloanele de refugiați germani, care sub amenințarea armelor și folosind forța au furat cantități însemnate de cereale, au vandalizat biserica din satul Berezina și au intrat în conflict cu localnicii.⁹⁶

Numărul mare de abuzuri nu a permis ca într-un termen scurt, să se centralizeze pagubele de pe întreg teritoriul țării. Procedura destul de greoaie a reconstituirii pagubei și a identificării vinovaților a creat o situație stânjenitoare autorităților abilitate.

Astfel în ședința Consiliului de Miniștri din 8 iunie 1944, al cărui principal punct de discuție era „abuzurile comise de germani privind ridicările silite de bunuri”, Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării a prezentat un tablou centralizat cuprinzând județele Vâlcea și Ilfov. Totalul pagubelor pricinuite de trupele germane aflate în aceste zone se ridicau la 1,152 miliarde lei. Șeful Secretariatului, generalul Arbore, considera că situația județelor din Moldova, grav afectate, urma să fie centralizată după 10 iunie 1944.⁹⁷

Termenul avansat nu a fost respectat, astfel că o estimare parțială a pagubelor a fost prezentată în data de 27 august 1944. Situația înaintată la acea dată cuprindea valoarea pagubelor pentru care cercetările au fost făcute pe baza mărtoriilor și un număr relativ mic de despăgubiri bazate pe bonuri germane.

Din prima categorie valoarea bunurilor ridicate a fost de 275.879.165 lei, iar din a doua categorie 36.753.777 lei, rezultând un total de 312.632.942 lei. Estimarea finală era departe de a fi finalizată, la acea dată, existând spre analiză, la secția 4-a din M St M, circa 20.000 de cazuri.⁹⁸

Calculul bunurilor ridicate de trupele germane cu și fără acte a reprezentat obiectul de activitate al Serviciului Lichidări și Decontări cu Trupele Aliate pe o perioadă de mai bine de 18 luni.

---

⁹⁴ *Ibidem* f.303.

⁹⁵ *Ibidem* f.304-306.

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ *Stenogramele...*, vol XI, p 281.

⁹⁸ C.S.P.A.M.I, fond M.R-Serviciul Lichidări și Decontări cu Trupele Aliate, dosar nr.crt 50/1944, f.15.

În decembrie 1945 Serviciul Lichidări a prezentat o situație cu sumele aflate în curs de decontare. În zona Moldovei mai erau de decontat bunuri ridicate pe baza bonurilor germane în valoare de 58.431.073, diferență de aproximativ 26 milioane lei fiind plătită proprietarilor.⁹⁹ Categoria bunurilor ridicate fără acte, ce urma să fie decontată, era estimată la 275.879.165 lei,¹⁰⁰ iar pentru bonurile emise de ofițerii români de legătură cu armatele germane exista un rest de 36.753.777 lei.¹⁰¹

Prin adresa cu nr. 033696 din 5 decembrie 1945 Direcția Contabilității, a solicitat instrucțiuni Subsecretariatului de Stat al Armatei de uscat, privind modul de decontare a sumei de 459.477.367 lei, reprezentând subzistențe ridicate de trupele germane din depozitele statului.¹⁰²

Concluzii

Tergiversarea problemei legate de calculul pagubelor produse de trupele germane pe teritoriul României, a creat o situație grea în rândul populației. După 23 august 1944, pe fondul rechizițiilor pentru plata daunelor de război provocate Uniunii Sovietice, nivelul de trai al populației a scăzut dramatic. Astfel numeroși proprietari, reprezentând majoritatea celor care nu fuseseră despăgubiți, au fost nevoiți să își înceteze activitatea. Totodată, sumele decontate în cursul anului 1945 au fost calculate la valoarea din februarie 1944, fapt care nu era în concordanță cu majorarea prețurilor.

Pe ansamblu, valoarea pagubelor provocate de trupele germane a fost estimată la aproximativ 40-50 milioane de mărci. În condițiile întreruperilor relațiilor comerciale dintre cele două state, suma nu a mai putut fi recuperată.

Abuzurile provocate populației din Moldova nu au avut un caracter general, comandanții militari germani condamnând asemenea acte și în câteva cazuri procedând la împușcarea celor vinovați.

La momentul actual al cercetării, consider că aceste abuzuri au fost provocate de subunități ale armatei germane, ca și fenomene cauzate de lipsa de autoritate a comandanților germani.

Totodată, prezența elementelor civile din spațiul sovietic alături de trupele germane, a transmis responsabilitatea vinei tuturor care purtau uniformă germană, chiar dacă aceștia erau în fapt de altă naționalitate sau refugiați.

Nu putem ignora comportamentul unor elemente ale armatei române, care pe fondul dezorganizării frontului au acționat împotriva intereselor populației, participând sau tolerând abuzurile la care a fost supusă.

---

⁹⁹*Ibidem*, f.267-282.

¹⁰⁰*Ibidem*, f.133-135.

¹⁰¹*Ibidem*, f.135.

¹⁰²*Ibidem*, Colecția A.R.R.A, fond M.R.-Direcția. Contabilității, dosar nr.crt. 14/1945, f.41.

PARTICULARIZAREA ATITUDINII ROMÂNIEI FAȚĂ DE PACTUL DE LA VARȘOVIA 1964-1968. PERCEPȚIA ÎN BLOCUL COMUNIST ȘI ÎN OCCIDENT

Dr. Laurențiu-Cristian DUMITRU

Abstract

The importance of the Declaration in April 1964 for understanding the Romania's attitude within the military alliance of the communist states is very difficult to underestimate. This declaration boosted the process of delineating an attitude aimed at claiming the principle of equality among the members of the Warsaw Pact, which in fact was the same with the refusal to recognize the Soviet hegemony. The Romanian historiography considers the declaration in 1964 as being the most important public act, with an autonomous conception. It defined in a fundamental manner the Romanian anti-hegemonic orientation in the following period of time.

The historical perspective emphasizes the fact that in the assessed period, the balance sheet of the Romanian foreign policy was significant.

Keywords: *Declaration, military alliance, Warsaw Pact, Soviet hegemony, defiance.*

La o lună după ce o delegație oficială întreprinde o vizită în Republica Populară Chineză și Republica Populară Democrată Coreeană, prilej cu care Mao Zedong ia cunoștință în mod direct de poziția României în conflictul sino-sovietic și de eforturile depuse de partea română pentru încetarea polemicii publice dintre sovietici și chinezi, în 26 aprilie 1964, PMR emite o declarație ce reprezintă în fapt detașarea netă a României față de URSS, în planul politicii interne și externe, fără a abandona blocul comunist și Pactul de la Varșovia.

„Declarația din aprilie 1964” a marcat declanșarea procesului public de distanțare față de Moscova, asumarea unei autonomii în arena internațională, cu deosebire în ansamblul blocului comunist și inaugurarea unui curs politic în plan extern, care va aduce României percepția de „aliat rebel” în Pactul de la Varșovia.

Importanța declarației din aprilie 1964 pentru atitudinea României în cadrul alianței militare comuniste este greu de subestimat. Aceasta a accelerat procesul de conturare a unei atitudini de reclamare a egalității în drepturi a membrilor Pactului de la Varșovia, ceea ce echivala practic cu nerecunoașterea hegemoniei sovietice. Totodată, din 1964 distanțarea României în practica militară de Pactul de la Varșovia intră pe un făgaș decisiv. De altfel, „Declarația cu privire la poziția PMR în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale” intervenea într-un moment în care România declanșase procesul de distanțare în Pactul de la Varșovia¹.

Istoriografia românească apreciază declarația din aprilie 1964 ca actul public cel mai important de concepție autohtonă, care a definit fundamental orientarea antihegemonică a României în perioada următoare. Este subînțeles că inițiativa lansării acestui document a aparținut părții române, după cum discutarea lui în cadrul

---

¹ Dennis Deletant, Mihail E. Ionescu, *Romania and the Warsaw Pact 1955-1989. Selected documents*, Politeia-SNSPA, București, 2004, pp. 64-65.

structurilor partidului comunist, ulterior, a evidențiat orientarea antisovietică pe care o avansa în fapt. Această înțelegere a originii documentului este substanțial întărită de faptul că el era elaborat și dat publicității în suita unor manifestări cu același caracter ale regimului comunist de la București, fiind în fapt o încununare a lor și practic o teoretizare a poziției publice exprimate. Ne referim, de pildă, atât la poziția comuniștilor români în conflictul ideologic sino-sovietic, cât și la anumite acte de „insubordonare” față de Moscova, în special în domeniul economic. Deopotrivă, referința este făcută și la măsuri de limitare a vizibilității URSS în opinia publică din România. În context, se închid muzeul româno-rus, institutul de limba rusă „Maxim Gorki”, institutul româno-sovietic, librăria „Cartea Rusă”, revista „Timpuri Noi”, se schimbă numele sovietice de străzi, localități, instituții, se reduce numărul orelor de limba rusă din programa școlară etc².

Contestarea hegemoniei sovietice se manifesta nu doar în planul politicii externe, din perspectiva internațională interblocuri, dar și în cel al politicii intrabloc. În acesta din urmă, direcțiile erau deja stabilite: opoziția față de planurile de integrare economică în cadrul CAER și față de alianța asimetrică a Pactului de la Varșovia. Și în acest din urmă caz direcția fusese angajată, atât în timpul crizei rachetelor din Cuba, cât și prin răspunsul negativ dat cererii sovietice de lărgire a alianței în Asia, în 1963. Față de primul eveniment, de pildă, Ion Gheorghe Maurer, relevând faptul că lucrurile nu erau prea limpezi în Pactul de la Varșovia, în cadrul dezbaterilor prilejuite de declarația din 1964, spunea: „S-au trimis rachete în Cuba. N-am știut despre treaba aceasta. Deocamdată nu facem din acest punct de vedere nici o incriminare și nu punem nici o problemă nimănui. Existența acestor rachete în Cuba a prilejuit o anumită încordare internațională. (...) În cadrul acestei încordări, la un moment dat, se preconizează o anumită politică. Comandantul Suprem sau unic al forțelor militare ale Tratatului de la Varșovia lansează un ordin către toate armatele participante la acest grup de forțe militare, prin care le pune în stare de alarmă. În Pactul de la Varșovia există un articol 3 care obligă statele semnatare să se consulte în problemele politice internaționale cele mai importante. Întreb: problemele acestea n-ar fi justificat o asemenea consultare? Dar măcar ordinul de a pune pe picior de alarmă armatele statelor participante, n-ar fi trebuit să fie dat în urma unor astfel de consultări? Iată probleme! Ordinele acestea pleacă, acțiunile acestea se realizează, nimeni nu este întrebat. Cel puțin noi nu am fost întrebați”³.

Perioada în discuție deschide calea cooperării economice cu statele occidentale, România având o serie de contacte deosebit de utile cu SUA, Franța, RFG, Italia, Marea Britanie, Austria etc. După ridicarea legațiilor la rang de ambasadă și numirea primului ambasador american la București, în persoana lui William Crawford, relațiile economice româno-americane capătă noi dimensiuni, fără precedent și, totodată, fără corespondent în blocul comunist⁴. Venind în întâmpinarea politicii președintelui SUA, Lyndon B. Johnson, de „construire a podurilor” către lumea comunistă, regimul de la

---

² Vlad Georgescu, *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 270.

³ Apud Alexandru Oșca, Vasile Popa, *România, o fereastră în Cortina de Fier*, Editura Vrantop, Focșani, 1997, pp. 167-168.

⁴ Larry L. Watts, *Ferește-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al blocului sovietic cu România*, Editura Rao, București, 2011, pp. 223-234.

București a pornit la amplificarea relațiilor bilaterale, aspect cu serioase implicații în demersurile de dezvoltare economică a țării⁵. În perioada 18 mai-1 iunie 1964, Gheorghe Gaston Marin, vice-președinte al guvernului român întreprinde o vizită oficială în SUA. Rezultatul vizitei este unul pozitiv, prilej cu care se parafează un important acord economic bilateral⁶.

Totodată, este restabilit firul tradiționalei prietenii româno-franceze, care se soldează cu rezultate concrete pe mai multe planuri. În cursul vizitei desfășurate în Franța în cursul lunii iulie 1964, președintele Consiliului de Miniștri, Ion Gheorghe Maurer, abordează cu oficialitățile franceze aspecte care vizează relațiile bilaterale în plan cultural, consular și economic⁷. Demn de remarcat este faptul că în cursul întrevederii lui Ion Gheorghe Maurer cu generalul Charles de Gaulle, liderul francez promite ajutor economic României în cazul izolării ei de către statele comuniste membre ale CAER, din cauza politicii promovate de București⁸.

Generalul cehoslovac defector Jan Sejna preciza că mareșalul sovietic Rodion I. Malinovski, făcând referire la o eventuală asistență de ordin militar, acordată de guvernul francez României, aprecia: „dacă de Gaulle chiar încearcă să pună în aplicare aceste asigurări date românilor, noi vom ști despre aceasta înainte ca ordinele lui să ajungă la comandamentul francez”⁹. Chiar liderul de la Moscova, Nikita S. Hrușciiov, în cursul ultimei sale vizite desfășurate în Cehoslovacia, în august 1964, discutând cu liderul regimului de la Praga, Antonin Novotny, aprecia că dacă puteau fi tolerate încercările românilor de realizare a independenței economice față de CAER, în cazul unei eventuale încercări de părăsire a Pactului de la Varșovia, „atunci soldații noștri, nu de Gaulle, vor avea ultimul cuvânt”. La remarcile liderului cehoslovac, conform cărora românii au pricinuit și așa destule necazuri și că nu ar fi, probabil, un lucru rău dacă ar fi dați afară din Pactul de la Varșovia, liderul de la Moscova, vizibil iritat, i-a replicat lui Antonin Novotny că se înșeală categoric, fiindcă „este exact ceea ce vor conducătorii români”, adăugând că „întreaga situație din Balcani ar deveni inacceptabilă dacă România ar urma Iugoslavia și Albania în tabăra antisovietică”¹⁰.

În octombrie 1964, Nikita S. Hrușciiov este înlocuit de către Leonid I. Brejnev la conducerea partidului și a statului sovietic. Noul lider de la Kremlin era promotorul doctrinei „suveranității limitate” a statelor membre ale Pactului de la Varșovia, adeptul primatului internaționalismului proletar și a intereselor sistemului socialist față de interesele naționale, specifice, ale fiecărui stat „aliat”. Aplicarea în practică a acestei doctrine va avea urmări nefaste pentru Cehoslovacia, în vara anului 1968.

Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ (CPC) al statelor membre ale Pactului de la Varșovia, care a avut loc în perioada 19-20 ianuarie 1965 la Varșovia, se impune prin problematica abordată și necesită unele precizări de ansamblu. Această

---

⁵ Joseph F. Harrington, Bruce J. Courtney, *Relații româno-americane 1940-1990*, Institutul European, 2002, p. 260.

⁶ *Foreign Relations of the United States (FRUS), 1964-1968, Volume XVII. Eastern Europe*, US Government Printing Office, Washington, 1996, pp. 387-395.

⁷ *Documents Diplomatiques Français, 1964, tome II*, Bruxelles, PIE-Peter Lang, 2002, pp. 108-111.

⁸ Mihai Retegan, *1968 – Din primăvară până în toamnă. Schiță de politică externă românească*, Editura Rao, București, 1998, pp. 54-55.

⁹ Apud Jan Sejna, *We Will Bury You*, Sidgwick and Jackson, London, 1982, p. 75.

¹⁰ Ibidem, p. 76.

sesiune este ultima la care participă Gheorghe Gheorghiu-Dej, care va deceda la 19 martie 1965 în urma unui cancer galopant, și prima la care ia parte noul lider sovietic Leonid I. Brejnev. De asemenea, consfătuirea era prima după declarația PMR din aprilie 1964.

În cadrul discuțiilor, reprezentanții statelor membre ale Pactului de la Varșovia au analizat situația creată în legătură cu inițiativa creării Forțelor Nucleare Multilaterale ale NATO (FNM), consecințele și amenințările la adresa păcii și securității pe continentul european, exprimându-și îngrijorarea față de acest demers al Alianței Nord-Atlantice¹¹. Delegația RDG a propus spre analiză și adoptare două proiecte. Primul invoca un proiect de tratat referitor la nediseminarea armelor nucleare. Al doilea se referea la un proiect de transformare a consfătuirii miniștrilor afacerilor externe sau ale adjunctilor acestora într-un organism cu caracter permanent și cu statut juridic propriu.

Referitor la primul proiect, România nu a formulat obiecții asupra ideii unui astfel de tratat, ci asupra faptului că problematica acestui tratat necesita timp, multă seriozitate și răspundere, părțile trebuind să fie solicitate din timp pentru a elabora un astfel de proiect. Sovieticii au respins punctul de vedere românesc și au cerut examinarea proiectului.

În legătură cu al doilea proiect, reprezentanții români au argumentat că transformarea unei consfătuirii cu caracter consultativ într-un organism permanent, încălca prevederile articolului 3, alineatul 1 din Tratatul de la Varșovia. Se specifica faptul că deciziile importante care afectau interesele comune ale statelor membre erau de competența exclusivă a conducerii de partid și de stat a fiecărei țări și nu a miniștrilor afacerilor externe¹². Obiecțiile ridicate de delegația română au determinat neadoptarea celor două propuneri est-germane. Totodată, delegația română s-a pronunțat pentru desființarea blocurilor politico-militare, însă delegația URSS și a celorlalte state membre ale Pactului s-au opus includerii acestei idei în comunicatul emis la încheierea consfătuirii¹³.

Tot la această conferință, Gheorghe Gheorghiu-Dej a calificat excluderea Albaniei de la lucrările Pactului de la Varșovia, la inițiativa Moscovei, ca o hotărâre ilegală, a cărei anulare era necesară, apreciind că motivând că „dacă nu vom îndrepta lucrurile, oricare din țările socialiste poate să ajungă în situația de a fi eliminată de la lucrările CPC, așa cum a fost eliminată Albania¹⁴”.

Sumarizând poziția românească în privința nediseminării nucleare, se impune atenției faptul că liderul român a respins categoric conectarea problematicii condamnării constituirii FNM de către NATO, subiect ce constituia de fapt motivul reuniunii, cu avansarea propunerii încheierii unui tratat de neproliferare nucleară de către Pactul de la Varșovia. Chiar dacă nu sunt încă suficient lămurite mobilurile poziției românești, foarte categorică în această chestiune, în afară de respingerea monopolului sovietic, inclusiv în domeniul nuclear, este însă cunoscut faptul că România înțelegea nediseminarea nucleară ca parte a unui proces de dezarmare

¹¹ Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (AMAE), fond 9 Varșovia 3, dosar 23/1964, Direcția 1 Relații, ff. 28-46.

¹² Ibidem, dosar 23/1965, Direcția 1 Relații, ff. 4-6.

¹³ Ibidem, f. 15.

¹⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), fond CC al PCR – Secția Relații Externe, dosar 15/1965, f. 97.

nucleară generală, practic de evitare a instituirii unui monopol nuclear¹⁵. Este foarte posibil ca, prin atitudinea categorică adoptată, regimul de la București să intenționeze a acorda indirect, un sprijin evident RP Chineze, devenită din octombrie 1964, putere nucleară. Poziția adoptată de România la consfătuirea de la Varșovia a avut un ecou favorabil în Occident. Astfel, presa daneză, care a acordat atenție acestei sesiuni, a redat corect poziția României în raport cu Pactul de la Varșovia, precum și deschiderea politică practică de statul român în relațiile cu Occidentul¹⁶.

Practic, după 1964, România a acționat pe un front larg pentru a dobândi libertate de acțiune în plan internațional și de limitare a ingerințelor puterii hegemonice a alianței¹⁷. Astfel, s-a acționat atât în direcția sfidării monopolului PCUS în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale, cât și în aceea a evitării integrării economice, ca mijloc de consolidare a propriei autonomii.

Venit la putere în martie 1965, Nicolae Ceaușescu a continuat politica de distanțare față de Moscova, afișând o atitudine mult mai îndrăzneată decât predecesorul său. Referindu-se la poziția deosebită a României în cadrul alianței militare a statelor comuniste, generalul Anatoli I. Gribkov, fost șef al Statului Major al Forțelor Armate Unite (FAU) între anii 1976-1989, aprecia că „până în 1968, adică până la intrarea trupelor aliate în Cehoslovacia, raporturile cu conducerea României, atât din punct de vedere politic, cât și din punct de vedere militar, au fost relativ normale. Odată cu venirea la putere, în anul 1965, a lui Nicolae Ceaușescu, politica externă a României a început să se schimbe în mod substanțial”¹⁸. Demnitarul sovietic considera că „pe timpul vieții lui I.V. Stalin, conducerea românească se împăca cu situația sa de subordonare față de URSS și prin copierea funcțiilor unor instituții ale puterii după model sovietic. În primii ani postbelici nu a urmat criticarea sistemului sovietic, forța inerției a fost destul de puternică, atât timp cât în România existau trupe sovietice. Retragerea acestora din România, în anul 1958, a însemnat o nouă etapă de dezvoltare a țării cu formularea unei doctrine politice a PCR pe direcția dezvoltării de sine stătătoare, independenței, egalității în drepturi a țărilor participante la Tratatul de la Varșovia. Conducerea României avea tendința spre independența țării sprijinindu-se pe propriile forțe. În această perioadă se lărgeau contactele economice cu Occidentul”¹⁹. Generalul sovietic face observația conform căreia, mai ales după declarația din aprilie 1964, în Occident se vorbea despre România ca „despre un «dizident» în cadrul Tratatului de la Varșovia”²⁰.

Prima vizită a noului lider de la București efectuată în perioada 9-11 septembrie la Moscova se transformă de fapt, în prima confruntare Brejnev-Ceaușescu. În ședința de informare a Comitetului Executiv al CC al PCR, ținută de către Nicolae Ceaușescu la întoarcerea în țară, acesta prezintă întreaga suită de probleme aflate în discuție la Moscova. Îmbrăcând forma unui veritabil rechizitoriu la adresa puterii hegemonice, liderul de la București atacă probleme extrem de variate și de sensibile în raporturile

¹⁵ Ibidem, ff. 121-122.

¹⁶ AMAE, fond 9 Varșovia 3, dosar 23/1965, Direcția Presă, ff. 1-3.

¹⁷ Larry L. Watts, *op.cit.*, pp. 254-255.

¹⁸ Anatoli I. Gribkov, *Sudba Varșavskogo Dogovor. Vospominania, dokumentî, faktî*, Russkaia Kniga, Moskva, 1998, pp. 74-75.

¹⁹ Ibidem, p. 78.

²⁰ Ibidem, p. 79.

bilaterale, pornind de la problema nerezolvată a tezaurului românesc și până la aspecte care vizau activități derulate în Pactul de la Varșovia²¹.

Mijlocul anilor '60 prezintă o puternică acțiune de integrare a armatelor statelor membre ale Pactului de la Varșovia, chestiune dirijată, organizată și condusă ferm de Moscova. URSS reușise prin doctrină, modul de reprezentare în organele de conducere ale Pactului, metodele de instruire, prin sistemul de dotare și înzestrare și modul de exercitare a actului de comandă în structurile alianței, să realizeze integrarea forțelor armate ale statelor membre, în detrimentul colaborării în interiorul Pactului de la Varșovia.

Tocmai pentru a promova principiul colaborării în cadrul organizației, care se confruntase adesea cu lipsa consensului în cadrul ei, România va cere în februarie 1966 la această reuniune și la reuniunea miniștrilor apărării din mai 1966, democratizarea structurilor de conducere ale Pactului și dezvoltarea unor relații militare bazate pe cooperare reală în cadrul alianței și nu pe integrare.

La reuniunea șefilor Marilor State Majore, desfășurată la Moscova în februarie 1966, delegația română a prezentat un punct de vedere propriu privind procesul de îmbunătățire a activității organelor militare ale Pactului de la Varșovia. Conform acestui punct de vedere, delegația română a evidențiat necesitatea perfecționării Statutului de funcționare a Comandamentului FAU, pentru a fi concordant cu litera și spiritul tratatului. Astfel, competențele atribuite prin statut Comandantului Suprem îl situau pe acesta deasupra guvernelor naționale și miniștrilor apărării, iar Statul Major al FAU devenea un eșalon superior al Marilor State Majore naționale. Pentru a exemplifica punctul de vedere au fost avansate circumstanțele desfășurării crizei Berlinului în 1951, dar și evenimentele din Cuba.

Atribuțiile Comandamentului Unit fuseseră stabilite printr-un statut adoptat în ianuarie 1956, care s-a dovedit a fi ulterior inoperant, datorită faptului că prevederile lui nu mai corespundeau realităților concrete din statele membre. Pentru a evita transformarea organelor militare de conducere ale Pactului în organisme suprastatale, inițiatori de ingerințe care sfidau suveranitatea și independența statelor membre, mai precis absența „consultării” conducerilor politice ale acestora, partea română a avansat o serie de propuneri care vizau: statutul, ca și celelalte documente, care reglementau activitatea acestui comandament să se întemeieze pe ideea că numai partidul și guvernul fiecărei țări sunt cele care răspund de conducerea, organizarea, înzestrarea și pregătirea tuturor forțelor sale armate, atât în timp de pace, cât și în timp de război; înființarea Consiliului Militar al Comandamentului, ca organ deliberativ, care să ia hotărâri pe bază de unanimitate. Consiliul Militar va examina problemele ce intră în atribuțiile Comandamentului. El va fi alcătuit din Comandantul Suprem, ca președinte, locțiitorii săi și șeful Statului Major, ca membri. Propunerile și recomandările Consiliului Militar vor fi supuse aprobării guvernelor statelor membre ale Pactului. Consiliul Militar își va desfășura activitatea pe baza unui regulament aprobat de guvernele țărilor membre ale Pactului; trupele destinate de fiecare stat să acționeze în comun, vor putea fi angajate în război doar ca urmare a deciziei statului respectiv, iar coordonarea lor va reveni comandamentelor naționale. Ar fi rațional ca la baza normelor de folosire a acelor trupe să stea ideea că ele vor acționa la război potrivit planurilor operative puse de acord între

---

²¹ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 129/1965, ff. 2-15.

părțile interesate; comandamentul să aibă un Comandant Suprem, locțiitori ai Comandantului Suprem, câte unul din fiecare țară membră a Pactului, și un șef de Stat Major, care împreună să constituie Consiliul Militar.

Se aprecia ca fiind indicat ca niciunul din aceștia să nu dețină alte funcții în armatele din care fac parte. Se sugera ca atât Comandantul Suprem, cât și șeful de Stat Major, să fie numiți prin acordul tuturor guvernelor țărilor membre ale Pactului, dintre mareșalii sau generalii fiecărei țări, pe o perioadă de 4-5 ani. Era de dorit ca în aceeași perioadă Comandantul Suprem și șeful de Stat Major să fie din țări diferite. Locțiitorii Comandantului Suprem urmau să fie numiți de guvernul țării pe care o reprezentau, iar competențele lor făceau inutilă funcționarea în continuare a reprezentanților Comandamentului pe lângă armatele statelor membre. Statul Major unificat urma să aibă în compunere ofițeri din toate armatele statelor participante.

La propunerea sovieticilor, în cadrul celor două reuniuni menționate, au început discuțiile pentru modificarea statutului Comandamentului Unit.

Delegația militară română a fost în principiu de acord cu proiectul statutului, dar a formulat o serie de obiecții care au fost inserate ca anexă a Protocolului consfătuirii miniștrilor apărării, desfășurată la Moscova în mai 1966. Obiecțiile românești făceau referire la rolul și funcțiile CPC, atribuțiile Comandamentului Unit și ale Comandantului Suprem, crearea unor organe ale Comandamentului Unit și atribuțiile lor, precum și la existența reprezentanților militari ai Comandantului Suprem al FAU în cadrul armatelor statelor membre ale Pactului de la Varșovia.

Partea română a specificat că acceptarea creării Comitetului Militar în forma prevăzută în proiect și aprobarea hotărârilor Comitetului de către CPC, ar fi însemnat practic scoaterea forțelor armate naționale de sub conducerea organelor constituționale ale fiecărei țări, fapt care aducea grave prejudicii suveranității naționale a statelor membre ale Pactului de la Varșovia. Delegația română declara că însăși existența instituției reprezentanților Comandamentului Unit contravenea principiului egalității în drepturi a statelor membre, principiu stipulat în Tratatul de la Varșovia și se pronunța pentru anularea acestei instituții și a statutului care o reglementa, considerând-o ca nefiind necesară²².

Poziția României s-a soldat inițial cu o victorie neașteptată. Cele mai multe dintre propunerile românești au fost acceptate, în protocolul reuniunii fiind menționate punctele de vedere în divergență²³. Între propunerile românești introduse în noul proiect de statut erau: rolul de coordonare, nu de comandă, al Comandamentului FAU; subordonarea trupelor destinate FAU comandamentelor naționale respective; reprezentarea proporțională a ofițerilor în compunerea Statului Major al FAU; înființarea Consiliului Militar Consultativ pe lângă CPC; forțele nucleare strategice ale URSS nu fac parte din FAU²⁴.

La consfătuirea CPC din luna iulie 1966 de la București, partea română a înaintat ministerelor apărării din statele Pactului de la Varșovia un proiect de statut al Comandamentului FAU, care însă nu a fost discutat. Este de bănuț că poziția părții

---

²² Teofil Oroian, *România – un aliat incomod*, în *Document. Buletinul Arhivelor Militare Române*, an III, nr. 2(10)/2000, pp. 53-55.

²³ Arhivele Militare Române (AMR), fond V2, vol. 3, dosar nr. 9/62, f. 4.

²⁴ Dennis Deletant, Mihail E. Ionescu, *op.cit*, pp. 72-73.

române, așa cum era ea concretizată în acest proiect, contravenea intențiilor Moscovei. Reacția acesteia nu a întârziat. Mai întâi, sovieticii au adoptat tactica tergiversării. Solicitățile românești de a se stipula în documentele discutate exigențele lor au fost aprobate și apoi, în mod tacit, respinse. Astfel, la consfătuirea miniștrilor apărării din 27-28 mai 1966 de la Moscova, în proiectul de statut „au fost cuprinse majoritatea problemelor de principiu elaborate de delegația noastră” și, deopotrivă „au fost scoase unele prevederi care nu corespundeau punctului nostru de vedere, astfel: dreptul Comandantului Suprem de a controla trupele FAU și dreptul de a avea reprezentanții săi în armatele statelor participante la Tratat; crearea Consiliului Militar Consultativ pe lângă CPC în compunerea căruia intrau miniștrii apărării”²⁵.

A urmat apoi o pauză însemnată, până la întâlnirea de la Praga a adjuncților miniștrilor apărării, din 29 februarie-1 martie 1968. Acest interval a fost utilizat cu succes de partea sovietică pentru a depăși opoziția României prin evitarea elaborării statutului și prin materializarea propriilor intenții prin acțiuni punctuale, sprijinite de ceilalți „aliați minori” din Pact. Astfel, la Praga, la propunerea delegației române de a se discuta proiectul de statut pe care îl avansase în iulie 1966 la București, partea sovietică s-a opus deschis. „La această propunere – consemnează raportul șefului Marelui Stat Major român înaintat lui Nicolae Ceaușescu – toți ceilalți șefi de delegații și insistent generalul de armată Sokolov și mareșalul Iakubovski, au declarat că nu au mandat, nu sunt pregătiți și nici nu sunt coapte condițiile pentru a replica problemelor ridicate de partea română”²⁶.

Practic, partea sovietică a impus dezbaterea cu această ocazie a problemelor creării Consiliului Militar și Statului Major al Comandamentului Unit. Raportul susmenționat consemna că „din modul cum s-au desfășurat lucrările consfătuirii și din discuțiile purtate rezultă că reprezentanții celorlalte armate ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia urmăresc să rezolve pe părți diferite probleme legate de Comandamentul Unit, respectiv problema Consiliului Militar, Statului Major, Comitetului Tehnic, afirmând că toți sunt de acord cu aceste probleme. Astfel, putem trage concluzia că, pentru prima dată, în mod oficial, se încearcă a se rezolva crearea diferitelor organe ale Comandamentului Unit fără să abordeze problema esențială, elaborarea unui nou statut al Comandamentului Unit”²⁷.

Continuând același trend de „dizidență” în cadrul blocului sovietic, inițiat la începutul anilor '60, pe fondul disensiunilor din Pactul de la Varșovia și CAER, România promovează o politică de deschidere pe relația Vest, incomparabil mai vizibilă decât celelalte state-satelit ale URSS, fapt de altfel, bine receptat în rândul democrațiilor occidentale. Demersurile românești de politică externă, încununate de succes la începutul anului 1967, se finalizează prin stabilirea relațiilor diplomatice cu RFG, România fiind singura țară din Est, cu excepția URSS, care a reușit un asemenea demers, fapt ce a produs o serioasă iritare guvernului est-german. Urmarea firească a evoluției relațiilor bilaterale, a fost și vizita la București a ministrului afacerilor externe vest-german, viitorul cancelar federal, Willy Brandt²⁸.

---

²⁵ Ibidem

²⁶ AMR, fond V2, vol. 3, dosar nr. 14/3, ff. 76-79.

²⁷ Ibidem

²⁸ Alexandru Popescu, *România și cele trei războaie mondiale în arhive diplomatice germane și austriece*, Institutul European, Iași, 2002, pp. 233-239.

Un nou gest de „frondă” avea să-l facă Nicolae Ceaușescu în timpul unei reuniuni extraordinare a CPC, desfășurată la Moscova în data de 9 iunie 1967, când a fost analizat conflictul arabo-israelian, cunoscut sub numele de „războiul de șase zile”. Delegația română, condusă de Nicolae Ceaușescu a avut o poziție distinctă de celorlalți reprezentanți, inclusiv față de liderul iugoslav Iosip Broz Tito, apărând cauza Israelului și opunându-se lozincii proferate de delegațiile statelor comuniste în frunte cu cea sovietică, de a considera Israelul singurul vinovat de izbucnirea acestui conflict și denunțat ca „agresor”. În finalul consfătuirii, delegația română a fost singura care a refuzat să semneze Declarația de la Moscova, în cuprinsul căreia era condamnată acțiunea israeliană și în care se promitea intensificarea sprijinului politic, economic și militar pentru țările arabe. Ceaușescu s-a opus sovieticilor, considerând că „dacă vom adopta declarația pe care ați propus-o, țările socialiste se vor izola de mișcarea progresistă din Occident, inclusiv de partidele comuniste occidentale”²⁹. Solicitarea de a condamna Israelul ca agresor, în condițiile în care statele arabe își propuseseră anihilarea statului israelian, contravenea flagrant poziției regimului de la București, de recunoaștere a dreptului fiecărui stat la existență liberă³⁰.

Poziția adoptată față de Israel și menținerea relațiilor diplomatice cu această țară în urma „războiului de șase zile”, au asigurat României un profil extrem de pozitiv în percepția Occidentului. Față de problematica ostilităților militare recent încheiate, punctul de vedere românesc era prezentat în declarația guvernului cu privire la situația din Orientul Mijlociu, dată publicității la 11 iunie 1967, în care se arăta că, „desfășurarea evenimentelor a demonstrat că folosirea forței nu poate constitui un mijloc de rezolvare a problemelor litigioase dintre state”³¹.

Consecutiv acestei stări de lucruri, cu ocazia deplasării delegației române la lucrările Adunării Generale a ONU de la New York, din iulie 1967, în cursul întrevederilor cu secretarul de stat american Dean Rusk și cu președintele Lyndon B. Johnson, care au vizat ca subiecte de discuție inclusiv sprijinul românesc în vederea deschiderii unui canal neoficial de negocieri între reprezentanții americani și cei nord-vietnamezi, au fost primite asigurări asupra faptului că SUA și implicit statele occidentale, nu se vor opune și chiar vor sprijini candidatura ministrului român de externe la președinția Adunării Generale a ONU³². În septembrie 1967, cu o majoritate covârșitoare de voturi, Corneliu Mănescu a fost ales președintele celei de-a XXII-a sesiuni a Adunării Generale a ONU, fiind primul demnitar din țările comuniste și singurul diplomat român care a ocupat această funcție.

În cursul lunii mai 1968, președintele Franței, generalul Charles de Gaulle, sosește în vizită la București, în timp ce la Paris se consumau marile mișcări sociale ale studenților și muncitorilor. Prezența președintelui francez a conferit o deplină vizibilitate în arena relațiilor internaționale regimului de la București și a întărit poziția de „dizident” al României în cadrul Pactului de la Varșovia.

---

²⁹ Petre Otu, *Războiul de șase zile, o nouă problemă pentru Tratatul de la Varșovia*, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 3(71)/2002, pp. 3-7.

³⁰ Mihail E. Ionescu, „*Războiul de șase zile” și relațiile dintre Moscova și București*, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 1-2(75-76)/2003, p. 17.

³¹ *Scânteia*, anul XXXVII, nr. 7368, 11 iunie 1967.

³² *FRUS, 1964-1968, Volume XVII. Eastern Europe*, pp. 426-435.

Semnificativ pentru perioada analizată, pe fondul schismei sovieto-chineze, se manifestă puternice trăsături ale policentrismului, definit ca o pluralitate de centre de luare a deciziei în interiorul blocului sovietic. În mod implicit, policentrismul contesta unitatea de monolit a sistemului mondial comunist.

Ca proces, policentrismul a depins de afirmarea unor partide comuniste independente, fără legături prea strânse cu Moscova. În Europa Occidentală, policentrismul a fost perceput ca sinonim cu adoptarea unor poziții independente față de URSS³³. Deși nu avea potențialul RP Chineze și nici poziția Iugoslaviei în blocul comunist, sau cea a Franței în lumea occidentală, avansăm ideea că în anumite forme și ca urmare a unor demersuri de politică externă, militară și economică, România a dobândit în cursul perioadei analizate, în cadrul logicii bipolarității balanței de putere specifice Războiului Rece, unele valențe care îi conferă caracteristici ale bipolicentrismului.

Perspectiva istorică arată faptul că, la începutul anului 1968, bilanțul acțiunilor de politică externă ale regimului de la București era semnificativ. Relațiile economice cu Occidentul erau în plină dezvoltare, proiectele sovietice din cadrul CAER nu afectau România, relațiile de colaborare cu RP Chineză cunoșteau o continuă afirmare, iar atitudinile critice față de politica URSS se manifestau progresiv, în paralel cu reducerea participării românești la activitățile militare ale Pactului de la Varșovia. Cu toate acestea, poziția adoptată, în mod realist, de România în cadrul Pactului de la Varșovia nu a echivalat cu o negare a acestuia. Ea va rămâne membră a acestei organizații, asumându-și până la disoluția din 1991, cu rezervele amintite, toate angajamentele care decurgeau din prevederile Tratatului de la Varșovia.

Asumarea și aplicarea fără rezerve a acestui curs politic de către conducerea de la București au făcut ca în principalele cancelarii diplomatice, atât din Est, cât mai ales din Vest, percepția despre România să fie aceea de „aliat rebel” în Pactul de la Varșovia și de „copil teribil” al blocului comunist.

---

³³ Graham Evans, Jeffrey Newnham, *Dicționar de relații internaționale*, Editura Universal Dalsi, București, 2001, pp. 455-456.

CONSILIUL DE AJUTOR ECONOMIC RECIPROC CADRUL NORMATIV DE FUNCȚIONARE ȘI STRUCTURĂ ORGANIZATORICĂ

Conf. univ. dr. Băncilă Andi Mihail
Academia Tehnică Militară

Abstract

Originally designed as a shield to conceal the robbery devised by the Soviet Union in the Eastern European states fallen into its sphere of influence, the Council for Mutual Economic Assistance proved to be ineffective right from its outset. After Stalin's death, an attempt to revitalize the organization led to the establishment of new structures meant to intensify the cooperation between the Member States. The economic backwardness, the lack of important funding sources necessary for technological development and, last but not least, the lack of cooperation between some states, including Romania, have hastened the demise of the economic opponent of the current European Union.

Keywords: Comecon, the Soviet Union, communism, centralized economy, economic integration

„Planul Stalin”¹, așa cum l-a denumit Gheorghiu-Dej, sau Consiliul de Ajutor Economic Mutual a luat ființă ca o organizație economică virtuală, o reacție a URSS la tentativele americane de a implementa Planul Marshall, neavându-se ca obiectiv o dezvoltare pe termen lung a acesteia. Drept urmare nu s-a avut în vedere consolidarea funcțional administrativă a organizației. În cadrul conferinței inaugurale a CAER statele semnatare au decis că organizația urma să își concentreze efortul spre a rezolva o serie de probleme de interes general precum: schimbul de experiență în domeniul economic, acordarea reciprocă de asistență tehnică, furnizarea reciprocă de materii prime, produse alimentare și utilaje². Cu ocazia desfășurării primei întruniri s-a considerat necesară înființarea unui Consiliu din care să facă parte câte doi reprezentanți din fiecare țară membră. Cu excepția Consiliului s-a mai avut în vedere și înființarea unui birou permanent cu sediul la Moscova din care urmau să facă parte câte un reprezentant al fiecărei țări consiliate de un grup de experți³. Statutul și majoritatea organelor organizației au luat ființă abia 10 ani mai târziu cu prilejul celei de-a XII Sesiunii a CAER de la Sofia din 14 decembrie 1959. Tot aici a fost formulat și scopul pentru care a luat ființă organizația: „CAER are ca scop să contribuie prin unirea și coordonarea eforturilor țărilor membre ale Consiliului la dezvoltarea planică a economiei naționale, la accelerarea progresului economic și tehnic în aceste țări, la ridicarea nivelului industrializării țărilor cu industrie mai puțin

¹ „Ar trebui să numim crearea acestui Consiliu, Planul Stalin pentru perspectivele care le deschide clasei muncitoare din toată lumea.”, Propunere făcută de Gheorghe Gheorghiu-Dej în cadrul lucrărilor Ședinței Biroului Politic al CC al PMR din 10 ianuarie 1949, ANIC, Fond CC al PCR, Cancelarie, Dosar nr. 2/1949, Ședința Biroului Politic CC al PMR, nr. 1 din 10 ianuarie 1949, f. 14

² Paul TAYLOR, A. J. R. GROOM (coord.), *International Organization: A Conceptual Approach*; Mihaly SIMAI, *Coordination and Cooperation in Council for Mutual Economic Assistance*, Cap. 6, Frances Pinter, Ltd., London, 1978, p. 140

³ *Ibidem*, Dosar nr. 2/1949, Ședința Biroului Politic CC al PMR, nr. 1 din 10 ianuarie 1949, f. 7

*dezvoltată, la creșterea continuă a productivității muncii și la ridicarea neîncetată a bunăstării populației țărilor membre ale Consiliului*⁴.

Statele membre ale organizației erau obligate să contribuie reciproc la dezvoltarea economică printr-o serie de măsuri ce fuseseră înscrise în noul statut al CAER la capitolul „Obiective și principii”. Membrii CAER se obligau să: *„dezvolte în mod planificat economiile lor naționale, să contribuie prin toate mijloacele la accelerarea progresului tehnic și economic, să contribuie la industrializarea statelor rămase în urmă la acest capitol, să crească productivitatea muncii și să contribuie permanent la creșterea nivelului de bunăstare al locuitorilor acestor state*⁵.

Articolul 2 al Statutului făcea referire la drepturile și obligațiile ce decurgeau din calitatea de membru al organizației. La acest punct era reiterat caracterul deschis al organizației, fiind menționat faptul că oricare alt stat care împărtășea principiile de colaborare menționate în tratat este liber să solicite calitatea de membru⁶. Totodată se făceau precizările necesare pentru clarificarea situațiilor când unul dintre statele membre ar fi dorit să părăsească organizația. În cazul în care interesele unuia dintre statele membre nu s-ar mai fi suprapus cu cele ale organizației el putea solicita să părăsească Consiliul decizia căpătând valabilitate la 6 luni de la depunerea cererii⁷.

În baza statului organizației un stat putea să colaboreze cu aceasta într-una dintre cele patru forme: în calitate de membru cu drepturi depline, în calitate de membru asociat, în calitate de stat nesocialist aflat în relații de cooperare cu organizația sau în cea de stat cu statut de observator⁸.

În articolul 3 din Statut au fost menționate atribuțiile și împuternicirile CAER, elemente pe care statele le consideraseră esențiale funcționării acestei instituții. Plecându-se de la principiul economisirii și utilizării cât mai judicioase a resurselor necesare dezvoltării economice se convenise intensificarea colaborării în domeniul cercetării tehnico-științifice. Se dorea realizarea unei diviziuni internaționale a muncii prin coordonarea planurilor de dezvoltare economică prin specializare în producție. Problemele considerate de interes general se recomandă a fi studiate în comun de specialiști grupați în comisii pe ramuri de producție, iar în ceea ce privește economisirea resurselor se indica realizarea unor obiective industriale care să deservească două sau mai multe state⁹.

La 12 aprilie 1960 prin intermediul ambasadorului său în URSS M. Dalea România înmâna părții sovietice reprezentată de N. P. Firiubin, Locțiitor al Ministrului Afacerilor Externe al URSS, acordul său în ceea ce privește recunoașterea noului statut al CAER. Acesta fusese ratificat de către Prezidiul Marii Adunări Naționale a RPR în data de 31 martie 1960¹⁰.

⁴ ANIC, Fond Comisia guvernamentală pentru probleme CAER, Protocoalele sesiunilor, Dosar 114/1959, Statutul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, f. 43-44

⁵ AMAE, Fond CAER, Cutia 2, Fișa 1-2/1959, *Statutul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc*, f. 2

⁶ *Ibidem*, Dosar 5/1949-1950, f. 30

⁷ ANIC, Fond Comisia guvernamentală pentru probleme CAER, Protocoalele sesiunilor, Dosar 114/1959, Statutul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, f. 44

⁸ Brândușa COSTACHE, *Activitatea României în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, 1949-1974*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2012, p. 21

⁹ *Ibidem*, Dosar 114/1959, f. 45; N. SUTĂ (coord.), G. DRĂGAN, M. MUREȘAN, S. SUTĂ-SELEJAN, *Istoria comerțului exterior și a politicii comerciale românești*, Editura Economică, București, 1998, p. 245

¹⁰ *Ibidem*, Cutia 1, Fișa nr. 8, *Protocolul privind depunerea de către RPR spre păstrarea guvernului URSS a instrumentelor de ratificare a Statutului CAER și a convenției cu privire la capacitatea juridică, privilegiile și imunitățile CAER*, f. 1

Sesiunea Consiliului reprezenta organul decizional suprem care era desemnat să analizeze toate problemele considerate a fi de cel mai înalt nivel¹¹. Activitatea structurii cuprindea examinarea propunerilor de colaborare economică sau tehnico-științifică venite din partea delegațiilor statelor membre, să supervizeze activitatea celorlalte structuri ale Consiliului și să stabilească problemele ce trebuiau avute în vedere pentru a fi discutate în cadrul următoarelor întruniri¹². Structura fusese constituită încă de la început ca un organ de conducere colectiv, la lucrările căruia participau fără excepție membrii tuturor statelor membre¹³. Primul delegat al României în cadrul Biroului Permanent al CAEM a fost Iakub. Propunerea numirii sale i-a aparținut lui Gheorghiu-Dej. Al. Moghioroș a desemnat la propunerea lui Dej 4 referenți de specialitate din domeniile: industrie, agricultură, comerți și transporturi pentru a îl însoți pe Iakub la Moscova¹⁴. Deciziile în cadrul structurii se adoptau cu unanimitate de voturi și nu afectau decât statele interesate. Acest element va fi des invocat mai târziu de către țara noastră cu prilejul disputelor integraționiste din anii '60. Componenta delegațiilor naționale prezente la lucrările Sesiunii Consiliului reprezenta competența absolută a statului național.

CAER -ul își desfășura activitatea în baza unor întruniri periodice stabilite să se desfășoare cel puțin o dată pe an într-una dintre capitalele statelor membre¹⁵, ordinea fiind cea alfabetică, utilizându-se alfabetul rus. Întrunirile purtau denumirea de **Sesiuni Ordinare** și aveau trecute pe ordinea de zi rapoarte ale Comitetului Executiv, precum și problemele fixate a fi dezbătute la finalul ședințelor precedente. Ședințele erau prezidate de reprezentantul țării gazdă¹⁶.

Exceptând întrunirile periodice cu subiecte ale ordinii de zi dinainte stabilite, existau și cazuri când statele membre erau solicitate pentru dezbaterile unor situații neprevăzute. Aceste elemente erau cuprinse în cadrul **Sesiunilor Extraordinare** care puteau fi întrunite doar la solicitarea a cel puțin 30% dintre membrii permanenți¹⁷. Ședințele erau prezidate în cazul de față de un președinte ales prin vot de participanți iar pe ordinea de zi apărea doar punctul pentru care fusese convocată ședința.

Consfătuirea loctiitorilor reprezentanților țărilor în CAER a luat ființă în cadrul celei de-a IV-a Sesiuni a CAER desfășurată la Moscova în perioada 26-27 martie 1954. Fiecare stat era reprezentat de un delegat care la rândul său era însoțit de doi loctiitori, ei urmau să vegheze la respectarea drepturilor statelor din care făceau parte în cadrul tuturor discuțiilor ce aveau loc la sediul Consfătuirii pe tot parcursul anului. România propunea ca acești reprezentanți să fie investiți cu puterea de a lua decizii în ceea ce privește aplicarea recomandărilor Sesiunii CAER¹⁸. Structura va fi înlocuită ulterior o dată cu apariția noului stat al organizației în anul 1960 cu structura Consfătuirii reprezentanților țărilor membre CAER.

¹¹ *Ibidem*, Dosar 114/1959, Statutul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, f. 47

¹² *Ibidem*, f. 48

¹³ Werner KLEIN, *The Role of the GDR in Comecon: Some Economics Aspects*, în Jan JEFFRIES, Manfred MELZER (ed.), *The East German Economy*, Croom Helm, Ltd., New York, 1987, p. 266

¹⁴ ANIC, Fond CC al PCR, Cancelarie, Dosar 3/1949, Proces verbal al ședinței Secretariatului, 17 ianuarie 1949, f. 3

¹⁵ AMAE, Fond CAER, Cutia 1, Fișa 8/1962, Modificările statutului CAER, f. 2

¹⁶ Maria DESMIREANU, *Consiliul de Ajutor Economic Reciproc*, Editura Politică, Institutul pentru studierea conjuncturii economice internaționale, București, 1973, p. 9

¹⁷ ANIC, Fond Comisia guvernamentală pentru probleme CAER, Protocoalele sesiunilor, Dosar 114/1959, Statutul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, f. 47

¹⁸ *Ibidem*, Dosar 13/1954, f. 3

Consfătuirea reprezentanților țărilor membre ale CAER (structură care va funcționa până în anul 1962) avea în componență câte un reprezentant al fiecăreia dintre țările membre ale organizației. Activitatea reprezentantului era sprijinită de un ajutor și un număr neprecizat de consilieri (în funcție de necesități) care își desfășurau activitatea în cadrul Secretariatului. Funcționarea structurii nu presupunea desfășurarea unor întruniri la dată fixă, ea putând fi convocată ori de câte ori era necesară dezbaterăa unei probleme importante pentru desfășurarea lucrărilor Consiliului¹⁹. În cadrul întrunirilor membrii delegați analizau atât propuneri venite direct din partea statelor membre cât și alte probleme ce țineau de buna funcționare în domeniile economice și colaborării tehnico-științifice. Activitatea Consfătuirii cuprindea și activități de coordonare a lucrărilor comisiilor permanente ale Consiliului, aprobarea unor scheme de bugete ale Secretariatului, precum și a tuturor regulamentelor Comisiilor permanente și Secretariatului. În cadrul Consfătuirii puteau fi înființate și organe de control a activității financiare a Secretariatului și în mod obligatoriu se formau organe auxiliare care participau la pregătirea problemelor ce urmau a fi discutate în cadrul întrunirilor Consiliului²⁰.

Comitetul Executiv al CAER reprezenta principalul organ de execuție al Consiliului și avea ca atribuție examinarea principalelor probleme dezbătute la ședințele anterioare propuse de statele participante sau de organele Consiliului. În cadrul Comitetului funcționa un birou care analiza planurile economice ale statelor membre. Comitetul Executiv trebuia să vegheze la modul în care statele implementau deciziile luate de Consiliul CAER, să conducă procesul de coordonare a planurilor de dezvoltare economică, de specializare și cooperare în producție, să elaboreze principalele direcții de dezvoltare economică, are în directă supraveghere activitatea Secretariatului și a Comisiilor Permanente pe ramuri de producție, precum și să examineze propunerile venite din partea statelor membre, comisiilor permanente, Biroului Comitetului Executiv, Secretariatului și a celorlalte organe cu atribuții în luarea deciziilor. Fiecare stat era reprezentat de un vicepreședinte din Comitetul de Stat al Planificării iar întrunirile dintre membrii trebuiau organizate cel puțin o dată la două luni²¹. Această structură a luat ființă în iunie 1962 în cadrul celei de-a XVI-a Sesiuni, înlocuind Consfătuirea reprezentanților țărilor membre ale CAER. În majoritatea cazurilor ședințele se desfășurau la Moscova unde se regăsea și sediul Secretariatului CAER, însă la solicitarea expresă a unuia dintre statele membre se putea întruni și în capitala acestuia²².

Comitetul pentru colaborare în domeniul activității planificate avea ca principal obiectiv dezvoltarea colaborării în domeniul activității de planificare. El a fost creat în urma hotărârii celei de-a XXV-a sesiuni a Consiliului în 1971, înlocuind Biroul Comitetului Executiv al Consiliului (creat în cadrul celei de-a XVI-a sesiuni din iunie 1962). Structura avea cuprinse și o serie de alte atribuții precum rezolvarea problemelor referitoare la schimbul de experiență, colaborarea în domeniul elaborării prognozelor, colaborarea în vederea construirii unor obiective de interes reciproc pentru statele

¹⁹ ***, *Buletinul Oficial al M.A.N.*, nr. 7, 7 mai 1960, p. 3-4

²⁰ ANIC, Fond Comisia guvernamentală pentru probleme CAER, Protocoalele sesiunilor, Dosar 114/1959, Statutul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, f. 48-49

²¹ AMAE, Fond CAER, Cutia 1, Fișa 8/1962, Modificările statutului CAER, f. 3

²² Maria DESMIREANU, *op. cit.*, p. 10

membre, precum și activități de planificare comună a unor ramuri industriale și unor anumite tipuri de producție²³.

Tot în cadrul celei de-a XXV- a Sesiuni a Consiliului a luat ființă și **Comitetul pentru Colaborare Științifică și Tehnică** care avea ca principale atribuții coordonarea planurilor cincinale și de perspectivă în domeniul științei și tehnicii, efectuarea de cercetări în domeniile menționate, activități de analiză a realizărilor tehnologice la nivel mondial, de pregătire a cadrelor tehnice, efectuare a unor schimburi de experiență și informații între statele membre în vederea participării la activități științifice internaționale²⁴.

Fiecare ramură economică avea propriul său curs de dezvoltare iar problemele ce țineau de dezvoltarea uneia sau alteia dintre ele erau dezbătute împreună cu specialiștii din celelalte state socialiste în cadrul **Comisiilor Permanente** create anume pentru a mijlocii colaborarea dintre statele membre în diferite domenii de activitate. Propunerile ce veneau din partea anumitor delegații naționale puteau fi aprobate în mod direct în cadrul comisiei respective sau se trimiteau spre examinare Sesiunii CAER sau Consfătuirii²⁵. Pentru că se considera că o dată cu dezvoltarea științei și tehnologiei este foarte probabil să apară noi ramuri industriale, specialiștii din cadrul Sesiunii CAER nu au fixat un anumit număr de comisii, numărul acestora putând crește în funcție de necesități. Comisiile create erau specializate pe două mari direcții: pe **ramuri de producție și pe probleme**. Comisiile pe ramuri și domenii de activitate corespundeau tuturor ramurilor de producție considerate de importanță capitală pentru funcționarea sistemului socialist. Ele au fost create și repartizate din punct de vedere teritorial ținându-se cont de experiența anterioară pe care o aveau statele membre: sediile comisiilor pentru industria de apărare, industria siderurgică, prospecțiuni geologice au fost fixate la Moscova, pentru industriile metalurgiei neferoase și prelucrării materialului lemnos la Budapesta, pentru industria carboniferă la Varșovia, pentru industria de petrol și gaze la București, pentru industria chimică la Berlin, pentru industria constructoare de mașini la Praga, iar agricultura avea sediul stabilit la Sofia. Se mai aveau în vedere și operațiunile de coordonare a proiectării și livrării de tehnologie (întreprinderi industriale), schimbul de energie și coordonarea operațiunilor de comerț exterior în special a celor cu statele occidentale care aveau de asemenea sediul stabilit la Moscova²⁶. Pe parcursul existenței organizației numărul comisiilor a crescut sau a scăzut prin comasarea lor în funcție de necesitățile de moment ale Consiliului. O primă modificare a acestui aspect a fost pusă în practică în cadrul Sesiunii a IX-a de la București din 26-30 iunie 1958 când s-a hotărât înființarea comisiei cu privire la problemele economice cu sediul la Moscova, a celei cu atribuții în domeniul construcțiilor cu sediul la Berlin și a celei de coordonare a activității din domeniul transporturilor cu sediul la Varșovia²⁷. În decembrie același an s-a decis și înființarea comisiei pentru industria ușoară și alimentară cu sediul la Praga²⁸, iar în luna iulie 1960 a luat ființă Comisia pentru utilizarea pașnică a energiei atomice cu sediul la

---

²³ *Ibidem*

²⁴ *Ibidem*, p. 12

²⁵ *Ibidem*, Dosar 114/1959, Statutul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, f. 49

²⁶ ANIC, Fond Comisia guvernamentală pentru probleme CAER, Protocoalele Sesiunilor CAER, Dosar 29/1956, f. 44

²⁷ *apud* Brândușa COSTACHE, *op. cit.*, p. 36

²⁸ *Ibidem*

Moscova. Respectiv celelalte comisii își desfășurau activitatea urmărind mai multe elemente: coordonarea planurilor de dezvoltare pe ramuri, organizarea colaborării științifice, organizarea studierii unor probleme economice, studierea problemelor legate de specializare, precum și elaborarea de prognoze pe termen lung. Cealaltă categorie comisii pe probleme aveau activitatea structurată astfel: comisia de statistică realiza studii în vederea unificării standardelor de producție și comisia financiar valutară lucra la perfecționarea sistemului de decontări și relații de creditare.

Secretariatul CAER, structură înființată în anul 1954 cu sediul permanent la Moscova²⁹, constituia organul economic și administrativ al Consiliului, cu rol în ceea ce privește întreaga funcționare a instituției. Aceasta a fost singurul organism permanent funcțional al organizației³⁰. Personalul angrenat în activitatea acestui compartiment răspundea de pregătirea materialelor pentru ședințele Consiliului³¹, urmărea pregătirea și desfășurarea ședințelor, întocmea sinteze utilizând materialele trimise de țările membre³². De asemenea pregătea o serie de propuneri referitoare la diferite activități desfășurate de Consiliu în vederea examinării lor de către organele Consiliului. Secretariatul îndeplinea și funcția de informare a opiniei publice în privința activității desfășurate la CAER prin publicarea unor materiale informative referitoare la problemele colaborării economice și tehnico-științifice din țările membre CAER. Materialele ce urmau a fi discutate erau prezentate la Consfătuirea loctiitorilor cu cel puțin 2 luni înainte de desfășurarea ședințelor. După efectuarea eventualelor modificări documentația era trimisă statelor cu cel puțin o lună înainte de desfășurarea ședințelor³³. Ultimele dar nu cele din urmă îndatoriri aveau în vedere activitatea de a urmării ducerea la îndeplinire a recomandărilor și hotărârilor organelor Consiliului și inclusiv supervizarea activităților de ordin financiar și administrative legate de activitățile Consiliului.

Secretariatul era numit prin decizia sesiunii Consiliului iar loctiitorii de Comitetul Executiv al Consiliului³⁴. Funcționarea Secretariatului era asigurată prin intermediul unor grupe de lucru. Există o grupă industrială de producție cu atribuții în coordonarea planurilor de perspectivă a dezvoltării industriale a diferitelor domenii de activitate. Grupa de consilieri pentru economia statelor membre participa la întocmirea materialelor specifice fiecărui domeniu și fiecărui eveniment și se ocupa de îndeplinirea sarcinilor zilnice de lucru ale consilierilor economici. Grupa de coordonare în domeniul planificării avea ca sarcină principală întocmirea documentelor de sinteză privind viziunea planurilor de coordonare a economiilor naționale. Pregătirea și publicarea datelor privind activitățile uzuale desfășurate de organele CAER intrau în sarcina unei grupe de informații economice. Tot în cadrul Secretariatului își desfășura activitatea și grupa statistică care se ocupa de elaborarea și editarea materialelor statistice pentru diferitele ramuri economice. Elaborarea și publicarea acestor materiale se desfășura

---

²⁹ ANIC, Fond Comisia guvernamentală de colaborare și cooperare economică și tehnică dintre România și CAER , Protocelele sesiunilor CAER, Dosarul 12/1954, f. 3

³⁰ Werner KLEIN, *op. cit.*, p. 267

³¹ ANIC, Fond CC al PCR , Cancelarie, Dosarul 27/1954, Cu privire la reorganizarea și activitatea în viitor a Consiliului Economic de Asistență Mutuală (Propunerea URSS), f. 18

³² *Ibidem*, f. 19

³³ *Ibidem*, Fond Comisia guvernamentală pentru problemele CAER , Protocelele sesiunilor, Dosar 68/1957-1958, Sesiunea a VIII-a. Material documentar privind activitatea CAER, măsuri pentru îmbunătățirea lucrărilor Secretariatului Consiliului și schimbarea structurii și schemei acestuia, f. 2

³⁴ AMAE, Fond CAER , Cutia 1, Fișa 8/1962, Modificările statutului CAER, f. 5

trimestrial sau anual. Această grupă se ocupa și de întocmirea unei metodologii clare în privința modului de elaborare a documentelor în domeniul comparării datelor statistice provenite din statele membre. Exista și o grupă juridică din care făceau parte un jurist consult pentru probleme internaționale și 2 referenți principali. Ei urmăreau din punct de vedere juridic modul în care erau prelucrate materialele ce țineau de pregătirea protocoalelor Consfătuirilor loctiitorilor. Aceste documente analizau modul în care au fost duse la îndeplinire hotărârile Consiliului. Problemele ce țineau de asigurarea transporturilor, relațiile economice și problemele valutare erau coordonate în mod direct de referenți și consilieri specializați în analiza acestor probleme care nu făceau parte din nici una dintre grupele de lucru ale Secretariatului³⁵.

În cadrul unei note de intenție privind modificarea principiilor care stau la baza colaborării între statele socialiste, redactată în anul 1957, vicepreședintele Consiliului de Miniștrii al Poloniei, Iaroșevici, avansa și unele propuneri cu privire la sporirea responsabilităților Secretariatului CAER. În viziunea acestuia Secretariatul trebuia să se ocupe și de stabilirea unor contacte permanente între Consiliu și Comisiile permanente cu sediul în afara URSS³⁶. Funcționalitatea unei astfel de structuri stătea sub semnul întrebării încă de la momentul zero al reglementării tipului de activitate ce urma a fi desfășurată. Făcând referire la Secretariatul unei alte structuri internaționale, Secretariatul Ligii Națiunilor, E. H. Carr menționa faptul că este aproape imposibilă funcționarea sa atâta timp cât din punct de vedere politic puterea adoptării deciziilor este o competență a statului național³⁷. Într-o atare situație Secretariatul CAER avea nevoie de o restructurare a modului de funcționare, lucru care va da numeroase bătăi de cap oamenilor politici implicați în procesul de reformă. Cauzele principale invocate de cei care doreau menținerea statutului, printre care și reprezentanții României, erau știrbirea suveranității naționale.

Statele membre erau consultate în privința problemelor ce urmau a fi discutate în cadrul sesiunilor ordinare și în funcție de propunerile făcute de acestea Secretariatul întocmea ordinea de zi a ședințelor. În vederea coordonării întocmirii planurilor de perspectivă a principalelor ramuri industriale Secretariatul urma să se ocupe de elaborarea planului de organizare a lucrărilor organelor de specialitate ale CAER. Acestea trebuiau să pornească activitatea de la planurile de dezvoltare ale sectorului respectiv elaborate de fiecare stat. Următoarea etapă presupunea studiul propunerilor venite de la Comisiile permanente care indicau parametrii calitativi și cantitativi solicitați. Pentru a sprijini desfășurarea activităților Comisiilor permanente și a Comisiilor de lucru, Secretariatul întocmea situații și analize privind nivelul de dezvoltare atins de economia diferitelor state, precum și o documentație cu privire la trendul de dezvoltare tehnologică pentru o perioadă de perspectivă de câțiva ani³⁸.

De asemenea în cadrul extins al CAER se mai regăseau o serie de consfătuiri prin intermediul cărora se reglementau toate aspectele de ordin juridic. În această categorie se regăseau: *Consfătuirea conducătorilor organelor de gospodărire a apelor din țările*

³⁵ ANIC, Fond Comisia guvernamentală pentru problemele CAER , Protocoalele sesiunilor, Dosar 68/1957-1958, f. 11

³⁶ *Ibidem*, Fond CC al PCR , secția Relații Externe, Dosar 67/1957, Notă privind problemele actuale ale Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, precum și ale modificării necesare a metodelor și formelor de lucru ale acestuia, f. 9

³⁷ E. H. CARR, *Criza celor douăzeci de ani (1919-1939). O introducere în studiul relațiilor internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 116

³⁸ ANIC, Fond Comisia guvernamentală pentru problemele CAER , Protocoalele sesiunilor, Dosar 68/1957-1958, f. 3

membre ale CAER, instituție fondată în 1962; *Consfătuirea reprezentanților țărilor membre ale CAER pentru probele juridice*, creată în 1969; *Consfătuirea conducătorilor departamentelor pentru invenții din țările membre*, creat în 1971; *Consfătuirea organizațiilor de navlosire și armatori din țările membre ale CAER*, fondată în 1959; *Consfătuirea miniștrilor comerțului interior din țările membre ale CAER*, înființată în 1969³⁹.

În cadrul organizației se mai regăseau două institute, unul care reglementa problemele ce țin de standardizare, creat în anul 1962 și un al doilea care studia problemele economice ale sistemului mondial socialist înființat în anul 1970.

Desființarea CAER

Evoluția ulterioară a organizației nu s-a ridicat nici pe departe la nivelul așteptărilor inițiale drept urmare membrii s-au mulțumit să mimizeze cooperarea și întraajutorarea reciprocă. Colapsul sistemului comunist în Europa de Est și desființarea de facto a Uniunii Sovietice survenită pe 26 decembrie 1991 au grăbit și dispariția C.A.E.R.-ului. Acesta a mai continuat să funcționeze pentru o scurtă perioadă de timp însă majoritatea a deciziilor adoptate au avut un caracter strict administrativ. Cu toate acestea s-au avut în vedere reglementarea unor aspecte ce fuseseră tratate în cadrul celei de-a 44-a Sesiuni desfășurată la Praga între 5-7 iulie 1988, ultima sesiune dinainte de prăbușirea regimurilor comuniste. Statele aprobaseră documentul ce viza restructurarea și modernizarea organizației cunoscut sub denumirea de „*Concepția complexă a diviziunii internaționale socialiste a muncii pe anii 1991-2005*.” Acest document prevedea o restructurare a modului de interacțiune cuprinsă în 3 etape distincte. Prima urma să se desfășoare între anii 1988-1990 și viza restructurarea mecanismului integraționist, a doua etapă cuprinsă între 1991 și 1995 viza chiar crearea unei piețe comune pentru statele est-europene, iar cea de-a treia etapă dorea să materializeze o unificare a sistemului vamal. Discuțiile pe marginea acestui subiect au continuat și în prima parte a anilor 90 intenționându-se să se modifice mecanismul valutar-financiar și să se aducă modificări principiilor de colaborare ale C.A.E.R.. La finalul implementării acestui plan urma să fie creată o nouă structură denumită Organizația de Colaborare Economică Internațională⁴⁰. Începând cu ianuarie 1991 statele membre și-au făcut cunoscut punctul de vedere cu privire la viitorul organizației. Marea lor majoritate s-au declarat de acord cu ideea continuării activității în cadrul unei organizații economice însă raporturile dintre le trebuiau să țină seama de schimbările propuse și să ia în considerare faptul că relațiile comerciale urmau să se desfășoare după regulile economiei de piață.

Intervalul de timp pe care România l-a parcurs în calitate de membru al acestei organizații de cooperare economică ia sfârșit o dată cu desființarea ei în anul 1991. Conform precizărilor din Monitorul Oficial cu numărul 262 din 23 decembrie 1991⁴¹, după mai bine de 42 de ani de existență C.A.E.R.-ul își încetează activitatea în cadrul unei adunări solemne desfășurată la Budapesta în ziua de 28 iunie 1991. Guvernele celor nouă state membre au hotărât de comun acord să declare nule prevederile stipulate în textul Statutului Consiliului de ajutor Economic Reciproc semnat la Sofia în 14

³⁹ ANIC, Fond CC al PCR, secția Relații Externe, Dosar 67/1957, f. 17

⁴⁰ Brândușa COSTACHE, *op. cit.*, p. 30

⁴¹ ***, *Protocolul privind desființarea C.A.E.R.*, publicat în Monitorul Oficial, Nr. 262, 23 decembrie 1991, și ratificat prin Legea Nr. 78 din 19 decembrie 1991; Adevărul, Nr. 432 din 29 iunie 1991, p. 8

decembrie 1959. Tot în cadrul aceleiași legi se declară nule și prevederile de modificare ulterioară a textului Statutului semnate în zilele de 21 iunie 1974 și 28 iunie 1979, precum și a Convenției privind capacitatea juridică, privilegiile și imunitățile C.A.E.R., document semnat la Varșovia la 27 iunie 1985⁴².

Bibliografie

1. ANIC, Fond CC al PCR, Cancelarie, Dosar nr. 2/1949, Dosar 3/1949, Dosarul 27/1954
2. ANIC, Fond Comisia guvernamentală pentru probleme CAER, Protocoalele sesiunilor, Dosarul 12/1954, Dosar 29/1956, Dosar 68/1957-1958, Dosar 114/1959,
3. ANIC, Fond CC al PCR, secția Relații Externe, Dosar 67/1957
4. AMAE, Fond CAER, Cutia 1, Fișa nr. 8, Cutia 2, Fișa 1-2/1959, Dosar 5/1949-1950
5. ***, *Buletinul Oficial al M.A.N.*, nr. 7, 7 mai 1960
6. ***, *Protocolul privind desființarea C.A.E.R.*, publicat în Monitorul Oficial, Nr. 262, 23 decembrie 1991, și ratificat prin Legea Nr. 78 din 19 decembrie 1991; Adevărul, Nr. 432 din 29 iunie 1991
7. CARR E. H., *Criza celor douăzeci de ani (1919-1939). O introducere în studiul relațiilor internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2011
8. COSTACHE Brândușa, *Activitatea României în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, 1949-1974*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2012
9. DESMIREANU Maria, *Consiliul de Ajutor Economic Reciproc*, Editura Politică, Institutul pentru studierea conjuncturii economice internaționale, București, 1973
10. KLEIN Werner, *The Role of the GDR in Comecon: Some Economics Aspects*, în JEFFRIES Jan, MELZER Manfred (ed.), *The East German Economy*, Croom Helm, Ltd., New York, 1987
11. SUTĂ N. (coord.), DRĂGAN G., MUREȘAN M., SUTĂ-SELEJAN S., *Istoria comerțului exterior și a politicii comerciale românești*, Editura Economică, București, 1998
12. TAYLOR Paul, A. J. R. GROOM (coord.), *International Organization: A Conceptual Approach*; Mihaly SIMAI, *Coordination and Cooperation in Concil for Mutual Economic Asistance*, Cap. 6, Frances Pinter, Ltd., London, 1978

---

⁴² *ibidem*

1984. F.M.I. IMPUNE ROMÂNIEI CONDIȚIONALITĂȚI CARE EXCED PREVEDERILE STATUTARE SAU MĂSURILE APLICATE ANTERIOR ALTOR STATE MEMBRE*

Prof. univ. dr Ion Alexandrescu

Abstract

In 1983 negotiations between Romania and the international financial institutions entered a deadlock being broken due to differences between the two parties which have not reached an agreement on exchange rates and interest rates. In January 1984 the International Monetary Fund approved an exemption which allowed Romania to draw until January 31 1984 instead of December 31 1983, two outstanding credit tranches from 1983 amounting to \$200 million. Romania agreed to use no more the rest of XDR 285 million (the total amount being 1102.5 million XDR) to be followed in 1984 by the negotiation of a new Stand-By one year agreement.

Keywords: *credit tranche, XDR, outstanding balance, exchange rate, interest, stand-by agreement*

În expunerea făcută în ședința Consiliului Directorilor Executivi la 23 ianuarie 1984¹, directorul adjunct Polak ținea să remarce că ședința respectivă a fost în mare parte pregătită prin ședința din 14 septembrie 1983 când „cea mai mare parte a discuțiilor s-au axat pe formularea liniilor directe cu privire la negocierile întrerupte dintre personal și România în legătură cu programul pentru partea rămasă din 1983“. În contrast cu un număr de alte aspecte importante, arăta el, nu s-a ajuns la un acord cu privire la cursurile valutare și nivelul dobânzilor. În ultimul trimestru al anului 1983 au avut loc contacte frecvente între personal și autoritățile române. La 21 octombrie personalul a transmis României „ceea ce consideră a fi acțiunile minime necesare pentru a se repune în vigoare aranjamentul stand-by“: deprecierea cu 15% a leului față de coșul valutar începând cu 1 ianuarie 1984; majorarea, la aceeași dată, cu două procente a nivelului mediu de dobândă la împrumuturile date și la depozitele întreprinderilor; introducerea unei taxe asupra capitalului provenit din finanțarea bugetară de la 1 ianuarie 1984 și o reducere a perioadei de depreciere în 1984; un angajament de a crește prețul la energie în 1984 peste creșterea prețului la țiței convenită deja pentru 1 ianuarie 1984.

„Dacă România ar fi putut da un răspuns pozitiv la aceste măsuri într-un timp scurt, sublinia Polak, ar fi fost posibil ca discuțiile solicitate de personal să aibă loc, să se pregătească și Consiliul ar fi purtat discuțiile înainte de sfârșitul anului 1983“.²

După două luni, autoritățile române au acceptat propunerile personalului, așa cum rezultă din scrisoarea de intenție din 20 decembrie 1983.

---

* Articolul este un subcapitol din lucrarea **România între Est și Vest. Rambursarea anticipată a datoriei externe în valută convertibilă: constrângeri, privațiuni, autoizolare**, vol 2. aflat sub tipar.

¹ Arhiva BNR, Fond DVMP, dosar nr. 7/1983-1985, f. 360-362.

² *Idem*, f. 361.

Întrucât întârzierea apărută în negocieri a făcut imposibil să se stabilească criteriile de îndeplinit pentru 1984, care reprezenta o cerință pentru a se putea face trageri după data de 31 decembrie 1983, personalul recomanda o derogare de la hotărârea din 30 martie 1983 și sugera ca România să renunțe la accesul la suma prevăzută a fi utilizată în prima jumătate a anului 1984 (285 milioane DST) și să renegocieze această parte a actualului aranjament stand-by astfel încât să fie prelungit pe întreg anul 1984. Bucureștiul a acceptat ca aranjamentul să fie anulat pe 31 ianuarie 1984 și să continue colaborarea cu Fondul prin intermediul unui nou aranjament, care se aștepta să fie finalizat în jurul datei de 1 iulie 1984.

În finalul expunerii sale, Polak recomanda directorilor să fie de acord cu decizia în baza căreia se punea la dispoziția României suma de 183,6 milioane DST (care reprezenta două tranșe din cele patru convenite pentru anul 1983 – *n.n.*) și de a anula aranjamentul stand-by la 31 ianuarie 1984.³

La 23 ianuarie 1984 Consiliul Directorilor Executivi al F.M.I. a aprobat derogarea în baza căreia s-a permis României să tragă până la 31 ianuarie 1984 (în loc de 31 decembrie 1983) cele două tranșe de credit restante din programul pe 1983 în sumă de 183,6 milioane DST (200 milioane dolari) și a decis ca acordul de credit stand-by aprobat la 15 iunie 1981 să se încheie la 31 ianuarie. România a fost de acord ca restul de 285 milioane DST (din suma totală de 1.102,5 milioane DST)* să nu se mai utilizeze, urmând ca în 1984 să se negocieze un nou aranjament stand-by pe un an⁴.

Cele două tranșe de credit s-au acordat pe baza unui program de măsuri cuprins în scrisoarea de intenție din 20 decembrie 1983, care prevedea între altele: devalorizarea leului cu 15%, ajungându-se la 20,60 lei per dolar; creșterea ratei dobânzii bancare și a dobânzii interbancare cu 2 puncte procentuale; instituirea unei taxe de 7% asupra fondurilor noi de investiții de la buget; creșterea cu 15% a cotelor de amortizare la mașinile și utilajele din cadrul M.I.C.M.; creșterea prețului la țitei (la gura sondei) de la 1.100 la 1.750 lei tona⁵. Măsurile respective urmau să se reflecte în calculația prețurilor și a eficienței activității întreprinderilor.

Tranșa de credit de la F.M.I. de 200 milioane dolari care a fost acordată de F.M.I. la 31 ianuarie 1984 urma a se folosi, potrivit aprobării președintelui Republicii, Nicolae Ceaușescu, din 24 ianuarie 1984, pentru reîntregirea fondurilor consumate de la rezerva de stat (32,3 milioane dolari), pentru acoperirea obligațiilor de plată din rate de credit și dobânzi pe perioada 25-31 ianuarie 1984 (37,0 milioane dolari); pentru reconstituirea sumelor consumate din fondurile terților aflate pe conturile B.R.C.E. (30,0 milioane dolari); ca fond de rezervă pentru acoperirea obligațiilor de plată din credite și dobânzi scadente în lunile următoare (cca 100,0 milioane dolari)⁶.

De remarcat că obligațiile de plată scadente în luna ianuarie 1984 din credite bancare, guvernamentale și acordate de organisme internaționale, inclusiv dobânzile aferente însumau 268,65 milioane dolari. Din acestea se achitaseră toate obligațiile scadente până la data de 24 ianuarie inclusiv, în sumă de 225 milioane dolari. Restul de

³ *Idem*, f. 362.

* În cadrul aranjamentului fuseseră efectuate trageri totalizând, la 31 ianuarie 1984, 817,5 mil. DST (150 milioane în 1981, 300 milioane în 1982, 183,9 milioane în 1983 și 183,6 milioane în 1984) (ABNR, Fond DVMP, dosar nr. 7/1983-1985, f. 351; dosar nr. 15/1984-1985, f. 696).

⁴ AMAE, Fond 241, dosar nr. 1/1984, f. 4; ABNR, Fond DVMP, dosar nr. 7/1983-1985, f. 354.

⁵ AMAE, Fond 241, dosar nr. 1/1984, f. 4.

⁶ ABNR, Fond DVMP, dosar nr. 10/1983-1985, f. 259.

43,65 milioane dolari reprezentau obligații de plată scadente în perioada 25-31 ianuarie 1984.

Acoperirea sumei de 225 milioane dolari s-a făcut, conform aprobării „conducerii superioare“, pe seama următoarelor surse: „Dunărea“ (80 milioane dolari), încasări din exportul de produse de la rezerva de stat (32,3 milioane dolari), disponibilități B.I.R.D. (Videle-Bălăria) (13,5 milioane dolari) și încasări din export și din alte surse (100,0 milioane dolari).

Obligațiile de plată scadente în luna februarie (credite și dobânzi) se ridicau la suma de 141,2 milioane dolari, din care 81 milioane dolari rate de credit.⁷

În ședința de Consiliu din 23 ianuarie 1984, potrivit Raportului personalului pentru reanalizarea situației din cadrul aranjamentului stand-by și cererea pentru derogare, reprezentantul Chinei, Zhang, care a luat primul cuvântul, a felicitat autoritățile române pentru succesul obținut în aplicarea programului lor de ajustare, cea mai notabilă realizare fiind obținerea unei poziții viabile a balanței de plăți în valute convertibile⁸. El a arătat că reformele structurale de bază introduce necesită o perioadă rezonabilă de timp pentru a se produce efectul scontat și „a exprimat speranța că personalul va ține cont de această situație când va recomanda politica de urmat în cadrul noului aranjament stand-by“. „Fondul nu ar trebui să ceară unei țări să facă mai mult numai pentru simplul motiv că țara a reușit să facă mai mult“ – a subliniat Zhang – și „a solicitat personalului să aplice în cazul României ceva mai multă flexibilitate, așa cum a fost cazul recent la aranjamentul stand-by cu Ungaria“. În anumite privințe, reprezentantul Chinei împărtășea precauția autorităților române în luarea unor noi măsuri preconizate de personal. Punând un accent excesiv pe rolul devalorizării cursului valutar, personalul pare să diminueze impactul condițiilor pieței externe și restricțiilor din zona convertibilă asupra posibilităților de export ale României în această zonă – remarca Zhang –, negăsind în lucrarea prezentată unii factori exogeni care afectau exporturile românești (între care măsurile protecționiste care afectau piețele tradiționale pentru exporturile românești).

Reprezentantul Chinei a criticat, din nou, cererea personalului pentru o trecere integrală și imediată a efectelor devalorizării asupra prețurilor interne datorită așa-numitei «lipsei unui mecanism care să asigure ca efectele acestora să treacă automat mai departe», ceea ce ar implica că o astfel de ajustare automată există însă în economiile de piață, ceea ce nu este corect. Într-o lume reală plină de practici monopoliste o astfel de părere ar putea reflecta numai un concept teoretic abstract, care nu poate fi susținut prin dovezi substanțiale empirice. A criticat, de asemenea, „ceea ce el a considerat a fi o stabilire de către Fond, în cazul unei economii central planificate, a unor criterii de performanță pentru micro-variabile, cum ar fi o schemă detaliată de depreciere pentru echipamentul din anumite industrii individuale“⁹.

Malhotra (India) a sprijinit comentariul reprezentantului Chinei, în special cu privire la cursurile valutare, care trebuiau tratate cu mare precauție¹⁰.

Reprezentantul Venezuelei, Senior, a apreciat „foarte mult cotitura majoră în contul curent în valute convertibile“ și îndeplinirea tuturor criteriilor de performanță.

⁷ *Ibidem*.

⁸ ABNR, Fond DVMP, dosar nr. 7/1983-1985, f. 355.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

Nerealizarea criteriului de performanță referitor la creșterea rezervelor internaționale a fost o consecință a faptului că România a fost împiedicată să facă în timpul anului 1983 restul de trageri în cadrul stand-by-ului, a remarcat Senior, arătând că, după consultarea foarte importantă cu România în cadrul Articolului IV din septembrie 1983, autoritățile au luat un set de măsuri cuprinzătoare pentru ajustare, care ar putea reprezenta o bază suficientă pentru un nou program, pentru partea de timp rămasă din aranjamentul stand-by, până în luna iulie 1984, și ar putea să faciliteze României să primească întreaga sumă care a fost inițial aprobată pentru stand-by. Senior a spus că „nu îi este clar care sunt motivele pentru anularea prematură începând cu 31 ianuarie 1984, a părții rămase din stand-by, ceea ce ar putea da un semnal greșit pentru piețele financiare“. „Ar fi preferat o continuare a programului, pe aceeași bază ca cea care a fost folosită în cazul Ungariei, și anume să se dea mai mult timp pentru discuții interne cu privire la reforme structurale în continuare, fără a se introduce un element de nesiguranță și de lipsă de continuitate“. Reprezentantul Venezuelei a fost „complet de acord cu părerea personalului potrivit căreia nu s-ar mai putea face în continuare reducerea importului“, ci utilizarea mai rațională a elementelor din import și utilizarea înlocuitorilor din producția internă, „chiar dacă aceasta are unele efecte negative asupra calității produselor finale“¹¹.

Alți participanți la dezbateri au sprijinit părerile personalului privind necesitatea continuării ajustărilor în economia românească, obținerea unei ameliorări a balanței comerciale, necesitatea ca autoritățile de la București să îndeplinească angajamentele asumate privitoare la prețuri, dobânzi, unificarea cursului comercial și a celui necomercial al leului și să furnizeze suficiente informații privind parametrii reali ai evoluției economice*.

Leonard (adjunct Irlanda) s-a arătat preocupat de dezvoltarea viitoare a economiei, care „nu ar putea fi considerată ca bine consolidată“, și a apreciat că „măsurile inadecvate privind reforma structurală au necesitat reduceri considerabile ale importurilor, care au făcut să apară presiuni considerabile asupra economiei interne, inclusiv a sectoarelor de export“. Leonard „a sprijinit pe deplin eforturile Fondului de a convinge autoritățile de necesitatea realizării unui curs de schimb realist unificat; continuării ajustării prețurilor, inclusiv costului capitalului și creșterii prețului la energie, pentru a fi adus mai aproape de prețul de pe piața mondială. Și-a exprimat totodată regretul „că aranjamentul stand-by își încetează activitatea înainte ca unul din principalele sale scopuri, reforma structurală a prețurilor, să fi fost realizat“¹².

Reprezentantul Italiei, Lovato, a arătat că scăderea importurilor nepetroliere s-a datorat „într-o oarecare măsură“ scăderii cererii mondiale, fiind înclinat să

---

¹¹ *Idem*, f. 356.

* La 22 februarie, Consiliul Executiv va discuta lucrarea intitulată „Fluxul de informații publicate în Statistica Financiară Internațională“, în care directorul S.U.A. a spus că atunci când o țară nu furnizează la timp informațiile cerute apar în mod uzual suspiciuni în rândul creditorilor săi și la sugestia sa s-a hotărât ca la viitoarele consultări ale Fondului în cadrul Art. IV sau la utilizarea resurselor F.M.I. să se facă referiri specifice la cooperarea țării în cauză privind furnizarea de informații către Fond. România – arăta Polak – înregistrează rămăneri în urmă de câteva luni în ce privește informațiile primite cu privire la pagina IFS privind: cursurile de schimb, lichiditatea internațională, comerțul internațional, balanța de plăți, datele statistice privind autoritățile monetare, băncile de depozit și finanțele guvernamentale, nivelul dobânzilor ș.a. și menționa că România se află în ultima treime în ce privește fluxul de date lunare transmis de țări către F.M.I. (ABNR, Fond DVMP, dosar nr. 7/1983-1985, f. 408).

¹² *Ibidem*.

împărtășească părerea personalului că exporturile au avut de suferit din cauza lipsei de competitivitate a mărfurilor“, întrebându-se dacă creșterea dobânzilor la împrumuturile acordate are vreun efect asupra cererii de credit într-o economie planificată, întrucât el presupune că „cuantumul creditului se stabilește independent de costul acestuia“¹³.

Schneider (adjunct Austria) a apreciat că „autoritățile române și personalul trebuie să revadă întreaga problemă a economiei române pentru a se face un program fundamental de stabilizare“ și că „ar fi necesară o reorientare a politicii economice din partea autorităților române“¹⁴.

Îngrijorat în legătură cu „măsura în care se poate pune bază pe informațiile date de autoritățile române“, Wicks (Anglia) a sugerat Fondului să analizeze furnizarea de informații de către România și a spus că „un nou aranjament stand-by trebuie avut în vedere **numai** (subl. ns.) după ce autoritățile întreprind în continuare acțiuni substanțiale pe linia recomandărilor personalului“, deosebit de importantă fiind aplicarea promisiunii de unificare a cursului comercial cu cel necomercial“. Atunci când se va stabili suma unui nou aranjament stand-by cu România, Fondul – sublinia Wicks – va trebui să țină seama că s-ar putea ca țara să aibă nevoie în continuare de sprijin financiar în a doua parte a deceniului 1981-1990¹⁵.

Cel mai critic la adresa politicii economice și a realităților din România s-a manifestat reprezentantul S.U.A., Erb. El „a acceptat măsurile recente de ajustare luate de autoritățile române ca o bază pentru obținerea restului de trageri în cadrul programului pe 1983“, deși „el ar fi preferat să fi fost luate măsuri mai severe mai din timp și o ajustare mai semnificativă în sectoarele la care se referă analiza“¹⁶. „Este dezamăgitor că a durat atât de mult ca autoritățile române să ajungă la un acord cu Fondul asupra unor măsuri de politică care – aprecia Erb – „sunt în propriul interes economic al României“. Deși recunoștea că s-au realizat progrese în cele patru sectoare analizate în septembrie 1983, „dacă ar fi fost aplicate reforme mai cuprinzătoare în domeniile respective, s-ar fi putut realiza stimulente mai puternice pentru creșterea exportului, conservarea energiei, mobilizarea economiilor și o utilizare mai eficientă a capitalului“. Ajustarea prețului energiei merge în direcția corectă, dar foarte lent*, apreciind în ciuda evidențelor că „prețurile la țițeiul din producție internă și la gaze naturale sunt foarte subvenționate“. Mai mult, Erb a spus că „autoritățile S.U.A. vor urmări atent realizările economice ale României în contextul supravegherii de către F.M.I., **chiar dacă actualul stand-by nu va mai fi în vigoare** (subl. ns.), pentru a vedea dacă autoritățile române vor continua reformele economice începute în cadrul programului cu Fondul, întrucât autoritățile S.U.A. ar dori să vadă o continuare a acestor reforme și desigur nu o reversare a situației. Dacă România va avea probleme adiționale pentru finanțarea balanței de plăți în viitorul apropiat și va încerca să obțină o nouă finanțare de la Fond – avertiza Erb –, autoritățile S.U.A. vor ține seama de realizările de până atunci în ce privește politica economică. S.U.A. vor sprijini un nou aranjament stand-by – continua el – **numai** (subl. ns.) dacă ajustările adiționale

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ *Idem*, f. 357.

* Deși, conform măsurilor convenite cu F.M.I., prețul intern de producție al țițeiului crescuse de la 550 lei/t la 1 iulie 1982, la 1.750 lei/t la 1 ianuarie 1984 și urma să ajungă la 2.000 lei/t la 1 iulie 1984, iar al gazului metan de la 1.000 lei/mia m.c. la 1 iulie 1982, la 1.500 lei/mia m.c. la 1 octombrie 1983 (ABNR, Fond DVMP, dosar nr. 7/1983-1985, f. 397-398).

structurale întreprinse, care ar fi necesare pentru a asigura o poziție a balanței de plăți care să poată fi susținută pe o perioadă lungă de timp, vor garanta în mod clar o necesitate de finanțare imediată, dar temporară¹⁷.

O poziție critică fermă a avut și Grosche (adjunct R.F.G.), care a subliniat că „există tendința ca România să devină un caz deosebit de dificil pentru Fond“, deoarece „a durat foarte mult până când autoritățile au luat în continuare măsuri în acele domenii în care acestea au fost convenite în principiu atunci când s-a semnat scrisoarea inițială de intenție“. Aprecia însă că „pachetul recent de măsuri reprezintă într-adevăr un efort major de ajustare“, dar că este „regretabil că nu s-a inclus în acest pachet o devalorizare a cursului necomercial“. O precondiție pentru un nou acord stand-by – aprecia Grosche – o constituie unificarea cursului comercial și necomercial până la 1 iulie 1984, promisă de autoritățile române.

Reprezentantul R.F.G. a recunoscut că „întocmirea unui program de ajustare cu Fondul pentru o economie central planificată nu este o sarcină ușoară, deoarece atât personalul cât și autoritățile trebuie să parcurgă un lung proces de cunoaștere. Un nou aranjament, dacă va mai fi unul – arăta el – trebuie să pornească de la experiența acumulată de ambele părți“. Să se evite întârzierea aplicării măsurilor convenite pentru că „trebuie să fie clar că orice nou program trebuie să fie centrat pe continuarea reformelor structurale, în special în sistemul de prețuri“¹⁸.

Brehmer (Departamentul European) a afirmat, ca răspuns la întrebările ce s-au ivit, că „în timp ce calcularea cursurilor de schimb real efective pentru România este utilă, acestea au limite deoarece prețurile nu sunt complet liberalizate și gradul de supraevaluare nu este întotdeauna clar“. „Sigur – a continuat el – scăderea exporturilor în 1982 și 1983 este cauzată în parte de scăderea cererii externe și de **protecționisme din străinătate** (subl. ns.), dar scăderea a fost mai accentuată decât declinul de pe piață“¹⁹. În România efectele devalorizării sunt duse mai departe asupra produselor finale „numai într-un grad mai redus“, iar cheltuielile sporite pentru „finanțarea economiei interne“ prevăzute în bugetul pe anul 1984 presupun cheltuieli pentru investiții și subvenții. Dar reducerea finanțării investițiilor de la buget a fost foarte mult diminuată, astfel întreprinderile au devenit tot mai dependente de credite date prin sistemul bancar, fiind expuse dobânzilor majorate, influențând astfel costurile întreprinderilor și stimulând reducerea stocurilor excesive²⁰.

Răspunzând întrebării directorului general al F.M.I., care „a notat că prețurile de livrare pentru țiței au rămas constante în ciuda creșterii mari a prețurilor interne de producător și a prețurilor țițeiului importat“, și dacă „aceasta înseamnă subvenții mai mari din partea guvernului“, Brehmer a explicat că „prețul de livrare pentru țiței reprezintă media ponderată a prețurilor interne de producător, mai scăzute, și prețul mai ridicat de import“. Deoarece volumul importurilor de țiței a fost redus foarte mult, „prețul mediu ponderat de livrare ar fi trebuit să fie redus, după cum pretind autoritățile. Totuși, autoritățile au menținut prețul de livrare neschimbat, ceea ce a însemnat de fapt o majorare implicită“²¹.

---

¹⁷ *Idem*, f. 357.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Idem*, f. 358.

²¹ *Ibidem*.

În remarcile sale finale, directorul executiv Polak a arătat că „autoritățile române au confirmat că reducerea în continuare a importurilor ar fi aproape de nesuportat“ și că „nu există o nevoie absolută pentru un mecanism de piață pentru a se duce mai departe efectele devalorizării în prețurile finale ale mărfurilor“. „În sistemul românesc – arăta el – întreprinderile trebuie să încadreze costul produselor lor în prețurile pe care le primesc pentru produsele lor“ și „nu au acces la subvenții adiționale“²². Dacă prin „subvenționare“ se înțelege strict plățile suplimentare de la bugetul guvernamental, atunci, preciza Polak, „**în România prețurile la gaze naturale nu sunt subvenționate**“ (subl. ns. – I.A.). Sunt mai scăzute decât prețurile pieței mondiale, așa cum este situația în multe alte țări care produc gaze naturale, dar „ele depășesc costul lor de producție“²³.

Atunci când ne gândim la un nou stand-by, „Fondul – considera Polak – nu trebuie să dorească să obțină mai mult numai în aceleași domenii (așa cum evidențiaseră reprezentanții Chinei și Venezuelei – *n.n.*), ci trebuie să se facă o nouă apreciere nedogmatică în legătură cu măsurile care ar putea fi aplicabile pentru România“ întrucât realitatea este că „personalul nu cunoaște despre economia română atâta cât ar dori să cunoască și în mod corect subliniază faptul că statistica română nu este atât de abundentă cât ar trebui să fie“²⁴.

Polak a fost de acord cu reprezentantul Venezuelei, Senior, că încetarea valabilității acordului (stand-by – *n.n.*) ar putea transmite un semnal greșit pieței și că „ar fi fost mai ușor pentru România dacă s-ar fi putut găsi o soluție pe o linie mai similară (așa este în text – *n.n.*) cu cea pentru Ungaria, o țară care nu a fost gata să adopte un program nou structural, dar cu care Fondul a fost de acord între timp asupra unui program de control intern, pentru a da timp să se facă un program structural“²⁵.

România este pe calea unei poziții a balanței de plăți care să poată fi susținută, intenția guvernului fiind, așa cum a declarat ministrul Finanțelor în timpul vizitei sale în Olanda, să majoreze importurile pe baza creșterii exporturilor, iar reforma privind prețurile și sistemul de cursuri „au fost realizate în mare parte“, a apreciat directorul executiv Polak. Prin reforma valutară s-au unificat complet cursurile comerciale, iar cursul necomercial, un punct sensibil, „nu este important din punct de vedere economic, deoarece chiar cea mai mare parte a turismului are loc la cursul comercial“, iar prin reforma prețurilor a crescut atenția care se dă costurilor²⁶.

Decizia Consiliului Executiv din 23 ianuarie 1984 consemna că analiza a avut scopul de a se ajunge la înțelegeri care să permită continuarea efectuării de trageri în cadrul aranjamentului stand-by aprobat de Fond la 15 iunie 1981 și a stabilit că „România poate să facă cumpărări în cadrul aranjamentului stand-by asigurându-se că totalitatea cumpărărilor nu va depăși echivalentul a 817,5 mil. DST până la 31 ianuarie 1984“, dată la care se anulează, la cererea guvernului român, aranjamentul din 15 iunie 1981.

Consiliul hotăra că „scrisoarea ministrului Finanțelor din 20 decembrie 1983 va fi anexată la aranjamentul stand-by cu România, iar scrisoarea din 11 februarie 1983 va

---

²² *Ibidem.*

²³ *Ibidem.*

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Idem*, f. 359.

fi interpretată ca fiind suplimentară și modificată prin scrisoarea din 20 decembrie 1983²⁷.

La 25 ianuarie 1984, la numai două zile după ședința Consiliului Executiv care a analizat situația din cadrul aranjamentului stand-by cu România și cererea acesteia de derogare pentru plata ultimelor două rate, în pofida numeroaselor critici la adresa politicii economice și a situației sale economico-financiare, România nu era menționată, în cadrul reuniunii organizate de directorul general al F.M.I., ca făcând parte din grupul „țărilor problemă”²⁸.

La 24 februarie 1984 însă, directorul executiv Polak aducea la cunoștința guvernatorului B.N.R., V. Răuță, că există o rămânere în urmă de câteva luni în ce privește informațiile primite cu privire la pagina IFS pentru România, țara noastră fiind menționată într-o lucrare a Fondului „în ultima treime în ce privește fluxul de date lunare transmis de țări către F.M.I.” Întrucât și eu, sublinia Polak, sunt de părere că lipsa de informații la zi publicate în IFS – revistă care, potrivit directorilor executivi, „a devenit cea mai importantă sursă de informații financiare din întreaga lume” – nu poate servi interesele autorităților române în îmbunătățirea credibilității României pe piețele financiare internaționale, vă sugerez să luați măsurile necesare pentru a îmbunătăți fluxul de date către IFS.²⁹

---

²⁷ ABNR, Fond DVMP, dosar nr. 15/1984-1988, f. 663.

²⁸ ABNR, Fond DVMP, dosar nr. 32/1974-1985, f. 379.

²⁹ ABNR, Fond DVMP, dosar nr. 7/1983-1985, f. 408.

Instrucțiuni pentru autori

Normele de redactare și ordinea inserării datelor: **titlu**; **numele** autorului (autorilor); **instituția și adresa de e-mail** a autorului (autorilor); **text** în MS-Office 2003 (nu Office 2007) de circa 20 pagini (incluzând și bibliografia) în limba română sau în limbile engleză, franceză, germană (format A4, margini de 2 cm, font Times New Roman, mărimea 12, justified, spațiere la un rând, paragraf de 1,27 cm; a nu se folosi tasta Tab și nici bara de spațiu pentru paragrafe; paginile nu vor fi numerotate); **rezumat** (limba engleză, franceză, germană), maxim 10 rânduri; **keywords** (limba engleză, franceză, germană, maxim 5); **sistem de referințe** (în text sau la subsolul paginii de tipul: Ionescu 1999, p. 21; font Times New Roman, mărimea 10, justified, fără paragrafe); **bibliografie** de tip Oxford-Humanities aranjată alfabetic după autori: nume autor, prenume abreviat, anul apariției lucrării, titlul, locul apariției (cărți); nume autor, prenume abreviat, anul apariției lucrării, titlul, revista, numărul volumului, locul apariției revistei, paginile (periodice); nume autor, prenume abreviat, anul apariției lucrării, titlul, In: numele editorului, titlul volumului, locul apariției, paginile; **nu se abreviază** denumirea revistelor și a editurilor; **histograme și tabele** în fișiere word separate; **toate tabelele, histogramele și figurile** trebuie să fie citate în text; **folder separat** pentru imaginile figurilor; **materiale grafice** scanate alb/negru sau color la 300 dpi (fotografii) și 600 dpi (desene), salvate în format .jpg; **lista abrevierilor**; **lista** tabelelor, histogramele și figurile (bilingv, română/engleză, franceză, germană).

Trimiterea materialului prin e-mail (pentru fișiere mari se pot folosi websites sau pe CD prin poștă).

Termenele ultime de primire a articolelor: 1 februarie (pentru nr. 1), 1 mai (pentru nr. 2), 1 august (pentru nr. 3), 1 noiembrie (pentru nr. 4).

Responsabilitatea privind conținutul articolelor și studiilor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu prevederile Legii nr. 206 din 27.05.2004 referitoare la buna conduită în cercetarea științifică. Autorii își asumă, de asemenea, responsabilitatea exclusivă pentru acuratețea rezumatelor în limbă străină.

© Toate drepturile sunt rezervate autorilor.

Instructions for the authors

To the authors wishing to publish a contribution in the review AUCDCI, we submit the following recommendations and suggesting order of data: **title**; **name** of the author(s); **institution and e-mail** address; English, French, German **text**, MS-Office 2003, around 20 p. bibliography included (page setup A4, margins of 2 cm, Times New Roman 12, justified, line spacing single, paragraph 1,27 cm, no page numbers); **abstract** (maximum 10 lines); 5 maximum **keywords**; Oxford-Humanities **references** system for notes in text/footnotes and bibliography; Times New Roman 10, justified, line spacing single, no paragraph; **tables an charts** in separate word documents; **photos and drawings** in a separate folder; **images scanned** black/white or colour at high resolution (300 dpi for photos, 600 dpi for drawings, saved in .jpg format); **abbreviations**; **list** of tables, charts and caption of figures.

Materials may be sent by e-mail or on CD by mail.

The entire responsibility for the specialized information of the articles' content and for the translation is to be assumed by the authors.

Deadlines for sending the contributions (date of arrival): 1 of February (for 1st issue), 1 of May (for 2nd issue), 1 of August (for 3rd issue), 1 of November (for 4th issue).

© All rights reserved to the authors.